

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 7 сакавіка 1986 г. № 10 (3316) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

8

САКАВІКА— МІЖНАРОДНЫ ЖАНОЧЫ ДЗЕНЬ

Міхась РУДКОЎСКИ

СВЯТОЧНЫ ВЕРШ

Колькі музыкі, золата, сіні!
Колькі сонца ў душы і ў крыві..
Сёння вашае свята, жанчыны,
Сёння — вы!

Толькі вы!

Толькі вы!

Над усім. Над уладай і звадай.
Над усім. Над пакорай і здрадай.
Па-над часам, што як калаўрот.
Над быццём сваім, поўным турбот,
Ля пліты, ля станка, і на ферме,
І за пультам якойсь ЭВМ...
І які ён ні вабны, эдэм,
Вы па ім не смуткуеце вельмі.
Перад вашай душы дабрынёю
І красою

бянтэжыцца зло.
Нас спрадвек асяняе сабою
Лебядзінае ваша крыло...
Хай жа вечна цвітуць санцацветы
І вялікай любові стае
Вам, мае вы —

як песня —

Вам —

джульеты,

як вёсны —

мадонны мае!

Удзельніца Вялікай Айчыннай вайны гамяльчанка Юлія Ануфрыеўна Цеплякова з унучкай.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

У Крамлёўскім Палацы з'ездаў

28 лютага і 1 сакавіка XXVII з'езд КПСС працягнуў сваю работу. У дэлегацый абстаноўцы дэлегаты абмяркоўвалі Палітычны даклад Цэнтральнага Камітэта з'езда, новую редакцыю Праграмы КПСС, змяненні ў Статуте партыі, шляхі эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны на пяцігодку і перспектыву, справаздачу Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС.

З'езд прымае рашэнне аб спыненні спрэчак па Палітычным дакладзе і справаздачу Цэнтральнай рэвізійнай камісіі.

Ад камісіі, утворанай з'ездам па падрыхтоўцы праектаў рэзалюцый, выступілі: па Палітычным дакладзе ЦК КПСС XXVII з'езду партыі — таварыш Лігачоў Я. К., аб новай редакцыі Праграмы КПСС — таварыш Якаўлеў А. М., аб змяненнях у Статуте КПСС — таварыш Разумоўскі Г. П.

З'езд адобрыў палітычны курс і практычную дзейнасць Цэнтральнага Камітэта партыі, палажэнні, вывады і задачы, змешчаныя ў Палітычным дакладзе Цэнтральнага Камітэта з'езда, і абавязаў усе партыйныя арганізацыі кіравацца імі ў сваёй рабоце. Аднагалосна прымаецца рэзалюцыя па Палітычным дакладзе Цэнтральнага Камітэта КПСС XXVII з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

З'езд аднагалосна зацвярджае новую редакцыю Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і тэкст Статута Камуністычнай партыі Савецкага Саюза з унесенымі ў яго змяненнямі.

Затым з'езд зацвердзіў справаздачу Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС.

Аднагалосна зацвярджаецца новае палажэнне аб Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС.

З'езд даручыў Цэнтральному Камітэту партыі сумесна з Цэнтральнай рэвізійнай камісіяй КПСС на аснове гэтага палажэння распрацаваць аднаведнае палажэнне аб рэвізійных камісіях рэспубліканскіх, краёвых, абласных, акруговых, гарадскіх і раённых партыйных арганізацый.

Ад імя ўдзельнікаў з'езда старшынстваючы на пасяджэнні таварыш Рыжкоў М. І. цэнла павіншаваў Міхаіла Сяргеевіча Гарбачова з пяцідзясяціпяцігоддзем з дня нараджэння.

3 сакавіка ў 10 гадзін раніцы ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў прадоўжыў работу XXVII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

На ранішнім пасяджэнні з дакладам «Аб Асноўных напрамках эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986—1990 гады і на перыяд да 2000 года» выступіў Старшыня Савета Міністраў СССР М. І. Рыжкоў.

Даклад таварыша Рыжкова М. І. выслуханы з вялікай увагай, неаднаразова суправаджаўся апладысмантамі.

Спрэчкі адкрыў першы сакратар Горкаўскага абкома КПСС Ю. М. Хрыстараднаў. Нашай партыі, яе Цэнтральному Камітэту, сказаў ён, уласціва цудоўная якасць — уменне ў асабліва адказныя моманты жыцця канцэнтравать вялізны зарад творчых сіл і энергіі савецкага народа на рэалізацыю важнейшых грамадска-палітычных і сацыяльна-эканамічных задач развіцця краіны, выкарыстанне вялізных патэнцыяльных магчымасцей нашага сацыялістычнага ладу.

Яркі і пераканаўчы Палітычны даклад ЦК КПСС выклікаў магутны імпульс і баявы настрой усёй нашай партыі, усяго савецкага народа. Гэта прыможана прынятай з'ездам новай редакцыяй Праграмы КПСС, палажэннямі даклада М. І. Рыжкова.

Практычнае ажыццяўленне

маштабных задач, пастаўленых партыяй, сказаў бургавы майстар Алі-Байрамлінскага ўпраўлення буравых работ аб'яднання «Азнафта» А. Аманаў, у многім залежыць ад свядомасці і арганізаванасці, працоўнай і палітычнай актыўнасці рабочага класа. Не ўтаю, я, як нафтавік, слухаючы даклады і выступленні дэлегатаў з'езда, неяк асабліва адчуў асабістую адказнасць за лёс задач, пастаўленых перад нашай галіной.

Больш як 20 год я ўзначальваю буравую брыгаду. Брыгада ў нас — як адзіная сям'я, спаяная пачуццём локця, таварыскасцю і ўзаемавыручкай. На жаль, нярэдка здараецца, што вопытных нафтавікаў звальняюцца. Адбіваюцца цяжкасці і нявырашаныя праблемы ў аплаце і ўмовах працы. Нафтавікі рэспублікі пазбаўлены многіх ільгот, якімі карысталіся раней. Мы лічым, што трэба зацікаўлена разгледзець гэтыя пытанні.

Наша аб'яднанне «Азнафта» не выканала пяцігодку, працягнуў прамоўца. З сябе віны мы не знімаем. Але разам з тым сёння варта прад'явіць рахунак і тым, хто непасрэдна займаецца пытаннямі ўдасканалення канструкцый свідравін, тэхнікі і тэхналогіі іх праводкі.

Віцэ-прэзідэнт АН СССР К. В. Фралоў спыніўся на пытаннях выкарыстання вынікаў фундаментальных даследаванняў у практыцы. У апошні час, адзначаў ён, прыняў рад канкрэтных мер, накіраваных на ўдасканаленне асваення і выкарыстання навуковых дасягненняў. У свой час мела месца недаацэнка ролі тэхнічных навук. Гэта нанесла пэўны ўрон навукова-тэхнічнаму прагрэсу.

Цяпер у Акадэміі навук СССР ствараюцца новае аддзяленне праблем машынабудавання, механікі і працэсаў кіравання і яго навуковыя цэнтры ў прамыслова развітых рэгіёнах нашай краіны.

Выступаючы падкрэсліў неабходнасць перааснашчэння эксперыментальнай базы акадэмічных інстытутаў, істотнага развіцця канструктарскіх бюро і доследных вытворчасцей. Неабходна таксама істотна палепшыць інфармацыйнае забеспячэнне навуковых цэнтраў.

Вялікім працоўным уздымам сустрэлі чыгуначнікі краіны XXVII з'езд КПСС, сказаў міністр шляхоў зносін СССР М. С. Коначоў. Галоўны вывад, які мы зрабілі з Палітычнага даклада, — трэба працаваць лепш, паскарэць усе працэсы, умацоўваць дысцыпліну.

З даклада аб Асноўных напрамках развіцця народнай гаспадаркі ў XII пяцігодцы і на перыяд да 2000 года становіцца зразумела, што ўстаноўленыя рубжы павінны разглядацца як мінімальныя, і неабходна рабіць усё, каб іх перавыканаць.

Адзначаўшы, што за апошнія 15—20 гадоў недаацэньвалася роля чыгуначнага транспарту ў эканоміцы краіны, прамоўца падкрэсліў, што гэта дарага каштавала дзяржаве. Падобнай памылкі ў далейшым дапусціць нельга. Партыя, сказаў ён, вельмі правільна ставіць пытанне аб неабходнасці стварэння транспартнай сістэмы краіны.

З прывітаннямі на з'ездзе выступілі віцэ-каардынатар Выканаўчай камісіі Нацыянальнага кіраўніцтва Сандзініскага фронту нацыянальнага вызвалення Нікарагуа Баярда Арсэ Кастаньо, Генеральны сакратар ЦК Камуністычнай партыі Уругвая Родней Арысмендзі.

Першым на вячэрнім пасяджэнні 3 сакавіка выступіў Старшыня Савета Міністраў Украінскай ССР А. П. Ляшко. Ён паведаміў, што ў рэспубліцы за кошт шырокага ўкаранення дасягненняў навукі і тэх-

нікі, комплекснай механізацыі і аўтаматызацыі вытворчасці ставіцца задача павысіць тэмпы абнаўлення асноўных фондаў у 2—3 разы.

Для паскарэння абнаўлення асноўных фондаў неабходна значна павялічыць вытворчасць абсталявання на машынабудуўнічых заводах. Дабіцца гэтага прадстаіць перш за ўсё за кошт павышэння каэфіцыента зменнасці работы станочнага парка. Гэта задача пастаўлена ў Асноўных напрамках зусім правамерна. Для павышэння загрузкі машынабудуўнічых магутнасцей вельмі важна палепшыць міжгаліновую кааперацыю. Магчымасці павелічэння выпуску абсталявання за кошт гэтага фактару велізарныя.

Старшыня праўлення Цэнтрсаюза М. П. Труноў спыніўся на праблемах павелічэння ўкладу кааператараў у рэалізацыю Харчовай праграмы і Комплекснай праграмы па развіцці вытворчасці тавараў народнага спажывання і сферы паслуг.

М. П. Труноў унёс прапанову аб выпрацоўцы Закона аб спажывецкай кааперацыі.

З вялікім хваляваннем рыхтавалася я да выступлення з гэтай высокай трыбуны, сказала даярка плезавода-калгаса імя Кірава Тульскай вобласці В. В. Каралёва. Праводзячы мяне на з'езд, нашы калгаснікі прасілі раскасаць аб тым, што нас хвалюе. Але як няпроста аказалася гэта зрабіць: многія разважання і думкі працаўнікоў сяла ўжо выказаны ў Палітычным дакладзе ЦК КПСС.

Мне, сельскаму жыхару, працягвала дэлегат, асабліва прыкметны добрыя перамены ў вёсцы, выкліканыя рашэннямі майскага (1982 г.) Пленума ЦК КПСС. Упэўненасць у выкананні намечаных на пяцігодку планаў у нас ёсць. Аднак мы ясна бачым і цяжкасці. Усім нам, напрыклад, вельмі хацелася б, каб нашы дзеці не імкнуліся ў горад, працавалі з намі побач. Але аднаго жадання тут недастаткова. Нават нашай гаспадарцы, дзе створаны ядрэнныя ўмовы працы і быту, сапернічаць з горадам пакуль не пад сілу.

Перспектывы развіцця эканомікі Краснаярскага краю вызначаны пастановай ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР аб мерах па далейшым комплексным развіцці ў 1981—1990 гадах яго прадукцыйных сіл, сказаў першы сакратар крайкома КПСС П. С. Федзірко. У выкананні гэтай важнейшай паставы ў нас далёка не ўсё складалася добра, а ў рэалізацыі шэрагу важнейшых напрамкаў былі дапушчаны сур'ёзныя недахопы.

Паколькі рэалізацыя праграмы закранае інтарэсы розных міністэрстваў і ведамстваў, прамоўца ўдзяліў увагу пытанню эфектыўнага і рацыянальнага міжведамаснага кіравання з улікам агульнадзяржаўных інтарэсаў. Важнае значэнне набывае праблема шырокага прыцягнення і замацавання кадраў у Сібіры, ператварэння яе ў зручнае месца для жыцця чалавека.

Дзякуючы нястомнаму клопату партыі і ўрада энергетыка непарыўна развіваецца, пастаянна расце яе тэхнічны ўзровень, адзначаў міністр энергетыкі і электрыфікацыі СССР А. І. Майораў.

Прамоўца падкрэсліў неабходнасць беражлівых адносін да энергарэсурсаў. Неабходна, сказаў ён, умацціць эканамічныя стымулы па зніжэнні расходавання ўсіх відаў энергіі на кожным рабочым месцы, у кожным доме.

Сярод усіх клопатаў, якія мяне, сельскага жыхара, хвалююць, на першым месцы — ажыццяўленне Харчовай праграмы, сказаў старшыня ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга калгаса імя Фрунзе Белгародскай

вобласці В. Я. Горын. Свой галоўны клопат мы бачым у тым, каб і далей нарошчываць вытворчасць прадукцыі, і перш за ўсё мяса.

Удзельнік з'езда віталі Генеральны сакратар ЦК Камуністычнай партыі Грэцыі Харылаас Фларакіс. Генеральны сакратар Афрыканскага нацыянальнага кангрэса Паўднёвай Афрыкі Альфрэд Нзо.

З'езд утварыў камісію для разгляду направак і дапаўненняў да праекта Асноўных напрамкаў эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986—1990 гады і на перыяд да 2000 года і падрыхтоўкі праекта пастановы па гэтым пытанні.

4 сакавіка ў 10 гадзін раніцы ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў прадоўжыў работу XXVII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Спрэчкі па дакладзе аб Асноўных напрамках эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны на 1986—1990 гады і на перыяд да 2000 года на ранішнім пасяджэнні 4 сакавіка адкрыў першы сакратар Кемераўскага абкома партыі Н. С. Ермакоў.

Ён адзначаў, што працаўнікі вобласці добра разумеюць высокую адказнасць перад партыяй і дзяржавай за забеспячэнне народнай гаспадаркі палівам, металам, прадукцыяй хіміі. Аднак багацейшыя магчымасці гэтага сібірскага краю ў выніку рада прычын выкарыстоўваюцца не ў поўную меру. І зусім справядліва, сказаў прамоўца, мы падвяргаліся крытыцы на нарадзе ў Цюмені за тое, што справы са здабычай вугалю ў басейне ў апошнія гады ідуць дрэнна.

Мае таварышы, сказаў каваль-штампоўшчык Мінскага аўтазавода імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка Я. А. Шуляк, прасілі перадаць, што беларускія аўтамабілебудаўнікі розумам і сэрцам падтрымліваюць унутраную і знешнюю палітыку партыі. Для нас барацьба за мір — гэта перш за ўсё штодзённая, напружаная праца ў імя ўмацавання эканамічнай і абароннай магутнасці Радзімы. Аднак дасягнутае нас не задавальняе. Сёння мы павінны працаваць значна лепш. Так я разумею патрабаванні, якія вызначаны ў дакументах з'езда.

Маштабнасць намечаных планаў небывала, падкрэсліў старшыня калгаса імя Кірава Белазёрскага раёна Херсонскай вобласці Д. К. Маторны. Іх ажыццяўленне запатрабуе ад усіх нас, гаворачы ленінскімі словамі, удзесячыць намаганні.

Гаворачы аб неабходнасці павелічэння ўкладу вучоных у інтэнсіфікацыю сельскай гаспадаркі, прамоўца спыніўся на праблемах паліўнага земляробства. На яго думку, арашэнне — гэта асноўны шлях меліярацыі паўднёвых стэпаў, нарошчвання вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі.

Старшыня Савета Міністраў Казахскай ССР Н. А. Назарбаеў адзначаў, што ўсебаковае развіццё атрымлівае кожная з брацкіх саюзных рэспублік, расце іх уклад ва ўмацаванне адзінага народнагаспадарчага комплексу краіны.

Выступаючы спыніўся на рэзервах, якія былі выяўлены камуністамі рэспублікі на сваім даснашчатым з'ездзе. Яны асудзілі атрымаўшы распаўсюджанне факты паказухі і фанабэрыстасці, безгаспадарчасці, крадзяжу грамадскай уласнасці, парушэння прынцыпаў сацыяльнай справядлівасці, і таксама падбору, расстаноўкі, выхавання кадраў.

У разнастайнасці думак і пачуццяў, якія ў дні з'езда ахапілі нас, дэлегатаў, сказаў начальнік упраўлення будаўніцтва «Хімбуд» Томскай вобласці

П. Г. Пранягін, выдзяляюцца адно — высокая адказнасць за практычнае ажыццяўленне грамадска падтрыманай партыяй, народам энергічнай палітыкі Цэнтральнага Камітэта, выпрацаванай на красавіцкім Пленуме ЦК, за выкананне рашэнняў XXVII з'езда партыі.

Узрастанне давер'я да працоўных, вялікая раскрытасць і адкрытасць у рабоце партыйных камітэтаў імпануюць людзям, умацоўваюць аўтарытэт, яшчэ вышэй узнікаюць значэнне партыі і яе галоўнага штаба — Цэнтральнага Камітэта, падкрэсліў першы сакратар Якуцкага абкома КПСС Ю. М. Пракоп'еў. Камуністы, усе працоўныя Якуціі цалкам падтрымліваюць стратэгічны курс партыі па апераджальным развіцці Сібіры і Далёкага Усходу, комплексным асваенні гэтых рэгіёнаў.

Прамоўца спыніўся на праблемах фарміравання Паўднёва-Якуцкага тэрытарыяльна-вытворчага комплексу.

Асноўныя напрамкі эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны, сказаў першы сакратар Алтайскага крайкома КПСС П. В. Папоў, вызначаюць канкрэтныя плаваныя заданні па рэалізацыі праграмных мэт КПСС. Крайком партыі, партыйныя арганізацыі павялічваюць барацьбу з праўленымі самазаспакоенасці, праславутай «аб'ектыўнасцю». Адкрыта павінны сказаць: ламаць старыя прывычкі нялёгка. Не ўсе яшчэ кіраўнікі глыбока ўсвядомілі сутнасць новых патрабаванняў, новых задач, а ёсць і такія, якія, мяркуючы па ўсім, і не здольны перабудавацца. Усё гэта мы ўлічваем у практычнай рабоце.

На вырашэнне карэнных праблем інтэнсіфікацыі сельскагаспадарчай вытворчасці прыкладаюцца намаганні новых органаў кіравання — аграпрамаў. Прамоўца заклікаў да паскоранага развіцця ў краі перапрацоўкі сельгаспрадукцыі.

На вячэрнім пасяджэнні 4 сакавіка першы сакратар Дагестанскага абкома КПСС М. Ю. Юсупаў адзначаў, што творчая, патрабавальная абстаноўка, створаная Цэнтральным Камітэтам партыі, садзейнічае пазітыўным зменам як у цэнтры, так і на месцах, умацоўваецца вера людзей у слова партыі. У Дагестане, як і ва ўсёй краіне, узрастае актыўнасць працоўных, разуменне імі сваёй адказнасці за выкананне вызначаных задач.

Прамоўца закрануў пытанні рацыянальнага выкарыстання працоўных рэсурсаў. У рэспубліцы, сказаў ён, нямала людзей са спажывецкай псіхалогіяй, схільных да хіваасці, дармадства, крадзяжоў. Цяпер прымаюцца і будуць прымацца энергічныя меры па барацьбе з гэтым злом. Трэба паўсюдна ствараць абстаноўку ўсеагульнай непрымірмасці да асоб, якія жывуць на непрацоўных даходах. Прамоўца прапанаваў выпрацаваць заканадаўчыя меры па кантролю над даходамі.

Мне, рабочаму чалавеку, завяла муляр-мантажніца трэста «ЦэнтраБамбуд» Г. С. Касценка, асабліва добра відаць, што задачы, намечаныя партыяй, клічуць да актыўных дзеянняў. Палітычны даклад нікога не пакінуў раўнадушным.

Дэлегат выказала сур'ёзную трывогу наконт цяжучасці кадраў. Адно з прычын гэтага яна бачыць у неўладкаванасці, недахваце жытла, школ, дзіцячых садоў і многага іншага.

Дырэктар Інстытута агульнай генетыкі імя М. І. Вавілава АН СССР А. А. Созінаў падкрэсліў, што патрабуецца паскарэнне як у развіцці фундаментальных і прыкладных даследаванняў, так і ў скарачэнні тэрмінаў укаранення навуковых распрацовак у практыку.

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ аб Пленуме Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза

6 сакавіка 1986 года адбыўся Пленум Цэнтральнага Камітэта КПСС, выбранага XXVII з'ездам Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Пленум аднагалосна выбраў таварыша **ГАРБАЧОВА М. С.** Генеральным сакратаром ЦК КПСС.

Пленум выбраў Палітбюро ЦК КПСС у наступным саставе:

Члены Палітбюро таварышы **ГАРБАЧОУ М. С., АЛІЕУ Г. А., ВАРАТНІКОУ В. І., ГРАМЫКА А. А., ЗАЙКОУ Л. М., КУНАЕУ Д. А., ЛІГАЧОУ Я. К., РЫЖКОУ М. І., САЛОМЕНЦАУ М. С., ЧЭБРЫКАУ В. М., ШЧАРЫЦКІ У. В., ШЭВАРДНАДЗЕ Э. А.**

Кандыдаты ў члены Палітбюро таварышы **ДАЛГІХ У. І., ДЗЕМІЧАУ П. Н., ЕЛЬЦЫН Б. М., САКАЛОУ С. Л., САЛАУЕУ Ю. П., СЛЮНЬКОУ М. М., ТАЛЫЗІН М. У.**

Сакратарамі ЦК КПСС выбраны таварышы **ГАРБАЧОУ М. С.** — Генеральны сакратар, **БІРУКОВА А. П., ДАБРЫНІН А. Ф., ДАЛГІХ У. І., ЗАЙКОУ Л. М., ЗІМЯНІН М. В., ЛІГАЧОУ Я. К., МЯДЗВЕДЗЕУ В. А., НІКАНАУ В. П., РАЗУМОУСКІ Г. П., ЯКАУЛЕУ А. М.**

Пленум зацвердзіў старшынёй Камітэта Партыйнага Кантролю пры ЦК КПСС таварыша **САЛОМЕНЦАВА М. С.**

Прамоўца спыніўся на пытаннях павышэння эфектыўнасці працы вучоных. Працяглы час маральная і матэрыяльная ацэнка іх дзейнасці вызначалася не толькі рэальнымі вынікамі, колькі вучонай ступенню і стажам. Гэта прывяло да накуплення ў многіх навуковых установах своеасаблівага баласту — вучоных, дзейнасць якіх зводзіцца да правадзення доследаў і напісання артыкулаў, якія па сутнасці справы пацвярджаюць даўно вядомыя ісціны.

Плоць ад плоці народа, надзеіны вартавы мірнага жыцця і стваральнай працы сацыялістычнай Радзімы — Узброеныя Сілы СССР. Іх прадстаўнікі — салдаты і матросы, сяржанты і старшыні, прапаршчыкі і мічманы, афіцэры, генералы і адміралы, выхаваныя суворайскай і нахімаўскай вучылішчаў — віталі дэлегатаў і гасцей з'езда.

У страі доблесных абаронцаў Радзімы стаяць цяпер сыны і ўнукі ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, сказаў камандзір танкавай дывізіі генерал-маёр **В. С. Міхайлаў**, які зачытаў прывітанне.

Дэлегаты і госці з'езда бурнай авацыяй сустрэлі прывітанне герайчных абаронцаў заваёў сацыялізму.

Удзельнікаў з'езда віталі Старшыня Сусветнай федэрацыі прафсаюзаў Шандар Гашпар, Генеральны сакратар ЦК Камуністычнай партыі Ізраіля Меір Вільнер, Генеральны сакратар ЦК Сірыйскай камуністычнай партыі Халед Багдаш, Генеральны сакратар Камуністычнай партыі Канады Уільям Каштан.

5 сакавіка ў 10 гадзін раніцы ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў прадоўжыў работу XXVII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Абмяркоўваючы Асноўныя напрамкі эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны, на ранішнім пасяджэнні выступіў першы сакратар Казхэстаўскага абкома Кампартыі Казахстана **М. Р. Сагдзіеў**. Высокі патрыятычны і працоўны ўздым нашага народа, сказаў прамоўца, па-партыйнаму прама, шчыра і патрабавальна размова, якая ідзе на нашым з'ездзе, служыць лепшай і самай пра-

вільнай ацэнкай палітычнай лініі і практычнай дзейнасці ЦК КПСС і яго Палітбюро.

Прамоўца паведаміў аб мерах, якія прымаюцца для ўхілення недахопаў і ліквідацыі вузкіх месцаў.

З прывітаннем на з'ездзе выступіў Генеральны сакратар Камуністычнай партыі Вялікабрытаніі **Гордан Макленан**.

Тэмпы тэхнічнага пераўзбраення грамадскай вытворчасці, адзначыў дырэктар Наваліпецкага металургічнага камбіната **І. В. Францанюк**, у рашаючай меры залежаць ад забеспячэння ўсёй народнай гаспадаркі металам высокай якасці. У гэтых умовах калектыў нашага прадпрыемства бачыць сваю задачу ў тым, каб выкарыстоўваць усе наяўныя магчымасці для нарошчвання вытворчасці высокакаснага металу і паліпшэння эканамічных паказчыкаў работы.

Прамоўца ахарактарызаваў асноўныя напрамкі барацьбы за інтэнсіфікацыю вытворчасці. Кожны з нас думае цяпер аб тым, сказаў першы сакратар Іркуцкага абкома КПСС **В. І. Сінікаў**, як данесці атмасферу

з'езда, атмасферу высокай патрабавальнасці, навізны, творчасці да кожнага камуніста, да кожнай пярвічнай арганізацыі. Велічнасць, грандыёзнасць і маштабнасць задач, вырашаных з'ездам, патрабуюць ад усіх членаў партыі, працоўных незвычайнай сабранасці, арганізаванасці, гранічнай напружанасці і самааддачы.

На гэтым спрэчкі спыняюцца.

Слова для прапановы ад камісіі, створанай з'ездам, для разгляду направак і дапаўненняў да праекта Асноўных напрамкаў эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986—1990 гады і на перыяд да 2000 года і падрыхтоўцы праекта пастановы па гэтым пытанні прадастаўляецца таварышу **Зайкову Л. М.**

З'езд аднагалосна зацвердзіў Асноўныя напрамкі эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986—1990 гады і на перыяд да 2000 года і прыняў адпаведную пастанову.

Потым старшынявуючы на пасяджэнні таварыш **Аліеў Г. А.** сказаў:

Сакратарыят з'езда паведаміў, што ў адрас XXVII з'езда КПСС паступіла больш як 250 тысяч пісьмаў працоўных, у якіх гарача падтрымліваецца палітыка нашай партыі, ставяцца пытанні, звязаныя з паскарэннем сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, асобных галін, прадпрыемстваў і арганізацый, калгасаў і саўгасаў. У шэрагу пісьмаў змяшчаюцца просьбы і скаргі.

З улікам таго, што частка пісьмаў і апеляцый атрыманых у адрас з'езда, яшчэ не разгледжана і яны працягваюць паступаць, дэлегаты аднагалосна прынялі наступную пастанову:

1. Прыняць да ведама паведамленне Сакратарыята з'езда аб праведзенай ім рабоце па разглядзе пісьмаў і апеляцый, якія паступілі ў адрас XXVII з'езда КПСС.

2. Даручыць Цэнтральнаму Камітэту КПСС завяршыць работу па разглядзе пісьмаў і

апеляцый, адрасаваных XXVII з'езду КПСС, прыняць неабходныя меры па рэалізацыі просьб, прапановы і заўваг, якія змяшчаюцца ў зваротах грамадзян.

На гэтым ранішняе пасяджэнне закончылася.

На вячэрнім пасяджэнні дэлегаты прыступілі да разгляду чарговага пункта парадку дня работы з'езда — выбараў цэнтральных органаў КПСС.

6 сакавіка на ранішнім пасяджэнні XXVII з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза старшыня лічылнай камісіі таварыш **Саломенцаў М. С.** аб'ясыў вынікі выбараў цэнтральных органаў партыі.

У час перапынку ў рабоце з'езда адбыўся Пленум Цэнтральнага Камітэта КПСС.

На адноўленым пасяджэнні з'езда заслухаў паведамленне аб выніках работы Пленума Цэнтральнага Камітэта КПСС і пасяджэнні Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС, выбраных XXVII з'ездам партыі.

Генеральным сакратаром ЦК КПСС аднадушна выбран таварыш **Гарбачоў Міхаіл Сяргеевіч**.

Пленум выбраў Палітбюро ЦК КПСС, Сакратарыят ЦК КПСС, зацвердзіў старшыню Камітэта Партыйнага Кантролю пры ЦК КПСС.

Цэнтральная рэвізійная камісія КПСС на сваім пасяджэнні выбрала старшыню камісіі.

У канцы пасяджэння Генеральны сакратар ЦК КПСС таварыш **Гарбачоў М. С.** выступіў з заключнай прамовай, якая была выслухана з вялікай увагай і неаднаразова перапынялася працяглымі апладысментамі.

М. С. Гарбачоў аб'яўляе XXVII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза закрытым.

Удзельнікі з'езда з натхненнем выконваюць партыйны гімн «Інтэрнацыянал».

ТАСС.

МАЯ МАРА

З'езды нашай партыі — заўжды падзеі надзвычайныя. Падзеі ў жыцці камуністаў і ўсяго савецкага народа. Ды XXVII з'езд КПСС, упэўнены, смела можна назваць форумам асаблівым, — гістарычным.

Хоць і прыкра гэта прызнаваць, але залішне было ў нас «фанфар і барабанаў», гучных слоў, якія разыходзіліся з жыццём, паўсядзённымі клопатамі і ўчынкамі. Хочацца верыць, што з гэтым будзе скончана, бо для барацьбы з застоём, інерцыяй, іншымі негатыўнымі з'явамі мы сёння дастаткова ўзброены рашэннямі партыйнага з'езда, новай рэдакцыяй Праграмы і новым Статутом КПСС.

А як жа мы, творчыя работнікі, павінны ўдзельнічаць у сапраўды грандыёзных перабудовах і пераменах? Як адгукацца на іх савецкаму тэатру?

На нас кладзецца вялікая адказнасць. Трэба бачыць не толькі знешнія, вонкавыя змены, а пільна ўглядацца ў сутнасць з'яў і працаваць рэчаі-

насна, глыбока даследаваць чалавек, натхняць яго, дапамагаць яму выконваць велічныя партыйныя рашэнні.

Дзеля гэтага будуць напісаны новыя п'есы, створаны яркія спектаклі, увасоблены глыбокія вобразы, здатныя ўзрушаць глядача — вось найгалюўная задача мастацтва сцэны.

Гэту задачу імкнецца вырашаць і Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа, дзе праходзіць маё творчае жыццё. Працуецца нам цяжэй, чым сталічным калектывам. У сталіцах, перш наперш, больш гледачоў, і ўжо з гэтай прычыны яны часам «з'ядуць» нават і не зусім смачную тэатральную «страву». Па-другое, там сканцэнтравана большая частка тэатральнай грамадскасці, крытыкаў, тэатразнаўцаў, — словам тых, хто не толькі спрыяе папулярнасці драматычных калектываў, але галоўным чынам дапамагае расці сцэнічным творам.

Але ж і на перыферыі ствараюцца спектаклі, з'яўляюцца акцёрскія работы, якія можна

лічыць падзеямі тэатральнага жыцця. Гэта — не толькі «мясцовы» набываць. Вось і наш тэатр — нацыянальны, колгаскі — вымагае большай увагі.

Так, тэатр у Віцебску існуе ў няпростых умовах, — але жыве, працуе. Сёння трэба ўдумліва пераасэнсаваць нашу дзейнасць, паставіцца да яе самакрытычна. Думаецца, варта нам прыслухацца да пажаданняў гледачоў, якія хочуць большай разнастайнасці рэпертуару. Ён павінен быць гнуткім, улічваць шырокі дыяпазон патрабаванняў і густаў.

Разважаючы сёння пра вялікія перамены ў жыцці краіны і месцы тэатральнага мастацтва ў іх ажыццяўленні, я мару, што надыйдзе час, і мы забудзем, хто такія «арганізатары гледача», ля акенца касы будзе стаяць мілая кожнаму акцёрскаму сэрцу чарга па білеты.

Але ведаю, што спраўдзіцца мая мара толькі тады, калі мы, людзі тэатра, зробім усё магчымае, каб выканаць рашэнне партыі аб задавальненні духоўных запатрабаванняў і інтарэсаў народа.

Фёдар ШМАКАУ,
народны артыст СССР.
Віцебск.

ненні планаў навукова-даследчых і доследна-канструктарскіх работ, пашырэнне функцый Савета па каардынацыі навуковай дзейнасці аддзяленняў АН БССР з мэтай узмацнення з яе боку навукова-метадычнага кіраўніцтва ВУН і галіновымі інстытутамі, утварэнне ў абласных цэнтрах рэспублікі груп садзеяння ўкараненню навуковых вынікаў, уключэнне Фізіка-тэхнічнага інстытута ў адзін з нядаўна створаных міжгаліновых навукова-тэхнічных комплексаў, стварэнне шэрагу на-

вукова-інжынерных цэнтраў, часовых навуковых калектываў і лабараторый двойнога падпарадкавання.

Мы цвёрда верым, што цеснае ўзаемадзеянне навукі і вытворчасці з'явіцца надзейнай асновай паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу, як важнейшай умовы паспяховага сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны.

А. ДЗМІТРЫЕУ,
акадэмік, віцэ-прэзідэнт
АН БССР.

АЦЭНЬВАЦЬ ПА-НОВАМУ

Якое шчасце — быць сведкам і непасрэдным удзельнікам тых гістарычных падзей, якія адбываюцца ў нашай краіне!

Грандыёзны размах сацыяльна-эканамічных планаў, раскрытых у Палітычным дакладзе ЦК КПСС XXVII з'езду нашай партыі, уражліва і глыбока ўсхваляваў мяне.

Мы атрымалі велізарны імпульс натхненню і творчасці. Бо для кожнага з нас, работнікаў ідэалагічнага фронту, ёсць у дакладзе непасрэднае ўказанні, на што і як звярнуць сваю ўвагу, каб пасільна памагчы ў вырашэнні пастаўленых задач. І ў нас ёсць велізарныя нявыкарыстаныя рэзервы. І ў творчым саюзе, і асабіста ў кожнага з нас.

Уражвае той аптымізм, якім прасякнуты даклад: аптымізм не добрадушнасці, а аптымізм баявы, па-сапраўднаму партыйны. Разумееш, якая адказнасць ляжыць на кожным з нас. Адказнасць за фарміраванне духоўнага свету савецкага ча-

лавека ў барацьбе з пошласцю, з хібамі, з чужой для нас ідэалогіяй, за яркае паўнацэннае жыццё.

Сёння ўся ўвага ў свеце звернута да падзей, якія адбываюцца ў нашай краіне. Імкненні ўсіх простых людзей планеты адлюстраваны ў Праграме міру, прадстаўленай з'ездам. Тут таксама для нас вялікае поле дзейнасці. У нашых творах, у нашых грамадскіх справах мы павінны ўсяляк адлюстроўваць і несці гэтыя ідэі. Ідэі міру, інтэрнацыяналізму, веру ў канчатковую перамогу ідэі вялікага Леніна!

Сёння па-новаму ацэньваем многае з таго, што зрабіў, рэзумееш, колькі яшчэ трэба зрабіць. А званне камуніста накладвае яшчэ большую адказнасць за справу — перад сабой, перад народам, перад партыяй, перад нашай Вялікай Радзімай.

Сяргей КАРТЭС,
заслужаны дзеяч
мастацтваў БССР.

СУВЯЗЬ НАВУКІ І ВЫТВОРЧАСЦІ — АСНОВА ПРАГРЭСУ

Палітычны даклад ЦК КПСС XXVII з'езду партыі, з якім выступіў таварыш **Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў**, і даклад Старшыні Савета Міністраў СССР **Мікалая Іванавіча Рыжкова** аб Асноўных напрамках эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР успрыняты ўсімі вучонымі АН БССР з глыбокім задавальненнем як дакументы ве-

лізарнай гістарычнай важнасці.

Нам, работнікам навукі, надзвычай блізкія думкі аб рэканструкцыі ўсёй народнай гаспадаркі на аснове навукова-тэхнічнага прагрэсу і, перш за ўсё, машынабудавання, у якім закладваюцца асновы шырокага выхаду на прынцыпова новыя рэсурсазберагальныя тэхналогіі, павышэнне прадукцыйнасці

працы і якасці прадукцыі.

У ходзе абмеркавання перадз'ездаўскіх дакументаў і крытычнай ацэнкі стану спраў у гэтай галіне ў апошні час у рэспубліцы зроблены крокі па аб'яднанні неамаганых акадэмічнага, вышэйшага навуковага і галіновага сектараў навукі для вырашэння гэтай задачы.

У іх ліку меры па ўдаклад-

Матэрыялы XXVII з'езда КПСС, Палітычны даклад Цэнтральнага камітэта КПСС, з якім на з'ездзе выступіў Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў, знаходзяцца ў цэнтры ўвагі ўсіх савецкіх людзей, якія, адабраючы генеральную лінію партыі на далейшы навукова-тэхнічны

да. І, мусіць, не выпадкова, што менавіта ў гэтыя з'ездаўскія дні сабраліся пісьменнікі, супрацоўнікі літаратурна-мастацкіх выданняў, работнікі апарату Дома літаратара на адкрыты партыйны сход, на парадку дня якога значылася: «Творчая справаздача пісьменнікаў-пуб-

ліцыстаў, прысвечаная XXVII з'езду КПСС». Першым трымаў яе старэйшына беларускай дакументалістыкі, аўтар шматлікіх кніг, прысвечаных надзённым праблемам развіцця сельскай гаспадаркі, эканомікі, сацыяльным пытанням сучаснай вёскі І. Дуброўскі. Набыткі майстра дакументальнага жанру відавочныя, але творца не збіраецца, як кажуць, спачываць на лаўрах. Нягледзячы на паважаны ўзрост, Ігнат Цімафеевіч працуе па-ранейшаму актыўна і плённа. Сведчанне таму нарыс «На новыя рэйкі», які друкуецца ў «Польмі», а таксама нарыс «Ляжачы камень», прапанаваны «ЛіМу», кнігі, якія выходзяць у выдавецтвах «Мастацкая літаратура» і «Советский писатель».

І. Дуброўскі гаварыў аб творчых планах, аб неабходнас-

ці больш пільна і чуйна рэагаваць на падзеі дня. Перад грамадствам разгортваюцца шырокія перспектывы, значыць, не менш шырокія перспектывы мае перад сабой і публіцыстыка. Аднак, мысліць па-новаму не так проста. Патрэбна адмовіцца ад стэрэатыпу мыслення, пазбавіцца ад слізгання па паверхні з'яў. Гаварыць праўду — значыць, дасканала ведаць самі праблемы, тое, чым жывуць працаўнікі.

І. Дуброўскі мяркуе, што актывізаваць дзейнасць пісьменнікаў-публіцыстаў павінны і пэўныя меры арганізацыйнага плана. Трэба прымаць захады, каб літаратурны зборнік «Сучаснік» з цягам часу ператварыўся ў часопіс, а дзеля гэтага ўжо цяпер варта павялічыць яго перыядычнасць. У вялікім даўгу перад публіцыстамі і літаратурнай крытыкай, асабліва так званая крытыка бягучая, што амаль не рэцэнзуе новыя кнігі нарысаў, не кажучы ўжо аб публікацыях у часопісах. В. Якавенка, як і І. Дуброўскі, закранаў у сваім выступленні пытанні далейшай актывізацыі пісьменніцкай публіцыстыкі. На яго думку, востра стаіць пытанне рэдактара — і публіцыстычнай кнігі, і нарысаў ў друку, бо часам здараецца, што вострыя матэрыялы выклікаюць іх дзіўную перасцярогу. Варта, падкрэсліў В. Якавенка, каб і літаратурна-мастацкія часопісы рэспублікі пасылалі свае крытычныя публікацыі, як гэта робяць газеты, на рэагаванне ў адпаведныя інстанцыі. Толькі ў такім разе будзе жаданы эфект, тая аддача, дзеля якой

і пісаўся матэрыял. С. Кухараў, які таксама трымаў творчую справаздачу, гаварыў, што беларуская літаратура мае немалыя набыткі ў галіне нарыса, публіцыстычнага артыкула. Але сёння ўжо мала задавальняцца дасягнутым, а неабходна выходзіць на тэрыторыю надзённых праблем, якія падказвае час. Публіцыстыка павінна стаць абавязкам і душэўнай патрэбай кожнага пісьменніка, а не толькі дакументалістаў.

С. Кухараў выказаў пажаданне, каб пісьменнікі рэспубліцы часцей выкарыстоўвалі ўсесаюзны друк як важную палітычную і партыйную трыбуну; прагучала ў яго выступленні і занепакоенасць тым, што нарыс, як жанр, чамусьці амаль знік са старонак рэспубліканскіх газет, і найперш нарыс праблемны, які так патрэбен сёння і чытачам, і літаратуры.

Справаздача пісьменнікаў-дакументалістаў выклікала гарачы водгук у прысутных — і ў камуністаў, і ў беспартыйных. Яны пашырылі кола гаворкі, закранаючы і пытанні пісьменніцкага майстэрства, аўтарскай актывінасці, ведання праблем жыцця. Аб праблемах, з якімі даводзіцца суткацца; аб беднасці рэдакцыйнага партфеля і слабай пісьменніцкай актывінасці гаварыў загадчык аддзела публіцыстыкі і нарыса «Немана» М. Сердзюкоў.

Л. Левановіч зазначыў, што яшчэ далёка не заўсёды публіцыстычныя выступленні літаратараў напісаны на належным мастацкім узроўні, а адсюль — слабы грамадскі рэзананс пуб-

лікацый, іх малая аддача. Агульнымі намаганнямі трэба зрабіць усё магчымае, каб палепшаўся штогоднік «Сучаснік». Як і іншыя прамоўцы, Л. Левановіч спасылаўся ў якасці прыкладу, як трэба пісаць, на творчасць вядомага савецкага пісьменніка-публіцыста І. Васіліева: нездарма яго матэрыялам часопіс «Наш современник» часта адкрывае свае чарговыя нумары.

Загадчык аддзела публіцыстыкі часопіса «Малодосць» А. Гаўрон закрануў паасобныя пытанні спецыфікі маладзёжнага выдання. Загадчык аддзела мастацтва і навукі часопіса «Польмя» А. Пісьмянкоў з трывогай канстатаваў, што пісьменнікі пакуль што не частыя госці ў аддзеле. Прычына — слабае веданне літаратурамі жыцця, спецыфікі работы сучасных вучоных.

П. Прыходзька гаварыў пра публіцыстычнасць паэзіі.

І прамоўцы, і намеснік сакратара партыйнага бюро СП БССР Г. Далідовіч, які адкрыў сход, і старшыня сходу А. Шабалін аднадушна адзначалі, што Палітычны даклад Цэнтральнага камітэта КПСС, усе матэрыялы партыйнага форуму стануць творчым арыенцірам у паўсядзёнай дзейнасці беларускіх пісьменнікаў. На гэта звернута ўвага і ў разгорнутай пасланова, накіраванай на далейшую актывізацыю пісьменніцкай публіцыстыкі, сувязі літаратараў з жыццём.

Гэтага патрабуе час, гэтага вымагае далейшы прагрэс савецкага грамадства.

Наш. кар.

ЧАС ПАТРАБУЕ, ЧАС АБАВЯЗВАЕ

прагрэс, паскоранае развіццё грамадства, вітаюць усе пазітыўныя змены, што адбываюцца ў нашым жыцці. Задачы, вызначаныя на партыйным форуме, як з'яўляюцца кроўнай справай ўспрынялі і беларускія пісьменнікі. Яны разумеюць, што пісаць мастацкі летапіс сучаснасці — гэта ў першую чаргу ствараць творы, якія праўдзіва адлюстроўваюць наш гераічны і непаўторны час, прапагандаюць новае і перадавае і адначасова выкрываюць недахопы, змагаюцца супраць шэрасці і прымітывізму, інертнасці мыслення, што становяцца тормазам у наступальным руху наперад.

Зразумела, асабліва роля тут належыць публіцыстыцы, сацыяльна вострай, па-грамадзянску актывнай, па-партыйнаму прынцыповай, па-чалавецку чуйнай і да лёсу асобнага чалавека, і да лёсу ўсяго наро-

дзіцтва, прысвечаная XXVII з'езду КПСС».

Першым трымаў яе старэйшына беларускай дакументалістыкі, аўтар шматлікіх кніг, прысвечаных надзённым праблемам развіцця сельскай гаспадаркі, эканомікі, сацыяльным пытанням сучаснай вёскі І. Дуброўскі. Набыткі майстра дакументальнага жанру відавочныя, але творца не збіраецца, як кажуць, спачываць на лаўрах. Нягледзячы на паважаны ўзрост, Ігнат Цімафеевіч працуе па-ранейшаму актыўна і плённа. Сведчанне таму нарыс «На новыя рэйкі», які друкуецца ў «Польмі», а таксама нарыс «Ляжачы камень», прапанаваны «ЛіМу», кнігі, якія выходзяць у выдавецтвах «Мастацкая літаратура» і «Советский писатель».

І. Дуброўскі гаварыў аб творчых планах, аб неабходнас-

СУСЕДНІЧАЛА СЛОВА З ПЕСНЯЙ

У час сустрэчы: Юлія Канэ, Клаўдзія Каліна, Валянціна Коўтун.

Чарговы вечар у Доме літаратара быў прысвечаны сустрэчы з пісьменніцай Клаўдзіяй Калінай, аўтарам шэрагу кніжак для дзяцей, спрод якіх зборнікі «Хлопчык-паідайчык», «Забароненая песня», «Каларыя месяцаў» і іншыя, а таксама «дарослай» кнігі «Маці і сын». У гаворцы аб творчасці К. Каліны прынялі ўдзел лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Арыадэа Куляшова В. Коўтун, крытык Ю. Канэ. Урывкі з пра-

заічных твораў пісьменніцы гучалі ў выкананні артыстаў мінскіх тэатраў.

Як вядома, К. Каліна ў свой час закончыла Брэсцкае музычнае вучылішча, працавала настаўніцай. Прысутныя змаглі пераканацца, што яна няблага валодае і музычным талентам. Прынамсі, усім спадабаліся старадаўнія беларускія народныя песні, пачутыя пісьменніцай ад сваёй бабулі, якія яна выканала на вечары.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

ПРЭМІЯ КАМСАМОЛА-СЯРГЕЮ ПАНІЗНІКУ

Дакументальная аповесць Сяргея Панізніка «Браніслава», якую выпусціла выдавецтва «Юнацтва», расказвае пра трагічнае мінулае, мужнасць і высокі маральныя якасці савецкіх людзей у гады вайны, вучыць цаніць, берагчы і адстойваць на зямлі мір, служыць справе камуністычнага выхавання. Наваполацкі гарном камсамолу прысудзіў ёй ганаровую прэмію.

Выдавецтва «Юнацтва» і арданансную Наваполацкую камсамольскую арганізацыю звязваюць цесныя творчыя сувязі. Штогод заключаецца дагавор аб супрацоўніцтве. Кнігі «Юнацтва» расказваюць пра дасягненні навапалачан, пра гераічнае мінулае і стваральнае сёння полацкай зямлі. Да 30-годдзя камсамольскага горада на Дзвіне ўбачыць свет кніга Ю. Новікава «Наваполацкі» (серыя «Гарады камсамольскай славы») і зборнік празаічных і палітычных твораў літаратараў Наваполацка.

Супрацоўнікі выдавецтва і пісьменнікі — частыя госці маладога горада. Вось і нядаўна ў беларускім Нафтаградзе адбылася сустрэча работнікаў выдавецтва і прадстаўнікоў гарнома камсамолу з камсамольцамі і членамі літаратурнага аб'яднання горада. Яна з'явілася своеасаблівай справаздачай аб зробленым за гады мінулай пяцігодкі, стала яшчэ адным крокам да пашырэння і ўмацавання творчых сувязей.

М. ПАЗНЯКОУ.

ВЕЧАР ЮБІЛЯРА

У Мінскім спецыяльным прафесійна-тэхнічным вучылішчы № 115 адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны 90-годдзю Героя Сацыялістычнай Працы, народнага пісьменніка БССР К. Крапівы.

Пра жыццёвы і творчы шлях пісьменніка даклад зрабіла работніца бібліятэкі вучылішча В. Пушкарэва. Пэст В. Шымук

выступіў з расказам пра Кандрата Крапіву — байкапісца. Ён прачытаў байкі пісьменніка, а таксама свае сатырычныя вершы і фельятоны.

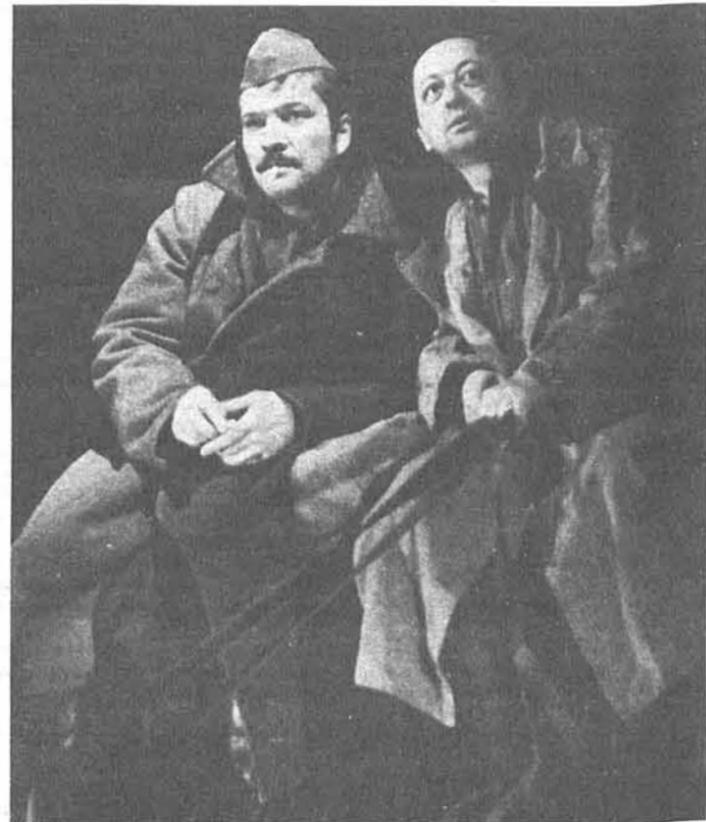
Навучэнцы вучылішча, удзельнікі мастацкай самадзейнасці паназіралі інсцэніроўку па ўрывку з п'есы Кандрата Крапівы «Хто смеяцца апошнім».

В. ЗАЛЕСКІ.

У ЧАСОПІСЕ «СОВЕТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА»

У першым нумары часопіса «Советская литература» на іспанскай мове змешчана нізка вершаў Р. Барадзіла ў перакладзе К. Шэрмана. У гэтым жа нумары публікуецца артыкул А. Адамовіча «Логіка атамнай эры» і эсэ К. Шэрмана пра выдатную кубінскую пісьменніцу Дору Алонса.

ПРЭМ'ЕРЫ

Сямён Кажанаў — артыст І. Мацкевіч, Ігнат Смалякоў — артыст В. Січкара.

«Дзівак з Ганчарнай вуліцы» — так называецца новы спектакль Тэатра-студыі кінаанцэра. У асноўныя п'есы І. Чыгрынаў паклаў свае апавяданні. Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Б. Луцэнка. Са сцэны адбываецца прынцыповая размова аб месцы чалавека ў жыцці, аб неперыходных маральных каш-

тоўнасцях, аб святым абавязку абараняць Радзіму.

Гэта трэці выхад прозы І. Чыгрынава на тэатральныя падмосткі. Як вядома, раней кулаўцы паставілі спектакль «Плач перапёлкі», а брастаўчане — драму «Апраўданне крыві».

Тэкст і фота М. МІНКОВІЧА.

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА БЕЛАРУСКІ

Даўно стала аксіёмай, што аб стваральных магчымасцях кожнага развітога грамадства, росквіце яго культуры, развіцці навукі, аховы здароўя мяркуюць па тым, якое становішча ў ім займае жанчына, якімі правамі і льготамі яна карыстаецца, наколькі актывна ўдзел прымае ў вырашэнні агульнадзяржаўных задач. Меркаванне гэтае не выпадкова прыводзіцца ў брашуры «Штрыхі да партрэта беларускі» (аўтар тэксту З. Юн), выпушчанай выдавецтвам «Беларусь» на рускай і ў перакладзе на замежныя мовы. Зборнік выйшаў у серыі «Савецкая Беларусь» і ў першую чаргу адрасуецца нашым гасцям, у тым ліку з капіталістычных краін, якім, зразумела, будзе цікава ведацца, як жывуць, працуюць і адпачываюць беларускія жанчыны.

На першы план у брашуры выходзіць параўнальны аналіз.

Расказваецца, як жылі жанчыны раней і якімі правамі карыстаюцца сёння. Адсюль багатаце лічбавага матэрыялу, які гаворыць сам за сябе. Для прыкладу — ненаторыя звесткі. Да Вялікага Кастрычніка з кожных дзесяці беларускіх жанчын толькі адна ўмела чытаць і пісаць. Сёння ж з тысячы жанчын, якія працуюць у народнай гаспадарцы рэспублікі, 748 маюць вышэйшую і сярэдняю (поўную і няпоўную) адукацыю. Сярод работнікаў культуры і мастацтва жанчыны складаюць 76 працэнтаў.

Асноўны ж змест брашуры — расказ пра лепшых беларускіх жанчын. Сярод іх — апаратчыца Гродзенскага вытворчага аб'яднання «Азот» Зінаіда Лось і настройшчыца Барысаўскай фабрыкі піяніна Раіса Куксава, аграном калгаса «Падбярэззе» Валожынскага раёна Зоя Задора і старшыня калгаса імя Леніна Талачынскага раёна Лідзія

Навумава, удастоеная звання Героя Сацыялістычнай Працы.

Штрыхі да партрэта беларускі дадаюць каларыявы здымкі, выкананыя фотамайстрамі рэспублікі. Чытачы змогуць бліжэй пазнаёміцца з ткачыхай Мінскага тонкасуконнага камбіната Тамарай Леановіч, паэтэсай, першым старшынёй калгаса «Ленінскі камсамол» Вілейскага раёна Ганнай Новік, міністрам харчовай прамысловасці Беларусі Інай Стаўроўскай, прафесарам Юліяй Чурко, мастачкай Аленай Лось, народнай артысткай БССР Стэфаніяй Станютай і артысткай Аленай Іваннікавай, кавалерам міжнароднага медаля Фларэнс Найцінгел Соф'яй Кунцэвіч, цырульнікам Святланай Клубавай, чэмпіёнкай СССР Марынай Амільяныч.

В. ДЗЕМЧЫК.

Кандрату КРАПІВЕ—90

Народнаму пісьменніку Беларусі Кандрату Крапіве 5 сакавіка споўнілася 90 год. У віншавальным адрасе праўлення СП БССР гаворыцца:

«ДАРАГІ КАНДРАТ КАНДРАТАВІЧ!

Мы ўсе, вашы папличнікі, сябры і вучні, горача і сардэчна вітаем Вас, нашага літаратурнага старэйшыну, знакамітага пісьменніка-сатырыка, байкапісца і драматурга, выдатнага вучонага і грамадскага дзеяча з 90-гадовым юбілеем.

Вы нарадзіліся ў вёсцы Нізок Уздзенскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай хаце. У 1913 годзе экстрэмам здалі экзамены на званне народнага настаўніка, працавалі ў пачатковай земскай школе ў вёсцы Мнішаны на Міншчыне, затым былі мабілізаваны ў царскую армію. Уздзельнічалі ў баях на Румынскім фронце. Як настаўнік у лютым 1918 года былі дэмабілізаваны. Зноў настаўнічалі. У 1920—1923 гадах былі камандзірам Чырвонай Арміі. З 1924 года — настаўнік на роднай Уздзешчыне. У 1925 годзе пераехалі ў Мінск. Былі членам літаратурных аб'яднанняў — спачатку «Маладняка», затым «Узвышша». У 1930 годзе скончылі літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне педфака БДУ імя У. І. Леніна. Працавалі інструктарам Цэнтральнага Бюро краязнаўства пры Інбелкульце, загадчыкам аддзела ў часопісе «Польмя рэвалюцыі», удзельнічалі ў вызваленчым паходзе Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь, у савецка-фінляндскай вайне. На пачатку Вялікай Айчыннай вайны працавалі ў франтавай газеце «За Савецкую Беларусь», у 1943—1945 гадах рэдагавалі сатырычную газету-плакат «Раздавім фашысцкую гадзіну». Пасля вайны ўзначальвалі часопіс «Вожык», затым перайшлі на працу загадчыкам сектара мовазнаўства Інстытута мовы і літаратуры АН БССР. Працавалі дырэктарам Інстытута мовазнаўства АН БССР. З 1956 года Вы — віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук Беларускай ССР.

У 1946 годзе ў складзе дэлегацыі БССР удзельнічалі ў рабоце I сесіі Генеральнай Асамблеі ААН.

Пісаць Вы пачалі ў 1922 годзе. Першыя фельетоны і сатырычныя вершы надрукавалі ў газетах «Красноармейская правда» і «Савецкая Беларусь». Першая кніга сатыры і гумару «Асцё» выйшла ў 1925 годзе. У тым жа годзе выйшаў і зборнік «Крапіва», які вытрымаў некалькі выданняў. Затым былі кнігі «Біблія», «Байкі», «Ухабы на дарозе», «Пра нашых шкоднікаў, папоў ды ўгоднікаў», «Хвядос — Чырвоны нос», «Калючы строй», «Смех і гнеў», «Сатыра і гумар», «Пучок жыгучкі», неаднаразова выдаваліся выбраныя байкі, вершы, сатыра.

Творы Вашы мелі і маюць велізарны поспех у працоўных усёй краіны.

Вашаму пяру належаць п'есы «Канец дружбы», «Партызаны», «Хто смяецца апошнім», «Проба агнём», «Валодзеў гальштук», «Мілы чалавек», «З народа», «Пяць жаваранкі», «Зацікаўленая асоба», «Людзі і д'яблы», «Брама неўміручасці». Вы напісалі раман «Мядзведзічы», зборнікі прозы «Апавяданні», «Людзі-суседзі», «Жывыя праявы», нарыс «Герой Савецкага Саюза Міхаіл Сільніцкі». Выдадзены зборы Вашых твораў у 3-х тамах у 1956, у 4-х тамах у 1963, у 5-ці тамах—1976 гадах.

Значны Ваш уклад у філалагічную навуку. Вы напісалі шмат літаратуразнаўчых і крытычных артыкулаў, лінгвістычных прац, адзін з навуковых рэдактараў (разам з Я. Коласам і П. Глебкам) «Русско-белорусского словаря», навуковы рэдактар «Беларуска-рускага слоўніка», «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы» ў 5-ці тамах.

Шмат зрабілі Вы і як перакладчык. На беларускую мову пераклалі асобныя творы К. Маркса, Ф. Энгельса, У. І. Леніна. Вы пераклалі таксама творы Д. Фанвізіна, І. Крылова, А. Пушкіна, М. Гогала, А. Астроўскага, А. Чэхава, У. Маякоўскага, А. Твардоўскага, В. Шышкова, Т. Шаўчэнкі, У. Шэкспіра, А. Міцкевіча, Я. Гашака і іншых.

У 1975 годзе за вялікі ўклад у развіццё беларускай літаратуры і навукі Вам прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы. Вы ўзнагароджаны чатырма ордэнамі Леніна, ордэнамі Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Чырвонага Сцяга, Працоўнага Чырвонага Сцяга, Дружбы народаў, Чырвонай Зоркі, многімі медалямі.

Вось ужо трыццаць гадоў як Вам надана годнасць народнага пісьменніка БССР. Вы член КПСС, доктар філалагічных навук, акадэмік АН БССР, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, заслужаны дзеяч навукі рэспублікі.

Вам тройчы прысуджаліся Дзяржаўныя прэміі ССР. За п'есу «Брама неўміручасці» Вам прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР імя Янкі Купалы.

Услед за Янкам Купалам і Якубам Коласам мы называем Ваша імя, дарагі Кандрат Кандратавіч. Такі вялікі Ваш уклад у развіццё беларускай савецкай літаратуры, у набытак нацыянальнай культуры. Вы — адзін з класікаў савецкай байкі. Вашы п'есы «Хто смяецца апошнім» і «Брама неўміручасці» ўвайшлі ў залаты фонд савецкай драматургіі.

Ваш літаратурны і грамадзянскі подзвіг — прыклад для ўсіх нас. Вы і цяпер, у Вашы шанюныя гады, друкуеце ў перыёдыцы свае новыя вершы і байкі, падаючы прыклад рэдаснай літаратурнай працавітасці і працаздольнасці. Беззаветнай адданасцю абранай справе вы паказваеце ўзор служэння людзям, нашаму савецкаму грамадству.

Жадаем Вам, дарагі Кандрат Кандратавіч, радасці ад творчай працы, бадзёрасці, моцнага-моцнага здароўя.

Калектыў штотыднёвіка таксама шчыра віншуе дарагога Кандрата Кандратавіча і жадае яму ўсяго самага найлепшага ў жыцці і творчасці.

Народнаму пісьменніку Беларусі Атраховічу Кандрату Кандратавічу (Кандрату Крапіве)

Дарагі Кандрат Кандратавіч!

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі, Прэзідыум Вярхоўнага Савета і Савет Міністраў БССР горача вітаюць і сардэчна віншуюць Вас, народнага пісьменніка рэспублікі, акадэміка АН БССР, Героя Сацыялістычнай Працы, тройчы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі ССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, вядомага грамадскага дзеяча, з 90-годзем з дня нараджэння.

Працоўныя Савецкай Беларусі, мільёны чытачоў нашай многанациональнай Радзімы добра ведаюць і высока цэняць Вас як аднаго з заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры, буйнейшага майстра драматургіі, прызнанага і самабытнага сатырыка, таленавітага празаіка, выдатнага вучонага.

У Вашых творах, якія вызначаюцца партыйнай прынцыповасцю, глыбокай народнасцю,

знайшлі пераканаўчае і яскравае адлюстраванне рэвалюцыйныя пераўтварэнні, гістарычныя здзяйсненні і велічныя дасягненні сацыялістычнага грамадства. Гуманістычная, жыццесцвярдзальная накіраванасць Вашай творчасці, вострае слова сатыры і трапнага гумару надзейна служаць выхаванню высокіх ідэямаральных якасцей савецкага чалавека, дапамагаюць змагацца з усім тым, што перашкаджае руху нашага грамадства наперад. Важкі ўклад унеслі Вы ў развіццё філалагічнай навукі, падрыхтоўку дастойнай змены даследчыкаў роднай мовы і літаратуры.

Разам з усімі савецкімі людзьмі Вы і сёння ў рабочым страі, у напружанай працы і нястомным творчым пошуку.

Жадаем Вам, шанюны Кандрат Кандратавіч, добрага здароўя, шчасця, бадзёрага настрою, натхнення і новых поспехаў на карысць нашай сацыялістычнай Айчыны.

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ
КАМПАРТЫІ БЕЛАРУСІ

ПРЭЗІДЫУМ ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР

САВЕТ МІНІСТРАЎ
БЕЛАРУСКАЙ ССР

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

Аб узнагароджанні тав. АТРАХОВІЧА К. К. (Кандрата КРАПІВЫ) Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР

За заслугі ў развіццё беларускай савецкай літаратуры, філалагічнай навукі і ў сувязі з дзевяностыгоддзем з дня нара-

джэння ўзнагародзіць акадэміка Акадэміі навук Беларускай ССР, народнага пісьменніка Беларускай ССР АТРАХОВІЧА

Кандрата Кандратавіча (Кандрата КРАПІВУ) Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Г. ТАРАЗЕВІЧ,
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

4 сакавіка 1986 года.
г. Мінск.

Наш Кандрат Крапіва

Так называе Кандрата Кандратавіча вучань і настаўнік, селянін і рабочы, драматург і рэжысёр, літаратуразнавец і мовазнавец — кожны, каму дорага яго велізарная літаратурная і навуковая спадчына.

Узяўся за пяро, каб пад 90-гадовы юбілей ад сябе асабіста і ад твайго імя, дарагі чытач, сказаць высокія словы павагі і ўдзячнасці сапраўднаму сыну свайго Народа, свайёй Зямлі, свайёй Айчыны — старэйшыне роднай літаратуры, акадэміку, заслужанаму дзеячу навукі, Герою Сацыялістычнай Працы, Камуністу Кандрату Крапіве. Яго бягучае, яго працоўнае жыццё найлепшы прыклад таго, як непарыўна можа зліцца, звязана, пераплетася жыццё адной асобы з бурным, складаным, драматычным і шчаслівым лёсам сацыялістычнай бацькаўшчыны, адраджэннем яе гаспадаркі, росквітам яе культуры.

Радасна і прыемна ўсведамляць, што нашы бацькі, каму сёння пад семдзесят, былі яшчэ дзецьмі ці падлеткамі, калі Кандрат Кандратавіч быў салдатам першай імперыялістычнай вайны, а потым байцом Чырвонай Арміі, а потым настаўнічаў на роднай Уздзеншчыне, а потым разам з іншымі энтузіястамі клаў першыя цагляны ў падмурак нацыянальнай сацыялістычнай культуры, працуючы інструктарам Цэнтральнага Бюро краязнаўства пры Інбелкультзе.

Маладзейшыя ж з нас толькі выводзілі яшчэ першыя пропісі, а старэйшыя вучылі на памяць першыя байкі, калі іх аўтар паэт Кандрат Крапіва ўдзельнічаў у вызваленчым паходзе ў Заходнюю Беларусь, у савецка-філяндыскай вайне 1939 — 1940 гадоў. А потым яшчэ будзе вайна Айчынная, а потым праца аднаўленчая, а потым нялёгка гады станаўлення і ўмацавання гаспадаркі, навукі і культуры рэспублікі.

Не стаўлю за мэту пісаць слаўную біяграфію Кандрата Кандратавіча — мы ведаем яе па падручніках, змястоўных манаграфіях і артыкулах, прысвечаных розным бакам шырокай навуковай і літаратурнай дзейнасці нашага юбіляра. У газетным допісе — дзе тое месца, а сказаць хочацца, сказаць трэба хоць бы самае асноўнае. А асноўнае, бадай, у тым, што патрыярх беларускай літаратуры і мовазнаўства з'яўляецца самым сучасным паэтам, драматургам, мовазнаўцам, што творы яго жывуць, дзейнічаюць, змагаюцца.

Як навалыніца з перуном і бліскавіцаю, як ачышчальны шквал ветру, як спорны дождж, што змывае з жывога на зямлі накарэлы бруд, хлынуў у канцы 20-х і на пачатку 30-х гадоў на ўдзячнага чытача доціп гучнага, бязлітаснага, знішчальнага смеху. І гэты смех увабраў у сябе ўсю моц і мудрасць народа, з якога выйшаў сам паэт-сатырык. Пройдуць гады, і ў прадмове да Збору твораў Кандрата Крапівы акадэмік і пісьменнік Іван Наву-

менка, якому лёсам будзе на канавана заняць пасля Кандрата Кандратавіча пасаду віцэ-прэзідэнта Акадэміі навук, напіша: «Стыхія камічнага, якая выбухнула ў крапівінскім таленце, была такой напорыстай, магутнай, што адразу забяспечыла паэту-сатырыку самую шырокую і ўдзячную аўдыторыю. Рагатала ўся Беларусь: (падкрэслена мною. — А. П.) байкі, вершы Кандрата Крапівы чыталі, атрымаўшы свежую газету і пасеўшы на прызбы вясковыя дзядзькі, без іх не абыходзіліся самадзейныя спектаклі, сходкі, з крапівінскімі прыпеўкамі ішлі ў наступ за новы быт рашучыя камсамольцы дваццатых і трыццатых гадоў».

Незвычайна яркі талент жыў і ў сакомі зямлі свайго народа, а ўдзячны народ аддаваў належнае свайму сыну — барацьбіту за лепшую долю і чысціню чалавечых адносін. А тое, што сатырыку, як і ўсім сатырыкам спрадвечу, было не проста і не лёгка смяяцца з таго, што смеху варта, сведчаць радкі верша:

**Абармоты! Ліхадзеі!
Каб вас чорт пабраў, пісакі!
Крыкнуў я дый сам заплакаў.**

Многа яшчэ разоў за свой доўгі і шчаслівы творчы век будзе звяртацца сатырык да абармотаў, што ў розныя часы прымалі розныя абліччы, прыстасоўваліся да абставін, жылі, выжывалі, выкручваліся і, на жаль, да нашых дзён дажылі. І сатырык паўстае супраць брыдоты, у якім бы абліччы яна ні з'яўлялася. Ён кідае кліч да ўсенароднага грамадзянскага гневу супраць таго, што атручвае жыццё працоўнаму люду. А тым угоднікам-маўчалінікам, што хацелі застацца ў баку ад барацьбы з векавечнай плесняю, паэт гнеўна заяўляе:

**Заслуга ў нас, аднак, не ў тым,
Каб быць маўчалінікам святым,
І гнісці ў абывацельскім «яро»,
А ў тым, каб з лепшымі ісці ў**

**страю,
Гарэць-змагацца на рабоце.**

Хіба гэта не мне і не табе, дарагі чытач, сказаў паэт-камуніст? Хіба гэта не гучыць надзённа ў самым высокім сэнсе гэтага слова? Хіба не пра тых падхалімаў, лізоблюдаў, лісліўцаў, пра якіх не так даўно пісала «Правда», напісаны ў 1925 годзе сатырычны верш «Язычок»?

**Вось дык ладзіці!
Вось дык гладзіці!
Вось дык ліжа!
Ніжай! Ніжай!
Яшчэ вазьмі
Вось тут лізі
Разоў ля ста
Каля хваста...**

І тым не менш, жывуць лісліўцы і, можа, дзякуючы тым, каму яны ліжуць і вышэй і ніжэй хваста. Даць знішчальную ацэнку пачварных з'яў — гэта ўжо не мала ў нашай сённяшняй барацьбе. Пры добрым, ачышчальным ветрыку, што ўзмацняецца з дня на дзень, пачвару можна за тое самае вушка выцягнуць на сонейка. І паэт дае нам добрыя парады, як абыходзіцца з «далікатнымі свіннюкамі», «дыпламананымі баранамі», «варонамі-мітунгаўшчыкамі» і іншымі жывёлінамі ў двукоссі.

**Дык вось, браткі,
Калі такіх свіннюкі
(А свіннюку нямаю ёсць на свеце)
Ды завядуцца ў сельсавеце
Ці ў кааператыве ў вас —
Ганіце вон, на мой адказ.**

Добра, прадбачліва напісана! Наш Кандрат Крапіва з намі, як і заўсёды. Ён верыць! І мы верым. У яго радках і наша думка, і наша сіла. Асёл з байкі атрымаў мандат яшчэ па-заўчора, каб сёння «ці заўтра быць прывязаным да ганебнага слупа».

**...Бывае іншы раз і з нашым
братам,
Што галаву заменваюць
мандатам.
Ды мы справядліваем такіх
аслоў
Без лішніх слоў.**

І ў гэтым можна пераканацца, калі ўважліва чытаць газеты, глядзець тэлеперадачы і слухаць радыё.

Відаць, не было і няма такога цёмнага закутка ў жыцці людзей, які б абышоў, які б не высветліў, які б не выкрыў сатырык. Угледзеўшы плеткарку як з'яву сацыяльна небяспечную, ён усклікае: «Ці то здольны пясняр, ці то модны пляткар... Ну і штучна пляце, ліха матары!»

Непакоіла паэта і п'янства. Яшчэ ў 1922 годзе напісаны ім верш «Самагонячка». Але і сёння яго можна друкаваць, перадрукоўваць, чытаць з эстрады. Верш-зброя! Верш-сродак барацьбы са злом, вычарпальную ацэнку якому дала партыя і дзяржава. Больш за 60 год таму з болей і жалем напісана, а як гучыць!

**Ваша ніва —
Піва, піва, піва,
І дрэмле сумленне маўніла,
Залітае кувалімі піва.**

Я думаю, што аўтар меў на ўвазе сумленне не толькі тых, хто п'е, але і тых, што поцьць. Пра іх сёння таксама і пішуць, і гавораць. Прышоў нарэшце час сказаць: хопіць! Усё, што змаглі, мы выпілі ўжо. Пара і прасохнуць. Пара ачухацца. Пара і за розум узяцца! І ў гэтым сёння нам дапамагае наш Кандрат Крапіва. Чаго варта толькі адна яго паэма «Хвядос — Чырвоны Нос»!

Поспех сатырычнай паэзіі Кандрата Крапівы забяспечылі народнасць, дасціпнасць, дакладнасць адраса, класавая пэўнасць ідэйных пазіцый і зместу твораў. Кажучы словамі энцыклапедыі, байка «пад яго пяром дасягнула ўзроўню лепшых узораў сусветнага байкапісання. У звычайна кананічныя формы Крапіва ўкладваў новы змест; яго бліскучыя алегорыі былі скіраваны на вырашэнне непасрэдных праблем грамадскага жыцця, сацыялістычнага будаўніцтва, барацьбы з варожай ідэалогіяй».

Выдатнай грамадска-эстэтычнай з'явай стала драматургія Кандрата Крапівы. Як не ўспомніць сёння найсучаснейшую п'есу пра кар'ерыстаў, двурэшнікаў, падхалімаў, палачнікаў (маю на ўвазе камедыю «Хто смяецца апошнім»). Як прадбачліва непакоіўся пісьменнік пра тое, што пералічаныя катэгорыі могуць прынесці вялікае зло на-

шаму грамадству, асабліва ў часы культуры асобы, калі дапусціліся парушэнні сацыялістычнай законнасці. Уважлівае пісьменніцкае вока, чулая душа і цвёрдая воля камуніста аб'ектыўна прывялі да тэмы, якую Кандрат Кандратавіч выдатна асвоіў і вывёў тым беларускаю драматургію на ўсеагульную сцэну. Кандрат Крапіва ў ліку першых пісьменнікаў Беларусі быў удастоены высокага звання лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР. Чытач, глядач, крытыка, дзяржава пацвердзілі талент буйны, талент непаўторны, талент у росквіце сіл і магчымасцей.

Асобнае месца ў творчасці Кандрата Кандратавіча займае сатырычная камедыя «Мілы чалавек». У ёй на поўную сілу праявіўся крапівінскі сарказм, бязлітасная сатыра, знішчальны смех у адрас прайдзівветаў, якіх можна паставіць на адну дошку з марадзёрамі, што нажываліся на народным горы і бядзе. Шкада, што лёс п'есы не быў шчаслівым ў тэатры — і зусім не па віне аўтара. Гэта надзвычай моцны твор пра тых прыстасаванцаў, для якіх уласны інтарэсы, уласны дабрабыт вышэй за лёс Радзімы. Гэта твор пра таго самага Жлукту і яго памагатых з ніжніх і з верхніх паверхаў, якім сёння нашы народныя суды выносяць тую меру пакарання, якой яны заслугоўваюць — аж да выключнай меры. Марадзёрства і тое, што да яго прыраўноўваецца, атрымлівае ў нас і адпаведную ацэнку, і адпаведную кару. Крыўдна і небяспечна, што жывуць яшчэ ў цёмных норах жлукты, але радасна, што жывуць творы пісьменніка, жыве іх асуджальны пафас, жыве праўда, жыве справядлівасць. І не проста жыве, а творыць дабро.

У сённяшніх барацьбітоў за перабудову нашага жыцця і адносін паміж людзьмі на ўзбраенні і творы Кандрата Крапівы. Спыміма на фантастычнай камедыі «Брама неўміручасці» — творы незвычайнай эмацыянальнай і інтэлектуальнай выразнасці. Можна толькі здзіўляцца і радавацца, што адсвяткаваўшы сваё сямідзесяцігоддзе, аўтар стварыў п'есу веку, напоўненую іскрыстым смехам, народным доціпам, глыбокай філасофіяй. П'еса вызначаецца не толькі глыбінёй прапіння ў сутнасць чалавечага быцця, але і высокай мерай псіхалагічнай характарыстыкі персанажаў, незвычайнай сцэнічнасцю.

Следам за жлуктамі з «Мілага чалавека» драматург у «Браме неўміручасці» выцягнуў з замшэлых закуткаў на святло рампы хапуку Караўкіна, злодзея Дажывалава, жуліка Торгалу, кар'ерыста Скараспя, паклёпніцу Застрамілаву і іншых тарбахватаў, што вельмі хацелі б стаць неўміручамі, увайсці, улезці, слізком упаўзці ў камунізм, які ім уяўляецца «вечным заслужаным адпачынкам».

У «Браме неўміручасці», як і ў іншых сваіх творах, Кандрат Крапіва падняў вельмі важныя і значныя жыццёвыя і маральныя праблемы, бязлітасна паказаў і асудзіў пратэктанізм, коснасць, хцівасць, чалзвечую мізэрнасць, эгаізм, нахабства і многае іншае, што сведчыць пра сапутнасць нораваў, адсутнасць духоўнасці. І

усё гэта зроблена з пазіцыяй народнай этыкі і маралі, з бескампрамісных партыйных пазіцый.

Глыбокае, зацікаўленае, майстэрскае працтанне п'есы чакала свайго часу, свайго тэатра, свайго рэжысёра. Тое ж, што было зроблена з «Брамы неўміручасці» ў тэатры Янкі Купалы, на жаль, не адпавядала ні аўтарскай канцэпцыі, ні духу твора. І ўся бяда таго спектакля была, можа, у тым, што п'еса падаспела пад тую палацу, калі ў тэатрах ставіліся так званыя рэжысёрскія спектаклі. Дзе ўжо там было да аўтарскай думкі і канцэпцыі! Галоўнае ў пастаноўшчыка было па-больш накруціць, награвасціць такога, каб глядач ахнуў. Вось у тым спектаклі з чарапамі ўдоўж рампы і круцілася падвешаная над сцэнай «малпа». Малпа круцілася, вірашчэла, а глядач не ахаў.

Крыўдна за тэатр. Шкада акцёраў. Сорамна перад аўтарам. І ці не з гэтае прычыны напісаў Кандрат Кандратавіч такія радкі:

**Для хутчэйшага прагрэсу
Узяўся я за антып'есу
І рубяю з-за пляча
Твор для антыгледача.**

Вось такая не юбілейная думка пад слаўны юбілей слаўнага майстра.

Днямі Кандрат Кандратавіч названіў у выдавецтва «Беларуская савецкая энцыклапедыя» імя Пётруся Броўкі і сказаў, што першы том «Беларуска-рускага слоўніка» ім ужо адрэдагаваны. Дамовіліся, што пакуль ён будзе дапрацоўваць другі том, мы першы запустым у работу.

Не хвалюся, а радуся таму, што маю з Кандратам Кандратавічам даўня прыязныя адносіны. Па-сапраўднаму дзелавымі і ў той жа час сардэчнымі яны сталі з тых шчаслівых дзён, калі на пачатку 1967 года ў сістэме Акадэміі навук БССР пачала стварацца Галоўная рэдакцыя БелСЭ, якая носіць імя Пётруся Броўкі. З лёгкай рукі Пётруся Усцінавіча і пры самай актыўнай дапамозе яго даўняга сябра, папелніка і суседа Кандрата Кандратавіча ўстанова наша ў хуткім часе была створана. А калі яе супрацоўнікі прыступілі да складання слоўнікаў, Пётр Усцінавіч сказаў:

— Пойдзем да Кандрата. (Ён толькі так называў свайго сябра). Будзем прасіць, каб узначаліў тэрміналагічную камісію. І без камісіі і без Кандрата ў нашай справе не абыходзіцца.

Кандрат Кандратавіч згадзіўся ўзначаліць камісію, але заўважыў:

— Не думаю, каб камісіі было многа работы. Мова наша такая багатая, такая дасканалая, што наўрад ці дзядзёцка нам ствараць нейкія новыя словы ці паняцці.

Практыка нашай работы па стварэнні цэлага шэрагу энцыклапедыяў пацвердзіла словы Кандрата Кандратавіча. Сапраўды, няма тых паняццяў і навук, якіх нельга было б перадаць лексікай роднай мовы.

Нізкі паклон Вам, дарагі наш Кандрат Кандратавіч — папелнік Купалы і Коласа, заслужаны старэйшына роднай літаратуры!

Шчырае дзякуй Вам ад сябе асабіста і сваіх калегаў, якіх Вы вывелі на ўхабісты шлях драматургіі. Моцнага Вам здароўя і доўгага веку!

Алесь ПЕТРАШКЕВІЧ.

ГАНАРОВЫ КУПАЛАВЕЦ

Патрыярху беларускай літаратуры, чудаўнаму і незвычайнаму чалавеку Кандрату Крапіве споўнілася 90 гадоў. З гэтай нагоды не трэба баяцца самых высокіх слоў, не трэба шкадаваць самых цёплых слоў — яны заслужаны і ідуць ад шчырага сэрца.

Больш за паўстагоддзя са сцэны Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы не сходзіць творы К. Крапівы. Факт унікальнасці ўжо сам па сабе, такое здарэнне не часта. Але даў нам Кандрат Кандратавіч нешта невымяральна большае, чым проста дзевяць

п'ес: «Канец дружбы», «Партызаны», «Хто смяецца апошнім», «Мілы чалавек», «З народа», «Пялюць жаваранкі», «Зацікаўленая асоба», «Людзі і д'яблы», «Брама неўміручасці». Паспрабуе растлумачыць, — што.

Тэатр без п'есы гэтак жа не мае сэнсу, як і вятрак без ветру. Трэба, каб дзьмуў вецер роўна і моцна, а не раз-пораз, парывамі... П'ес заўсёды было і будзе шмат, але тэатр заўжды шукаў і шукае СВАЙГО драматурга — вернага сябра і мудрага настаўніка.

Кандрат Крапіва — наш дра-

матург. Вось чаму мы называем яго ганаровым купалаўцам.

26 мая 1934 года адбылася прэм'ера спектакля «Канец дружбы» са слаўным У. Крыловічам у галоўнай ролі. Высокадзейны, актуальны, прыцягальны сцэнічны твор быў гора па прыняты гледзючым, высокая адзначаны крытыкай. З тае пары мы не развітаемся, тэатр і пісьменнік. Не адно пакаленне купалаўцаў вырасла на драматургіі К. Крапівы, многія акцёры стварылі незабыўныя мастацкія шэдэўры. Прыгадайма надзвычай ансамблевы спектакль «Хто смяецца апошнім»... Тулягу іграў Г. Глебаў, Гарлахаваца — Л. Рахленка, Зёлкі-

на — Б. Платонаў, Зіначку — С. Станюта, цётку Нацю — Л. Ржэцкая... Гэта ж ролі, што ўвайшлі ў скарбніцу беларускага тэатральнага мастацтва!

Мне давялося ўдзельнічаць у васьмі спектаклях па п'есах К. Крапівы. Ролі былі розныя — меншыя, большыя, нават Тулягу сыграў палія Г. Глебава... Заўсёды з вялікай асцоўдай выконваю ролю Караўкіна ў «Браме неўміручасці», якая і сёння ў рэпертуары купалаўскага тэатра. Люблю драматургію Крапівы за грамадзянскасць, баявітасць, вастрыню, за вобразнасць і сакавітасць характараў. Нават у невялікай ролі акцёру дзеяца шырокага прасатора для творчасці. Заўсёды

ёсць магчымасць увасобіць жывы, яркі і запамінальны характар, бо першакрыніца створана выдатным пісьменнікам. Трэба толькі ўмець прачытаць тую радку, а галоўнае — паміж радкоў, убачыць, адчуць, пра жыць крапівінскага персанажа.

Мы, купалаўцы старэйшага пакалення, з вялікай удзячнасцю і пашанай ставімся да Кандрата Кандратавіча — мага, чараўніка, які ўзбагаціў нашы душы і веды, абудзіў у нас жаданне ствараць дабро, служыць людзям.

Здзіслаў СТОМА,
народны артыст СССР.

К. ЧОРНЫ І К. КРАПІВА. 1941 г.

К. КРАПІВА ў кабінете АН БССР. 1972 г.

«ПРЫХІЛЬНА СУСТРАКАЕЦЦА ЧЫТАЧОМ...»

Старэйшына беларускай літаратуры Кандрат Кандратавіч Крапіва многа і плённа працаваў у галіне перакладу. Ён пераклаў на беларускую мову асобныя творы Шэкспіра, Шаўчэнка, Міцкевіча, Маякоўскага, Твардоўскага. «Збор твораў у пяці тамах» К. Крапівы змяшчае 45 яго перакладаў з Крылова. Сярод іх — хрэстаматыя на вядомыя творы вялікага байкапісца: «Варона і Лісіца», «Воўк на псарні», «Два сабакі», «Асёл і Салавей», «Свіння пад дубам» і іншыя.

Зварот К. Крапівы як перакладчыка да крылоўскай класічнай спадчыны адбыўся тады, калі сам пісьменнік дасягнуў ужо вялікіх і агульнапрызнаных поспехаў у жанры байкі. Менавіта К. Крапіва «ўзняў беларускую байку на вышнюю мастацка дасканаласць, зрабіў яе сапраўдным сатырычным і літаратурным жанрам» (І. Науменка). Але быў час, калі гэты зараз паўнамоцны ў беларускай літаратуры жанр трэба было абараняць ад нападаў, даказваць у друку яго праваснасць і жыццяздольнасць на новым літаратурным этапе. У праграмным артыкуле «Думкі пра сатыру» (1928) К. Крапіва пісаў: «Некаторыя «страшныя рэфарматы» спрабавалі, напрыклад, давесці непатрэбнасць байкі як жанру ўстарэлага, але практыка паказвае, што байка прыхільна сустракаецца чытачом (і слухачом) і стварае належны эффект».

Відаць, не будзе перабольшваннем адзначыць, што арыгінальны жанр байкі ў творчасці К. Крапівы складваўся і развіваўся пад уплывам крылоўскай традыцыі. І ў гэтым нічога крыўднага няма. Не толькі для Крапівы, для ўсіх пакаленняў савецкіх сатырыкаў з'едлівыя, маштабныя байкі Крылова былі і застаюцца класічным узорам гэтага жанру.

Можна смела сцвярджаць, што крапівінскія пераклады баек Крылова задавальняюць усім патрабаванням, якія, наогул, можна прад'явіць да перакладу. Як правіла, ён захоўвае дзейную сілу арыгінала, не зніжае яго ідэяна-эстэтычных вартасцей у іншым нацыянальным асяроддзі, іншых гістарычных умовах. Перад намі той шчаслівы выпадак, калі з улічэннем можна сказаць: пераклады вартыя арыгіналаў.

Для прыкладу, прыгадаем пераклад шырока вядомай байкі «Асёл і Салавей»:

Асёл убачыў Салая
І да яго: «Паслухай, дарожныкі!
Ты, кажуць, пець мастак —
і не маленькі!

Хачеў бы вельмі я
Паслухаць сам твой спеў
Ці сапраўды такі ён дасканалы.
Тут Салавей паказваў талент
стаў:

Зашчоўнаў, засвістаў.
На тысячу ладоў спяваў,
пераліваўся:
То голас раптам прыцішаў
І сумнаю жалейкай адгунаўся...

Галоўнае, што звяртае на сябе ўвагу ў гэтым перакладзе — гэта імкненне к дакладнасці, адэкватнасці. Перакладчык ушчыльную ідзе следам за арыгіналам, беражліва перадае ўсе яго ідэяна-мастацкія асаблівасці.

Як вядома, адной з адметных рыс паэтыкі Крылова з'яўляецца майстэрскае выкарыстанне разнастайных форм гукапісу (алітэрацый, асанансаў, гуканаймання, гукавых паўтораў і г. д.) З асаблівым майстэрствам і прыгажосцю створаны гукавыя вобразы ў байцы Крылова «Асёл і Салавей». Перш наперш — у прыведзенай вышэй выдатнай карціне спеваў Салая. Мастацкі эффект дасягнуты тут за кошт адмысловага выкарыстання алітэрацый і гуканаймання дзеясловаў. Мы нібыта чуем салаўіны свіст і пошчак.

Крапіва і ў гэтым выпадку здолеў данесці да беларускага чытача багацце мадуляцый крылоўскага верша, знітананасць музыкі слова і сэнсу слова.

Старанна і ашчадна ставіцца перакладчык і да багатай рытмікі крылоўскага верша. Як і ў арыгіналах, разнастопны (вольны) ямб крапівінскіх перакладаў становіцца адным з важнейшых рытміка-інтанацыйных сродкаў для ўвасаблення хуткасці або, наадварот, запаволенасці ў развіцці дзеяння. Але, каб не быць галаслоўным, звернемся зноў да ілюстрацыйнага матэрыялу, да перакладу «школьнай» байкі «Воўк на псарні», паколькі гэкт арыгінала ў кожнага з нас, як кажуць, «на слыху».

Ужо ў першых радках ярка акрэсліўся драматызм становішча, у якім апынуўся драпежнік:

Воўн ноччу ўлезці мерыўся ў
аўчарню
Ды трапіў незнарок на псарню.

У адрозненне ад арыгінала, Крапіва ўзмацняе драматызм сітуацыі словам «незнарок». З гэтага моманту рашуча пачынаецца паварот у дзеянні байкі. «Дух шэрага пачуўшы забіякі», падняўся ўвесь псарны двор. Выкарыстоўваючы ямбіч-

ныя радкі рознай даўжыні, перакладчык перадае ў рытміка-інтанацыйным малюнку верша дынаміку руху, усеагульнае абуджэнне на псарным двары:

Зубамі ляскае, дубка паставіў шэрсць.
Вачамі ўсіх, здаецца, з'есць.
Ды, убачыўшы, што тут не перад статкам,
Што дзядзецца пад нанец
Яму адназваць за авец,
Заводзіць наш хітрэц
Перагаворы.

Крапіва цалкам захоўвае канцоўкі трох крылоўскіх радкоў (канец — авец — хітрэц). Энергічныя мужчынскія рыфмы, гучанне «ц», якое як бы дапаўняе сэнс слова «пад канец», сведчыць аб тым, што ў Ваўка, акрамя дыпламатыі, іншага выйсця няма.

Пры выключнай ашчаднасці адносіна да паэтыкі арыгіналаў К. Крапіва, як правіла, удаецца пазбегнуць бясколерных, маляважкіх копіяў. Яго пераклады не губляюць натуральнага і жывога гучання, якое характэрна толькі высокапаэтычным творам. Усе яны дэманструюць цудоўныя і бясколерныя магчымасці роднай мовы.

Пеў жаласна ў журбе пастух
ля ручайка.
Не пеў, а галасіў у смутку:
Яго любімае ягня-малютку
Надочы ўзяла рака.
Пачуўшы пастуха, Ручай
бурчыць сярдыта:
«Рана пражорна! Няхай бы
дно тваё

Было такое, як маё,
Каб ясна ўсё было ў ім
і адкрыта,
Каб кожны бачыў у цябе на дне
Ахвяры ўсе, якія ты глытала!
Зямлю б ад сорама наскрозь
ты пракапала.
Каб гэта лёс ды даў бы мне
Багатыя такія воды,
Я, стаўшы характам прыроды,
І курыцы не прычыніў бы зла:
Так асцярожненька б вада мая
цігла

Каля халупіні і кожнага
кусточка!
Усім так робячы адно дабро,
Не прычыніўшы ні бяды, ні гора,
Вада мая да саменяга мора
Чысцютка б дайшла як
серабро...»
(«Ручай»)

Вельмі ж тут гучнае, паўнаважжае, сакавітае і самабытнае роднае слова.

У тым жа артыкуле «Думкі пра сатыру», адзначаючы асаблівасці стылю сатырычных твораў, Крапіва пісаў: «Мова павінна набліжацца да народнай як сваім слоўным складам, так і фразеалогіяй. Сінтаксічная пабудова сказа павінна вызначацца выразнасцю...»

Гэтаму творчаму крэда народнага пісьменніка, зразумела, падпарадкоўваюцца і яго пераклады баек Крылова.

В. СТАЛЬМАХОУ,
дацэнт Магілёўскага
педінстытута.

В. ВІТКА, К. КРАПІВА, А. КУЛАКОЎСКІ, Я. РАМАНОВІЧ у Каралішчавічах. 1957 г.

М. ЛЫНЬКОУ, П. БРОЎКА, П. ГЛЕБКА, К. КРАПІВА. 1958 г.

К. КРАПІВА з рэжысёрам К. САННІКАВЫМ. 1958 г.

К. КРАПІВА сярод школьнікаў. 1965 г.

Таіса БОНДАР

ДЗВЕ ПЕСНІ

Доля

1

— Паміж мной і дасвеццем,
паміж мною і мною,
паміж мною і смерцю —
рода дрэва жывое.

Карані яго з нетраў
п'юць падземныя воды.
Голле дыхае ветрам,

надвышнім, халодным.

Пад навесамі голля —
гнёзды новых стагоддзяў.
Зазірнуць бы! — ды доля
зноў дарогу прыойдзе.

Ужо варыцца зелле
на заручыны з сэрцам...
Не замужжа — дык келля?
Келля! Гэткім, мой свеце,
гэткім выбар мой будзе,
сёння, заўтра, заўсёды —
покуль ёсць яшчэ судзі
майго краю й народа.

Манастыр, яго сцены
стануць схронам, і сховам
для высокіх памкненняў,
для высокага слова.

Адгукнуцца ў народзе
і памкненні і словы!
Гнёзды новых стагоддзяў...
Пошук ісціны новай.

2

Доля... Не моляцца долі.
Значыць — хай слухае бог!
Хто, нарадзіўшыся вольным,
волі сваёй не збярэ —
даўся распяць сябе, згвалціць,
тваар адабраць для ікон,
быў бы аплаканы маці
так, як вядзецца спакон,

і — не ўваскрэс!
І няпраўда —
тое, што ён уваскрэс.
Вечнасць у смерці — прынада...
З вераю ў вечнасць, ці без,
кожны прымаў і апраўдаў
бога, слабога ў бядзе,
а, памаліўшыся, праўду
ўсё-ткі шукаў у людзей.

Доля... Не моляцца долі.
Значыць, хай слухае бог:
страхам прыдуманы, бодем,
мукай — каму ён памог?
Чым? Далучэннем да цуду?
Сілай маўчання свайго?
Больш я змагу, калі буду
дзеінічаць — імем яго.
Больш і здалею і здзейсню!
Плата? Сумненняў жарства.
Побач — малітва і песня,
вера і цуд характава.
Побач і ў розным, і, можа,
іх у адно не злучыць.
Можа... Прыгожы храм божы
гімнам народу гучыць!
Гімнам майстэрству і працы.
Можа... Не, воляй людзей
храму вякамі ўзвышаецца,
ззяць над кладзішчам надзей.
Столькіх надзей!

Я ж павінна
верыць найгоркаму з дзён:

хай не надзеі, ўспаміны
некалі — збудзяць мой звон!

3

Звон хіснецца — і сінню
хлыне дзень да парога...
Гэта я, Ефрасіння,
загукаю з былога.
Загукаю нашчадкам,
пра іх доўг нагадаю —
і самотная згадка
звон нябёс разгайдае.
Звон, адзін на бязмежжа
высі, ветру і сіні,
дзень ці век яму вежай...
Гэта я, Ефрасіння,
на прыступках каменных
свайго лёсу, і веку,
зноўку трушчу сумненні
ў бозе і ў чалавеку.
Як змагу, як здалею —
іх у снах пахаваю,
каб зазьяла надзея
над спакутваным краем,
каб збудзілася слова,
паднявольнае плачу...

А што імем Хрыстовым...
Як, скажыце, іначай?

Паміж мной і дасвеццем,
паміж мною і мною,
паміж мною і смерцю —
рода дрэва жывое.

Ніна РАДЗІВОНЧЫК

Ад развітання —
да сустрэчы журавоў

1

Пісаць хачу я
Пра красу палёў,
Як сіні лён
Цвіце на полі сінім,
Як строй у паднябесі
Журавоў
На вернасць прысягае
Усёй Расіі —
Мы гэтым імем мілым
Краіну нашу ўсю завём.

Пісаць хачу...
Ды толькі дзень за днём
Як ні прыкіну —
Сходзіцца ўсё клінам,
І не, не памяццю,
І не ўспамінам,
А бодем стала даўня трывога —
Праз поле чорнае ляжыць мая дарога.
Дзе змешаны з зямлёй
Блакiт-разліў ільну
І чорным перакрэслена
Сінь неба нада мной...

Пісаць хачу пра вечнае каханне,
Ды на паўслове застываю зноў...
Каб толькі ведаць —
Заўтра сонца ўстане,
Блакiтам неба гляне —
І дачакаемца прылёту журавоў.

II

Ад развітання — да сустрэчы журавоў,
Вось так бы жыць і жыць на свеце,
Пакуль нам сонца з неба свеціць,
Усё вышэй сваіх узносычы сыноў,
Ад развітання да сустрэчы журавоў,

III

Ці ж можна, людзі, распачаць вайну
Вясной ці летам,
Калі пад дахам неба
На цяпло.
Безабаронае, адкрытае гняздо —
Наша планета.
Жураўчыкі яшчэ не сталі на крыло.

А смутнай восенню
Ці лютаю зімой?

Калі жывём надзеяю адной,
Чакаем, лічым дні мы зноў і зноў
Ад развітання да сустрэчы журавоў.

IV

Не абячай мне вечнага кахання,
Не радуе мяне цяпло жаданых слоў,
Ты лепш скажы,
што дачакаемца світанню
І з выраю прылёту журавоў.

Не абячай мне дыямантаў россып,
Не трэба багацейшых мне дароў,
Каб толькі на зямлі
Былі: на травах росы
І золата сярэбраных дажджоў.

Не абячай мне роскашы палацаў —
Цябе прашу я зноў і зноў —
Каб толькі назаўжды не развітацца
З адвечнай цішынёй і веліччу бароў.

Мне так шкада
Людзей,
Што дзень у дзень
Шукаюць шчасця па жыцці,
Бадзяюцца па ім...
То там прыгрэюцца
У цяпле чужым,
То стынуць зноў,
Не маючы ні мар сваіх,
Ні сноў,
Снуюць.
У гэтага пазіічаць
Усмешку.
Там украдуць
Крыху нібыта шчасця.
Там выпрасяць пшчоты.
Так жабракамі
Увесь свой век
Жывуць — і не жывуць.
Так і памруць,
Не зведзюшы
Ні кроплі шчасця.
Бо яно
У сэрцах нашых
Нараджаецца і памірае.

Не старэюць паэты

К. Ц. КІРЭНКУ

Не старэюць паэты,
Як зямля,
Што кожнай вясною
Сябе абнаўляе,
Як сама вясна
Маладая.
Як каханне,
Што смерці не знае,
Як салаўіная песня

у гаі.

Як неба бясконцы блакіт,
Як поціск сяброўскай рукі,
Як радасці жыцця

расчыненая брама,

Як вечна юнае слова
Мама!

ПРОЗА

ПАГОДЗІЧ пасядзеў з гадзіну
за сталом пасля дванаццаті.
паглядзеў «блакітны агеньчык»,
а потым папрасіў пра-
бачэння ў сямейнікаў і двух
госцяў: на Новы год прыляцела з Чар-
наўцоў фронтавая яшчэ сяброўка цеш-
чы, прыляцела з унучкай-дзесяціклас-
ніцай, вельмі падобнай на сваю бабу-
лю з фотакарткі — таксама з ямач-
камі на шчоках, толькі без лейтэнанц-
кіх пагонаў.

Алена ВАСІЛЕВІЧ

АПАВЯДАННЕ

— Няхай мне даруецца, — сказаў
Пагодзіч, — як-ніяк, а Новы год я
страчаў двойчы...

І пайшоў, зачыніўшыся ў спальні.
Пагодзічы Новы год страчалі дома,
свайёй сям'ёй. Адно, што сапраўды
стрэлі яго ўжо тры дні назад у зага-
дзя заарандаваным Вялікім тэатры
разам з усім заводам (калі яшчэ гарэў
квартальны план і яго тушылі і вы-
цягвалі, як толькі маглі, усімі служ-
бамі), стрэлі сем'ямі, урачыста, з вя-
лікім канцэртам і вядучымі майстрамі
ўсіх, якія толькі існуюць мастацтваў.
Так што была магчымасць, як даўно
ўжо гаворана, і людзей паглядзець і
сябе паказаць.

Да таго ж Новы год гэты раз не
супадаў з выхаднымі і прыходзіў сам
па сабе — Новы год, як Новы год. І
як свята, якое непадробна радуе і як
быццам падмаладжвае нават, а пасля
цэлага цягавітага старога года прыхо-
дзіць яшчэ і як удзячны дзень заслу-
жанага адпачынку: раніцой паспі сабе
ўволю, а ўдзень таксама з задаваль-
неннем пасядзі перад тэлевізарам за
святочным сталом, а потым, калі за-
хочаш, і яшчэ прыляж, паляжы, хоць
з газетай ці кніжкай у руках.

Аднак і не толькі гэта вызначала
намер Пагодзічаў. У нейкай ступені
паўплывалі яшчэ дзве падзеі, якія
ўжо як быццам да іх сям'і і зусім не

мелі ніякага дачынення.

Тыдні за тры да Новага года быў
вызвалены з пасады старшыня райвы-
канкома іх раёна. Мэр, як пры выпад-
ку любіў ён зваць сам сябе ў жарт і
не зусім без падстаў: раён займаў
плошчу зямлі і насельнікаў з добры,
па сённяшніх параметрах, горад. (А
старыя мацёрыя выканкомаўцы сусед-
ніх раёнаў, якія яшчэ трымаліся на-
пльву, за вочы звалі яго мерын-
ком — хутчэй за тое, што па знеш-

Іграў
кнігон
на
скрытачцы

насці сваёй ён быў драбнаватым м-э-
рам, хоць і не без набытага апломбу
і безапеляцыйнасці, асабліва ў зага-
дах, якія аддаваліся ім у маштабах
уласнага выканкома).

Дык вось перад самым, можна ска-
заць, Новым годам іх «мэра» знялі з
пасады за тое, што ён свой юбілей
адзначыў у сваім жа рэстаране
«Бярозы» і адзначыў, як гэта стала
назаўтра ж вядома ўсю раёну (і не
толькі раёну!) — па сапраўдн-
м у... Не лічачыся, можна сказаць, з
падзеямі часу і як бы знарок кідаючы
выклік агульнай грамадскай думцы.

А недзе, можа, праз тыдзень у тых
жа самых «Бярозах» вядомы паэт
справіў гэтакі ж юбілей, толькі без-
алкагольны.

Абачлівы паэт даводзіўся Пагодзічу
земляком, і Пагодзіч — інжынер-эка-
намiст вядомага на ўсю краіну завода
— зразумела ж, быў запрошаны ган-
наровым госцем на падзею і як зям-
ляк, а галоўнае, як паважаны прад-
стаўнік яго вялікасці рабочага класа.

У суседняй з патавай банкетнай
зале ішло вяселле. Звычайнае вясе-
лле: перадавы слесар-інструментальш-
чык браў за жонку мо і не самую
перадавую апаратчыцу са свайго ж
завода — напалову яшчэ вясковую і

Дрэва цягнеца ўгору і высушае глебу — не адступіцца гора, не падымецца неба, покуль потам, крывёю ды слязьмі паліваем гэта дрэва жывое...

Я — надзеяй жывая!
Я не ў храме каменным,
не на фрэсцы размытай,
я — той храм, тыя сцены,
тыя словы малітвы,
што да ісціны новай
шлях шукаюць наўдачу.
А што імем Хрыстовым...
Як, скажыце, іначай?
Як? Знайсці ў сваёй крыві дзе сілу? Час — на каленях...
Не прыйшоў яшчэ — прыйдзе час для смелых памкненняў.
Ён шукае і знойдзе
тых, што ўспыхнуць кастрамі,
каб збудзіць у народзе
гнеў, што й бога дастане.
Адгукнецца ў народзе
праўда іх маладая!
Гнёзды новых стагоддзяў
дрэва рода гайдае...

Белая літара

Між намі і дзядзямі-крывічамі абшар у добрых тысячу гадоў

зарос не лесам, а цяжкім маўчаннем: ні шляху ў ім не знойдзеш, ні слядоў.

Хоць не! На след душа трапляе зрэдку: ад'езд Міколы з Гусава, прысок з гадзінніка Скарыны, ружа-кветка, затканая ў дзвочы паясок, кладзі, што разбрыліся курганамі, меч Усяслава, Ефрасіннін твар...

Гісторыя, няўведаная намі, чакае дзень той, што ўнясе ліхтар, той, што асвеціць сходу яе, ці сховы, і вырае з цемры страчаны ўжо шлях. Ён прыйдзе, гэты дзень. Услед за словам, што пераможа недавер і страх, што пераможа ўласнае бяссілле перад магутным поступам жыцця:

І то сказаць: хіба аднойчы крылле ламалі нашым мрам, а ляццэ! І то сказаць: хіба аднойчы мову тапталі ў гразь, у цемру, а жыве — спрадвечным, спадчынным, народным словам,

насуперак прыгону і царкве.
Так, і царкве! Хай пад яе скляпеннем і мрояў пахавана шмат і слоў, ды зноў вяртаюць ім жыццё сумненні ў неаспрэчнасці старых высноў, у непахіснасці старога веры. Старая вера... Мука аднаго!
Бог — чалавек, распяты на паперы ўсіх ілжэвучанняў пра яго.

Бог — чалавек! І чалавек вялікі сваёй вялікай вераю ў людзей — не за грахі, памылкі ці пралікі, ён смерць прыняў за лепшую з надзей. Адно прыняўшы смерць, пазбыўся болю за люд, за ўсіх, каго не палюбіць... Не святасць гэта — мужнасць быць такім, якім імкнешся, прагнеш быць.

І я імкнуся, прагну быць карысным народу, і навуцы, і жыццю, якое — ў чалавечным, вечным, існым, і слова праўды — роўна адкрыццю. Набранае з акругла-гострых літар, на чорным полі — белых, трапяткіх, яно аспрэчыць, збэсціць не малітвы, а тых, хто скрозь хаваецца за іх.

Калі было, што шлях стаяў на месцы? Што сонца змрок ліло, а не святло? Што ісціну прыносілі па трэсцы да вогнішча — каб полымя гуло пад тым катлом, дзе вечнасць выкіпала? Што ісціна згарала ў тым кастры? Калі было, што стогны, быццам палі, ўбівалі ў багню хіжасці майстры? Алеа jacta est! Мною зроблен выбар. Якую міласць я ні заслужу — жывы ў жывых! — а не ўвянчаю німам тых, хто зманулі не адну душу.

Душа — ў агні? Свабода — на каленях? Улада — затыкаць усім раты?

Святая справа — пакараць сумленнем, як не кастром? Давер і зман — браты! Не, не, панове! Ёсць такія словы, якія выкрываюць, нішчаць зман і ваш, і ўсіх намеснікаў хрыстовых, якія не атруціць ваш дурман. І гэтым словам — жыць. У кнігах нашых, у душах нашых, чыстых ад хлусні. Ні нас, ні будучыню не застрашыць малюнкамі ўдасветнае разні. Нашчадкі будуць з намі, а не з вамі. Старая мука... Мука аднаго! Быць чалавекам — цяжкае прызвание, не ўсім, не кожнаму ўтрымаць яго. Ды кожнаму — усім! — не адцурацца надзеі, хай найменшае з надзей, што праца, што цярылінасць іх і праца наблізяць гэты дзень, наблізяць дзень...

Не, не, панове! Я — не вашай веры. Я веру ў чалавека, ў яго лёс. І распішуся ў тым не на паперы, а на халодным саване нябёс. Хай хоць крыху раз'ясніцца над векамі!

На чорным полі — белае вязьмо акругла-гострых літар: — Чалавек я, і ганаруся тым, што быў ім, змог, і — не падсудны ні для кога... Будны. Хай прозвішча пацвердзіць сілу слоў, бо гэтым словам — жыць!
Я — імі буду жывы для іншых, будучых часоў.

на чвэрць ужо сталічную прыгажуню. І вяселле, як і падабае яму, іграла, спявала, вяселілася і раз-пораз крычала «горка»... Пагодзіч памятае, як яны «ам, на тым безалкагольным паэравым юбілей з фірменным бярозавым квасам, і жартавалі, і сумавалі, і як некаторыя, найбольш увішныя хлопцы з малодшай паэравай гвардыі, усё-такі не вытрывалі і непрыкметна (гэта ім самім так здавалася) перакінуліся ў стан вясельнікаў. І адтуль ужо даносіліся ў юбілейную залу іх узнёслыя вершаваныя здраўніцы.

Трэба прывыкаць да новых звычаяў, як цяпер запрашаць гасцей да сябе і як самому хадзіць да некага ў госці...

Над навагоднім сталом у Пагодзічаў як зманлівая мара ўзносілася ў сваім высакародным заняволенні савецкае шампанскае. А непадалёк ад яго — побач з салатніцамі з марынаванымі агурочкамі і малюсенькімі баравічкамі — кожны капялюшчык з капейку, не большы, ды яшчэ ў суседстве з сядзюшчам пад нейкай адмысловай засакрэчанай «шубай» туліўся — бог ведае, як ён ухаваўся і з якіх часоў узнік — даўні яшчэ старадаўні, замшэлы штоф з рускай горкай. Букет «Наша светлая здаровая будучыня» (аўтарства належала «трэцяму пакаленню» сям'і) пышна падбіраўся з мінералкі, з ліманадаў і, вядома ж, з самых вынаходлівых налівак, вішнёвак, крушонаў і сокаў, што да апошняй кроплі выціскаліся з тых дароў прыроды, якую дазваляецца валодаць кожнаму на чатырох сотках уласнага надзелу пад садавіну і гародніну.

(Жанчыны ж у сям'і Пагодзічаў былі выдатнымі гаспадынямі).

Да таго яшчэ, які маскоўскія куранты прабілі дванаццаць удараў, усе за сталом, добра змогшыся чакаць і прымаць удзел у нястомнай вяселі па тэлевізары, нарэшце не вытрывалі і ахвотна прыйшлі да згоды, што трэба ж правесці і Стары год. Ён жа год назад быў таксама годам Новым, і не такі ўжо ён быў кепскі. І пасля гэтага так добра і весела было пад дванаццаць удараў узняць бакалы з шампанскім за Новы год, які толькі-толькі пераступаў парог. А потым, ужо не надта і ахвотна закусаючы, зноў, нібыта зачарпнуўшы экраннага энтузіязму, узняцца святкаваць далей, тым больш, што пачынаўся «блакітны агеньчык», які надзіва з году ў год трымаўся ўсё на адным і тым жа палве.

...На часопісным століку, перанесеным у спальню на час гасцей і навагодняй ялінкі з вялікага пакоя, гучна іменаванага залай, ляжала гура нячытаных газет і часопісаў, пэўна за цэлы апошні тыдзень. На рабоце такога часу, як у некаторых — чытаць газеты ці гуляць у шахматы — Пагодзіч не меў.

За спіной у яго неадступна стаяў і трымаў яго за каўнер П. л. а. н. І толькі П. л. а. н. За планам наўздагон гналіся месцы, кварталы і цэлыя гады. Як ветрам здуло, хоць і не пухам быў ён падбіты, і гэты год — увесь таксама з працэнтаў, са сплунчаных з канвеера гатовых машын, з патрэбнага пазарэз і недаатрыманага ад некага металу... Дзіўна было, што пры ўсім гэтым шалёным канвеерам жыцця, людзі не

як яшчэ ўмудраліся нават хахаць, жаніцца і раджаць дзяцей... Так недзе на трэцяй гадзіне Новага ўжо года, між газетнай інфармацыяй і неадступнай аглядкай на кругаверць жыцця, разважыў іранічна сам з сабою Пагодзіч, прылётчы на нізкую каняпку, таксама перанесеную з залы.

— Тата! Тата! Ідзі зірні на гэтага малого! — са смехам гучна расчыніла дзверы ў спальню дачка-васымікласніца. Вацькава заміланне і гонар — выдатніца ў школе і ўсё яшчэ пяшчотнае кацянё, з няўрымслівай хлапечай стрыжкай і ніколі не інакш, як толькі абцягнутае якімі-небудзь зашмалцаванымі джынсамі ці штrockамі. — Ну, хопіць табе валяцца, татка!

— Ідзі, Віця, зірні, якое падабенства! — захоплена паклікала ад тэлевізара і жонка.

— Віця, ідзіце хутчэй! — звала цешча.

Пагодзічу лянота была паднімацца (якое там яшчэ ўбачылі яны тэлевізійнае дзіва?), але было б няветліва застацца аб'якавым да такага агульнага сямейнага закліку.

— Мама кажа, што гэта маляўка падобная на мяне, — не мяняючы позы, махнуў чупрынай сын-дзясцікласнік, маючы на ўвазе зварнуць і бацькаву ўвагу на экран. Сам ён амаль ляжаў у мяккім крэсле, а па абодва бакі ад яго, таксама ў крэслах, сядзелі маці і маладая гасця з Чарнаўцоў, каетліва пасыпаная па каштанавай галоўцы і пяшчотнай аголенай шыіцы срэбным «дожджыкам» з навагодняе ялінкі. (Можна было смела меркаваць, што старыя франтавічкі сустрэліся не без папярэдняй стратэгічнай дамоўленасці: пазнаёміць сваіх дзясцікласнікаў — унучку з унукам). — Ужо хутка паўгадзіны, як ідзе на скрыпачцы.

— Падобны на цябе таго, што на здымку, калі табе споўнілася сем гадоў. Паглядзі сам! — цешча паказала на павялічаны ўнукаў фотопартрэт у рамцы на сцяне.

— Глядзі! Глядзі, Віця! — заклікала жонка.

На экране і сапраўды старанна іграў на скрыпачцы пацешны цэльчочок у кароткіх штоніках і з шыкоўным чорным бантам на грудзях, які купі-дон кучаравы і надзіва сур'езны.

— Як дзве кроплі вады — каб такое падабенства! — не маглі ўседаць на месцы жонка і цешча. — Севачка! Ну, глядзі ж, якое цудоўнае малое! Зусім як ты. І яшчэ бант!.. (Сямігадовага Севу на партрэце таксама ўпрыгожваў бант).

— Ён мне надакучыў, гэты народны ўмелец, — паблажліва азваўся Сева і яшчэ больш разваліўся ў крэсле. Яго ўласныя вымярэнні аб'ектыўнай сапраўднасці не мелі нічога нават блізкага з матчынымі ці бабулінымі. І з бацькавымі таксама.

Пагодзіч стаяў ля расчыненых дзвярэй у спальню, глядзеў на экран і таксама бачыў там Севу. Кропля ў кроплю падобнага, як на партрэце, калі сыну было яшчэ гадоў сем. Пагодзіч на імгненне моцна залюшчыў вочы і тут жа расплюшчыў зноў: сямігадовы Сева ўсё яшчэ іграў на сваёй скрыпачцы.

— Як яго завуць... хлапчука?
— Маэстра Паганіні Алёша Палявы! — за ўсіх падкрэслена ўзнёсла адказаў сын.

— Палявы?... Алёша...
Маэстра Паганіні Алёша Палявы ў гэты самы момант узмахнуў смычком і зірнуў Пагодзічу проста ў вочы. Строга. Здзіўлена. Запыталіна. Пагодзіч міжволі адступіў назад.

Малы скрыпач тым часам адыграў сваю п'есу, пацешна пакланіўся і, забыўшы, відаць, што ён слаўтасць, артыст, подскакам так ірвануў са сцэны, што ледзь не збіў з ног піяніста-акампаніятара. Шчыра кажучы, гэта неспрэчнасць у яго канцэртным выступленні была самай адметнай.

— Якія ёсць дзеці! Якія дзеці! — усё яшчэ не здолела астыць ад захаплення Валянціна Іванаўна, маці.

— Дадай: у людзей — дзеці, — удакладніў іранічна, як і бацька, сын. Пагодзіч яшчэ нейкі час стаяў у дзвярах, не кратаючыся з месца.

— Дзеці, як дзеці, — усяго толькі і сказаў ён і зноў зачыніўся ў спальні.

— Сухары вы сухія абодва, што бацька, што сынок! — лёгка, без пераражывання, азвалася ім Валянціна Іванаўна. Адчувалася, што яе самую яны абодва задавальнялі такія, якія яны ўжо ёсць.

Наперадзе па праграме прадбачылася яшчэ ці столькі рознай блакітнай навіны, і яна зручней умасціла сваё дагледжанае цела ў мяккім нізкім крэсле.

Сын схадзіў і некаму пазваніў з пярэдняга пакоя па тэлефоне. І хутка вярнуўся, не ўмеючы схаваць пакрыўджанасці на яшчэ прыпухлых юначых губах. Маці позіркам збоку заўважыла ў ім гэты настрой і пяшчотна правяла рукой па яго цёмнай кучаравай галаве. Але сын незадаволена крутнуў галавою і падаўся са сваім крэслам назад — ад матчынага і гасцінага крэслаў. Маці змоўчала пакрыўджаная: што гэта з імі сёння? Адзін зачыніўся, другі надзьмуўся, як і не Новы год усё роўна. Нібыта і гасцей у нас няма...

Неўзабаве Пагодзіч выйшаў са спальні і сказаў жонцы, што хоча прайсціся, падыхаць свежым паветрам. Навіны вялікай ад «блакітнага агеньчыка» ён не чакае. Сну няма таксама.

— Можна, і мне пайсці з табою...

Валянціне Іванаўне таксама хацелася падыхаць паветрам, паглядзець, як страчаюць Новы год людзі, можа, нават — смехам — далучыцца да якога выпадковае навагодняе кампаніі і па-вяселіцца, парагатаць без прычыны, ад душы, як некалі яны вяселіліся і рагаталі, паспеўшы сустрэць Новы год у каго-небудзь за сталом, а потым усім застоллем, дзе, у каго б ні збіраліся, вывальваліся яны на двор, на вуліцу, ішлі, пабраўшыся пад рукі і заняўшы ўсю вуліцу, смехам і жартамі віталі незнаёмых, прымалі гэтакія ж вітанні і жарты і бесклапотна, бяздумна-весела блукалі ў карагодзе трапяткага снежнага саява ледзь не да самага ранку... Валянціне Іванаўне захацелася зноў адчуць сябе (ці даў-

но яшчэ гэта было!) маладой, і легкадумнай, і бесклапотнай. Але ж павінны былі неўзабаве выступаць... А самой ёй патрэбна было б для начной прагулкі па марозе пераапрацацца, шукаць і нацягваць на сябе нешта цёплае, а тут сабе дома, у крэсле, было гэтак уграта і ўтульна, і ўвогуле была страшэнная лянота кратацца з месца...

— А як жа без цябе Ала Пугачова і малады Райкін выступаць? — Пагодзіч добра ведаў жончыны захапленні і пакарыстаўся гэтым.

— І сапраўды... — соладка пацягнулася яна ў крэсле. — Ідзі, прабяжыся адзін. Толькі доўга не баўся. Вяртайся хутчэй. А то я буду непакоіцца.

Ён добра ведаў і гэты дзязжурны завучаны жэст.

— Непакоіцца не трэба... — зашпільваючы на хаду кажух, імкліва зачыніў ён за сабою дзверы.

Сыну-дзясцікласніку хадзіць з ім некуды таксама было ўжо нецікава. Дачка з чарнавіцкай гасцяў-дзясцікласніцай прыліплі да тэлевізара. Ды гэты раз і сам ён не хацеў нікога зваць з сабою.

Пагодзіч збег уніз па лесвіцы, дакладна не ўяўляючы нават, куды ён пойдзе і што будзе рабіць. Неабходна было зрабіць нешта, не адкладваючы, сёння ж, зараз. І Пагодзіч, не заўважваючы прыветных стрэчных, ні замялелых вясёлых кампаній, ішоў, ішоў, ледзь не падбегам аддаляўся ад свайго дома. Пакуль не натрапіў на кабінку тэлефона-аўтамата.

Ён машынальна апусціў руку ў кішэню, намацаў там дробязь і паглядзеў пры святле ліхтара, ці ёсць у яго двухкапеечныя манеты. Іх аказалася аж дзве. І ён нецярпліва пастукаў манетай па шклу кабіны.

— Што здарылася? — трымаючы адной рукой трубку ля вуха, другой ірачыніў дзверы кабіны малады хлапец у расшпіленым, падобным на яго, кажусе і без шапкі.

— Прабачце, мне трэба вельмі тэрмінова.

— А мне, думаеш, — не тэрмінова? — заведзены, відаць, яшчэ да гэтага, гаркнуў той на Пагодзіча з кабіны. — Ды не, гэта тут нейкі фраер, — звярнуўся ён зноў да трубки ля вуха.

Пагодзіч крутнуўся і, ні словам больш не абазваўшыся (не хапала ў такі вечар навацца яшчэ на ганьбу), папыбаваў далей. На рагу вуліцы, побач з бібліятэкай, ён убачыў пустую кабінку.

Ён зайшоў, зачыніўся і, адчуўшы раптам страшную боязь, прыхіліўся спіною да шклянога сценкі. І так стаяў нерухома — ён сам не вызначыў бы — колькі часу.

Потым прымуціў сябе зняць трубку, апусціў дзве капейкі і набраў нумар. Ён мог, вядома, змяніцца — нумар тэлефона. Але забыць яго, гэты нумар, Пагодзіч не мог. Ён ніколі не забываў нумароў тэлефонаў (як некаторыя, напрыклад, памятаюць і ніколі не забываюць нумары аўтамат-ляў...). Такая асабліваць памяці ў яго была — на тэлефоны.

Надзеі Феліксаўне Баршчэўскай — 100 гадоў. За плячамі гэтай слаўнай бабулі столькі, што хапіла б не на адно жыццё. Падзеі Кастрычніцкай рэвалюцыі, Грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў зведла яна не па падручніках ды кінафільмах...

Галеча, нішчымніца, пасляваенная разруха, бясхлебца. А яна адна гадала дзяцей: трох дачок і сына. Вырасціла, паставіла на ногі, пачала падымаць унукаў, — а тут зноў вайна, гітлераўская акупацыя. У гады Айчыннай, будучы ўжо шасцідзесяцігадовай бабуляй, разам з дочкамі ўключылася ў барацьбу з гітлераўцамі. Спа-

чатку ў яе невялікім дамку ў Калодзішчах была явачная кватэра, дапамагала партызанам-падпольчыкам, стала сувязной. Вобыскі, допыты, арышты! Потым смерць дачок: Люба і Ірына загінулі ў гестапаўскіх засценках, Марыя памерла ад ран на руках у маці.

Імя яе дачкі Любы носіць сёння адна з вуліц гарадскога пасёлка Калодзішчы.

Свой знамянальны юбілей Надзея Феліксаўна сустракае сярод сяброў, былых партызан, унукаў і праўнукаў.

Гэты здымак зроблены Я. Мляцеліцай напярэдадні яе самага дня нараджэння.

Я. САДОУСКІ.

Пры ўсялякай размове пра клубную работу ўспывае ў памяці наступнае. Неяк мне давялося пабыць на Случчыне, у вёсцы Лясішча, дзе прайшло маё маленства. Прыемна было пабачыць, што вёска і пастарэўшы не страціла ахайнасці: хаты дагледжаны, абшалаваны, замест варотаў у некаторых красуюцца каляровыя каваныя брамы. Пачатковая школа, у якую мяне не ўзялі з-за недахопу гадоў, даўно

КПСС «Аб мерах па паліпэнні выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў», сельмашаўцы збіраліся ўзяцца за яго рэканструкцыю. Але перадумалі, абмежаваліся рамонтам ды сее-тое паднавілі ў інтэр'еры. Справа ў тым, што побач з заводскімі інтэрнатамі ўзводзіцца буйны маладзёжны культурна-спартыўны комплекс, які возьме на сябе значную частку нагузкі. Ды і ці варта, наогул, укладваць да-

Няма патрэбы пералічваць усё набытае. Галоўнае — ці зрабілася цікавейшым жыццё ў абноўленых сценах, ці стала паліпэнне культуры побыту прыступкай да культуры духоўнай?

Па ініцыятыве Палаца культуры яшчэ ў 1971 годзе пры інтэрнаце № 2 стварылі аматарскі клуб «Алёнка». Наступнай была «Гаспадыня». Але ж інтэрнатаў не адзін і не два — 16, і жыве ў іх 7 тысяч чала-

А Д Ч У Ц Ь ВАГУ ПРАФЕСІІ

пераабсталявана ў магазін. Клуб... Вось з клубам тут няўдобра. (Слоўца не тутэйшае, лагойскае, азначае крайнюю ступень няёмкасці). Ён адчыняе хіба што на выселлі, якія спраўляюць вясцоўцы сваім гарадскім дзеям. Па даўняму звычай, паглядзець на маладых пайшла з раднёю і я. Іграў эстрадны ансамбль, моладзь танцавала, абмінаючы правалы ў падлозе, са сцен і столі сыпалася тынкоўка, на прысутных бабуль з дзецьмі дзьмула з разбітай шыбіны. Фермы ў гэтым калгасе, упэўнена, утрымліваюцца ў выдатным стане, а вось так званая клубная ўстанова...

Прыгадваецца і лімаўскі артыкул адной выкладчыцы педінстытута. Прыехаўшы са студэнтамі на бульбу, яна нечаканна адкрыла для сябе, што ў вёсцы амаль няма культурнага жыцця. Сам дырэктар саўгаса ёй пра тое заявіў, і гараджанка была непрыемна здзіўлена. А на раённым ДOME культуры дрэўцаў яна не бачыла? На нейкім, кажучы, параслі — так даўно ён не рамантаваўся.

Клуб, Дом культуры, Палац культуры... Назва развівалася па ўзыходзячай, адлюстроўваючы як рост матэрыяльных затрат на культуру, так і выдаткі архітэктурных пошукаў. Хіба можна, к прыкладу, назваць проста клубам шматкалонны гмах «Гомсельмаша»? Гэта спраўды палац: відзеі здалёку, выглядае салідна. Выконваючы пастанову ЦК

датковыя сродкі ў гэтага архітэктурнага дыназаўра, тыповы праект якога састарэў ужо да пачатку будаўніцтва? (Родныя браты яго — палацы культуры ў Жодзіне на БелА-Зе і ў Оршы на льнокамбінаце).

Лілія Фёдарэўна Пятрэня, старшы інспектар па культуры Чыгуначнага райвыканкома, размаўляла па тэлефоне:

— Наша задача — дапамагчы інтэрнатам. Паедзь на «Сельмаш» да галоўнага выхавальца і пацікаўся, якія ў іх працуюць гурткі. Чаму ў іх усё ў парадку?

На тым канцы провада спрачаліся. Ніяк не маглі зразумець, чаму заводскі Дом культуры павінен дапамагачы інтэрнатам у арганізацыі вольнага часу.

Я ўжо пабывала к таму часу на «Гомсельмашы» і ведала, што там, можа, і не усё ў парадку, але станючых змен многа.

Перш за ўсё грунтоўна падешаны ўмовы жыцця сельмашаўцаў, якія яшчэ не атрымалі кватэр: адрамантавана 10 інтэрнатаў, буфеты, сталоўка, абсталяваны вестыбіюлі, чырвоныя куткі, жылыя пакоі забяспечаны неабходнай мэбляй. Пра тое, што не хапала самага элементарнага, сведчаць лічыбы. Адных табурэтак давялося купіць каля трох тысяч. А яшчэ — тэнісныя сталы, магнітафоны, узмацняльныя ўстаноўкі...

Гэта рабочыя, інжынеры, служачыя — маладыя і сталыя, халастыя і сямейныя, карэньныя гараджане і нядаўнія сельскія жыхары. Гэта людзі розных інтарэсаў, густаў, зацікаўленні. Зразумела, што танцы па выхадных ды лекцыі (адна ў месяц) — кропля ў моры, што ўвесь вольны час не аддасі тэлевізару ці кіна-тэатру. Сёння аб'яднанні (альбо клубы) па інтарэсах існуюць ва ўсіх інтэрнатах «Гомсельмаша», што і дае падставу Л. Пятрэні ставіць сельмашаўцаў у прыклад іншым (памятаеце гаворку па тэлефоне?).

Клубы цікавых сустрэч, аматараў музыкі, песні, кіно, паэзіі, прыроды і воднага турызму, фатаграфіі, фальклорны клуб «Палессе»... Як бачым, кола інтарэсаў досыць шырокае. Кіруюць аб'яднаннямі энтузіясты з ліку саміх сельмашаўцаў, а метадычную дапамогу ім, як і выхавальцам інтэрнатаў, аказвае мясцовы Палац культуры. На стадыі стварэння гурткі радыётэхнікі, замежных моў, макраэм, азобікі...

Мяне асабліва зацікавіў клуб аматараў паэзіі «Гармонія», дзе старшынёй інжынер-эканаміст Таццяна Горбач. Вечары да юбілейных дат выдомух паэтаў, агеньчыкі, выступленні ў іншых інтэрнатах, насценныя газеты і літстаронкі — вось шматлікія формы дзейнасці «Гармоніі». Былі сустрэчы і з пісьменнікамі — А. Капусціным, Т. Бондар, Х. Лялько, Л. Ле-

Іграў купідон на скрыпачцы

(Працяг. Пачатак на стар. 8—9).

У трубіцы адразу ж шчасліва азваліся:

- З Новым годам! Хто яшчэ хоча нас вітаць?
- З Новым годам, Ніна. Гэта я.
- Божа мой!
- Ты не чакала?
- Чакала... Сёння чакала.
- Ніна, гэта праўда?..
- Гэта праўда! Праўда, які цудоўны ў мяне сын!
- Дзе ён? Ён жа толькі што іграў...
- Ды не! Гэта запіс. Алёшку запісалі недзе ўжо тыдні тры назад.
- Ах, вядома. У іх жа ўсё гэта ідзе ў запісе. А што ён зараз робіць?
- Што робіць? Спіць. Чацвёртая ж гадзіна...
- Колькі... яму?
- О, ён у мяне ўжо мужчына! Ён

у гэтым годзе пайшоў у першы клас! — шчасце і гонар у яе голасе не мелі берагоў.

«Да таго ж ён і вундэркінд яшчэ...» — абавязкова іранічна заўважыў бы Пагодзіч самаму блізкаму сябру ці нават і самому сабе, калі б гаворка ішла такім чынам нават пра яго ўласных дзяцей. Ён цяпець не мог, калі малых дзяцей без пары і без патрэбы вытыкалі на тэлебачанне, на сцэны, у прэзідыумы — з велічальнымі одамі, з кветкамі і адрэпенціраваным пафасам. Ён лічыў, што менавіта з такіх дзетак з цягам часу і выгадоўваюцца ў грамадстве вымагалы і зайздроснікі, дарослымі ўжо яны абавязкова лічаць, што іх пакрыўдзілі і абдзялілі ўвагай, калі, крыў божа, не іх, а некага пасадзілі ў прэзідыум, калі не яны, а нехта вылучыўся сваімі справамі і заняў першае месца... Але ў Пагодзіча не толькі не знайшлася мовы заўважыць гэта Ніне — у яго нават і блізка не з'явілася такога адчування. Гэта было б усё роўна, як замахнуцца на яе сякерай.

- А ты?.. Як ты?
- А я чакаю цябе...
- Я зараз прыеду.

●
Ехаць у гэту пару не было на чым. Таксі праносілася поўныя, а чакаць дзяжурны тралейбус — у яго не хапі-

ла б цяплення. І ён пайшоў праз увесь горад, пайшоў тымі вуліцамі, дзе яны хадзілі... У яго было дастаткова часу, каб усё ўспомніць. Успомніць, як дзесяць гадоў назад у трамвай кантралёр наскочыў на зайца. Кантралёрка была кабета ўжо ў добрых гадах і ў цёмна-сінім бастонавым паліто без зносу. А «заяц» трымцеў у нейкім штучным, ці не замежным толькі, футэрку і ў гэтакім жа легкадумным капялюшыку з нейкай пушыстай фантазіі. Вось гэта легкадумства і фантазія — не інакш — і надалі кантралёрцы імпаду разгарнуцца са сваімі правамі і ўсмак пакарыстацца ўладай. Усяму пасажырству, на ўвесь трамвай і на ўвесь голас, было паведамлена, што такіх ф і ф (як затрыманы «заяц») кантралёрка бачыць за вярсту, нават калі яна правярае другі зусім трамвай. Ад такой нечаканасці «заяц» спачатку знямеў, а потым пачаў, ледзь не плачучы, прасіць прабачэння і клясціся, што кашалёк з грашыма застаўся дома ў другой сумцы... Аднак усемагутны трамвайны пракуратар ад гэтага нібыта набываў яшчэ больш моцы, яшчэ імпаётнай абліваў «зайца» сваім праведным гневам і патрабаваў штрафу: у «зайца» ж (за тое ён і быў заяц) не было білета. Але і штраф заплаціць таксама не было чым.

І тады раптам прагучаў голас Мужчыны:

— Я вам загадваю змоўкнуць! — гэтыя словы былі звернуты да ўлады ў сінім бастонавым — без зносу! — паліто. — За што вы, жанчына, ганьбіце другую жанчыну?! За тое, што яна забыла дома грошы?... Вазьміце — вось! — працягнуў ён траячку. — Штраф. Але не ганьбіце толькі чалавека. І ўсіх нас, тут, не ганьбіце таксама.

Кантралёрка, па звычцы, хутка забрала грошы і палезла ў кішэню па свой кашалёк, але раптам спахапілася: — Мне не трэба ваших грошай! Няхай плаціць яна!

Нічога, ні слова больш не кажучы, мужчына рашуча падаўся да выхаду. За ім памкнулася і збэшчаная, знішчаная жанчына-заяц. Яна саромелася ўзняць на людзей вочы.

— Ага, што я казала! — аж захлябнулася ўслед ім кантралёрка. — Я ж казала, што яна такая. І хахаля яшчэ падчапіла!

А тыя двое сышлі тут жа на прыпынку і, не ведаючы адразу, што скажаць ці што зрабіць, паглядзелі адзін на аднаго і раптам... засмяіліся. Першы мужчына, а гледзячы на яго — і жанчына.

вановічам, У. Дзюбам. Што асабліва важна: калі збіраюцца аднадумцы, то не дзеля «птушакі» праводзяцца мерапрыемствы — дзеля раскошы чалавечага кантакту.

Я не выпадкова звярнула ўвагу на гэта аб'яднанне. У спісе мерапрыемстваў прафкома за 1985 год значыцца, як ні дзіўна, дзевяць сустрэч з касметолагамі, цырульнікамі, мадэльерамі, урачамі і... адна чытацкая канферэнцыя.

Мне прадставілі Кацярыну Іванаўну Булавіну як адну з лепшых выхавальніц на прадпрыемстве. У адрозненне ад большасці яна не педагог па адукацыі, а культасветнік. Скончыўшы Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут, некаторы час працавала мастацкім кіраўніком абласнога Дома настаўніка, а потым па камсамольскай пудзецы паехала на Б.А.М. У Залатыцы знайшлася работа па спецыяльнасці. «Тайга вакол вагончыкі, — успамінае Булавіна, — адзіны будынак — кантора, яна была і клубам. Якія вечары, якія святы мы ў ёй праводзілі!» Энтузіязм, уменне працаваць з людзьмі, а таксама літаратурныя здольнасці (яна піша сцэнарыі, вершы, песні) спатрэбіліся і на «Гомсельмашы» — спачатку ў Палацы, пасля ў інтэрнаце № 15. Што характэрна — Булавіна валодае поўнай інфармацыяй па ўсёй культурна-спартыўнай рабоце завода, да яе, як і да галоўнага выхавальніка, ідуць параіцца. «Што значыць захопленасць справай, — думаю я. — І ў таежым вагончыку, і ў гарадскім Палацы чалавек на месцы. Такая, мусіць, і ў вясковым клубе навяла б парадка...»

Вочы Кацярыны Іванаўны свецяцца захваленнем: яна раскавае пра маладзёжнае свята «Салют, фестываль», якое праходзіла ў час XII Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў. Сем дзён працягвалася свята, а завяршылася яно ля помніка загінуўшым у Скітку. 320 сельмашаўцаў выехала туды на цэпходзе, каб запаліць сімвалічны агонь, прыняць удзел у конкурсах палітычнай песні і плаката, каб унесці часцінку свайго запалу ва ўсеагульны фестывальны ўздым.

Цікава працаваць з моладдзю. Гэта ўзрост самасвядомасці, — працягвае Булавіна. — Што яшчэ? Больш увагі нам удзяляе камітэт камсамола. Палепшылася сувязь з цэхамі, яны ўзялі шэфства над нашымі інтэрнатамі.

Пра шэфства я распытаць не паспела: Булавіна раз-пораз паглядае на гадзіннік. За акном згушчаецца змрок, праз гадзіну — масавы выезд на

базу адпачынку ў Чонкі. Заўтра, у суботу, там адбудуцца лыжныя спаборніцтвы ў рамках зімовай спартакіяды.

Вярнуўшыся з камандзіроўкі, я пазваніла ў спартклуб і пацікавілася, як прайшлі спаборніцтвы ў Чонках.

— Выдатна! — коратка адказалі мне.

Трэба дадаць, што стан спартыўнай і аздараўленчай работы «Гомсельмаша» крытыкаваўся на мінулагадня нарадзе партакіяды. За час, што мінуўся, многае зроблена. Пры басейне і спартклубе створана 59 груп здароўя, абсталявана 5 пляцовак для розных відаў спорту, праведзена гарачая вада ў спартзал, створаны пункты пракату спартыўнага інвентару. Я разумею, гэта толькі колькасць паказчыкаў, але ж раней і імі сельмашаўцы пахваліцца не маглі.

Намеснік старшыні парткома Уладзімір Сяргеевіч Ганчароў сустрэў мяне з пэўнай доляй насцярожанасці. Глуначыцца гэта, як я пазней зразумела, празмернай колькасцю розных праверак за апошні час. Нарэкаў ён і на карэспандэнтаў: маюць звычку рабіць паспешлівыя абагульненні, выкопаваныя негатыўнае. Маўляў, добрае мы і самі бачым, вы нам благое пакажыце... Прадпрыемства буйное (Мінскаму трэктарнаму раўня па маштабу), базавае па перавыхаванні правапарушальнікаў, так што і добрага, і благага хапае. Дзесяць гадоў назад была прынята пастанова аб рэканструкцыі завода, за гэты час маштаб яго вырас у тры разы, колькасць рабочых — падвоілася. Матэрыяльная база культуры і спорту, аднак, засталася раўнянай. Не так проста ўсё патрэбнае набыць па безаўдэйным разліку, не дастаць спартыўнага інвентару. Гэта — аб'ектыўныя цяжкасці.

Я веру, што ў парткоме хапае праблем — як маштабных, звязаных з вытворчасцю, так і дробных. Адно з іх Ганчароў зараз і вырашае. Трэба знайсці часовае прыстанішча для разабраннага самалёта. У пажарнікаў месца не знайшлося, і Уладзімір Сяргеевіч паглядае цяпер уніз, на закрыты дварык. Стары самалёт канструкцыі Сухого падараваны сельмашаўскаму клубу юных тэхнікаў. Дырэктар клуба М. Гершагоран даўно марыў стварыць музей вядомага авіяканструктара, працоўная біяграфія якога звязана з Гомелем. Вясной сярэбрыстую птушку ўстанавяць на высокі пастамент — на радасць дарослым і дзецям.

Пацікавілася я ў Ганчарова і наконт культурна-спартыўнага комплексаў (іх у Гомелі чаты-

ры). Трымаю ў руках пастанову выканкома ад 26 лістапада мінулага года, у якой гаворыцца аб стварэнні КСК у Чыгуначным раёне. Яна дайшла да парткомаў і работнікаў клубных устаноў толькі ў сярэдзіне студзеня, так што поўнай яснасці наконт яе канкрэтнага ажыццяўлення няма. Гомсельмашаўскі Палац — базавае ўстанова — праводзіць свае мерапрыемствы, як і праводзіў, каардынацыйны савет існуе пакуль што на паперы, з фінансамі пытанне не вырашана. База «Бакалея», Гомельскі халадзільнік, фабрыка цацак і іншыя дробныя прадпрыемствы, што ўваходзяць у комплекс, таксама жывуць сваім жыццём і базавага Палаца для сваіх культурных патрэб не выкарыстоўваюць. Функцыі савета пакуль што ажыццяўляе ўжо згаданая Л. Пятрэня, інспектар па культуры, а ў гарадскім маштабе — штаб выхаднога дня пры гарвыканкоме, які збіраецца кожную пятніцу.

Размаўляю з дырэктарам Палаца культуры Раісай Васільеўнай Вятровай. Як і казчы, якую звычайна называюць «уменнем сябе падаць», маеі суб'ядсёдніцы не ўласціва. Яна больш разважае, чым пералічвае, і зусім не схільная да самарэкламы.

— Ведаеце, што мяне засмуціла? — Вятрова згадвае нядаўні семінар культработнікаў. — Якія мы ўсё ж абмежаваныя, як многа нам трэба над сабой працаваць...

І спахопліваецца: — А чаму вы не пытаецеся пра новыя формы? Пра іх абавязкова ўсё пытаюцца.

Не, Раіса Васільеўна зусім не супраць новых форм, як можа падацца. Проста яна пераканана, што старыя таксама не вычарпалі сябе. Вось, напрыклад, летняе культмасавое мерапрыемства «Дом, у якім мы жывём». Яно патрабуе большай, чым іншыя, падрыхтоўкі, але адпаведна і аддача большая.

Ці ведаем мы свой дом? Магчыма, забягаме па хатніх патрэбах да бліжэйшых суседзяў, з іншымі вітаем, перамаўляемся ў двары... А колькі ў доме дарослых і дзяцей? Якіх прафесій людзі пераважаюць? Чым цікавіцца ў вольны час? Абавязкова знойдуцца героі вайны і працы. Майстры чаканкі, вышыўкі, вязання дапамогуць зрабіць выстаўку. Можна адшукаць сямейную пару, якая рыхтуецца да залатога вяселля. Нават музыку ў двары «круціць» не трэба — людзі збіраюцца самі, уключаюцца ў падрыхтоўку, раскрываюцца сваімі лепшымі рысамі ад ча-

лавечай — не дзяжурнай — увагі культасветнікаў. Гэта асабліва важна, бо ў ідэйна-выхаваўчай рабоце нашых культурных устаноў амаль адсутнічае крэатыўны кірунак. Хацелася б большай сувязі з рэспублікай, краем, з яго гісторыяй, з народнымі традыцыямі і звычаямі.

Першае безалгагольнае вяселле, праведзенае ў кафе «Юнацтва», якраз і давала магчымасць звярнуцца да беларускага вясельнага абраду. Аднак не абышлося без эклектыкі: сустракалі маладых дзяўчаты ў нацыянальных касцюмах, а вітала іх, зычыла дабрабыту і шчасця старажытнагрэчаская багіня Гера.

— Што ж да новых форм, то спрабавалі мы некалькі арганізаваць сямейныя дні адпачынку.

— Чаму толькі спрабавалі?

— Бо на сустрэчы, каб было цікава, трэба запрашаць работнікаў грамадскага харчавання, фотарафаў, юрыстаў, мадэльераў. Атрымліваецца, што мы адпачываем, а яны працуюць. Каму хочацца траціць свой выхадны? Вось так і згасла наша ініцыятыва. Тым не менш бяромся праводзіць дні адпачынку цэхамі. У бліжэйшую нядзелю збіраюцца рабочыя ліцейнага цэха — з сям'ямі, з дзесцімі...

— Дзесці складаюць большасць сярод удзельнікаў мастацкай самадзейнасці, — уключаецца ў гаворку намеснік дырэктара В. Якавенка. — Дарослых толькі трэцяя частка, іх у нас 350. Для нашага мікрараёна гэта, вядома, не шмат. Думаю часам: чаму не ідуць да нас людзі? На ўваходзе вісіць скрыначка — каб уносілі прапановы, выказвалі заўвагі — дык аніводнай запіскі. Можна, каб быў больш сучасны наш будынак...

Не ведаю, наколькі інаваты будынак. Бо заплававанае прафкомам вывучэнне інтэрсаў і запатрабаванняў сельмашаўцаў у сферы вольнага часу «скрыначкай» пакуль што і абмежавалася. Меркавалася правесці анкету праз шматтыражку — штосці перашкодзіла. А хутчэй за ўсё — проста рукі не дайшлі. Дык ці прыйдзе гара да Магамета?

Агульнавядома, што калі школьнік не жадае вучыцца, то сілай навучыць яго нельга. Так і з культурай. Калі ні сям'я, ні школа не разбудзілі ў чалавеку прагі духоўнасці, то яго не завалачэш нават у Вялікі тэатр. Вось і выстройваюцца хлопцы ў даўжэзныя чэргі на спіртное, так і не навучыўшыся бавіць час па-іншаму.

Сучаснай вытворчасці ўжо недастаткова проста падрыхтаваных рабочых. Задачы сацы-

яльна-эканамічнага паскарэння, напружанасць міжнароднай абстаноўкі прад'яўляюць усё новыя і новыя патрабаванні да прафесійных якасцей, да агульнага ўзроўню працоўных. Без унутранай культуры няма ні сапраўднай свядомасці, ні творчага падыходу да справы. Гэта аксіёма. На жаль, яна ўсё яшчэ патрабуе доказу.

500-тысячны Гомель тры гады рамантуе філармонію (драўляны будынак 1914 года), не мае тэатра юнага глядача, ніяк не знойдзе памяшкання для тэатра лялек. У вобласці няма ніводнага культасветвучылішча. Не пераваліся, значыць, кіраўнікі, якія за планами, паказчыкамі працэнтамі не бачаць людзей, не лічацца з іх памкненнямі. «Мы ўспрынялі ідэю камунізму тады, калі былі вельмі галодныя» (В. Шукшыні). Сёння, пад'еўшы, спазнаўшы ўсе выгоды і спакусы дабрабыту, адчуўшы пагрозу сытай бездухоўнасці, ці не час задумацца пра больш значнае? Пра вядомае хоць бы палажэнне Карла Маркса, якое сведчыць: усебаковае развіццё чалавечай асобы стане пры камунізме самамэтаў.

Я нетаропка блукаю па сельмашаўскім Палацы, які ў 4 гадзіны дня нагадвае сабой балетную ў цэлі час. Некаторыя прыкметы жыцця адчуваюцца хіба ў дзіцячым сектары, ды раз-пораз адчыняюцца дзверы ў чытальню залу. Праз гадзіну, як па ўзмаху чароўнай палачкі, высокі і гулкі гмах напаяўняецца гукамі і галасамі. У адной зале з'явіліся дзяўчаты ў гімнастычных касцюмах, у другой — чыныя расцеліся члены добраахвотнага таварыства паляўнічых і рыбалоўаў, забарабаніў ударнік за дзвярамі з таблічкай «ВІА»... «У нас у будні дні ідзе чарнава работа, — тлумачыць культасветнікі. — Вы да нас на святы прыходзьце ці ў выхадныя...»

Яны ўжо, бадай, забыліся, што паўгода назад карысталіся вытворчым графікам, г. зн. у выхадныя і на святы адпачывалі разам з усімі.

Пытаюся ў дырэктара Палаца культуры:

— Цяжэй, напэўна, стала працаваць пасля партыйнай пастановы?

— І цяжэй, і цікавей. Бо мы, культасветнікі, адчулі вагу свайго прафесіі, усвядомілі яе значэнне.

Аказваецца, каб палепшыць становішча ў той ці іншай галіне, дастаткова падчас засяродзіцца на ёй, загаварыць уголас пра недахопы, узяцца талакой за іх выпраўленне. Адным словам — «адчуць вагу» і «усвядоміць значэнне».

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ.

— Ой, — сказала яна, трымаючыся за сэрца. — Як я напалохалася, каб вы толькі ведалі... Асабліва калі яна дайшла да фіфты...

— Гэта яшчэ добра, што толькі да фіфты...

— Каб не вы раптам... «Я загадваю вам змоўкнуць!»

— А такіх толькі гэтак і трэба.

— Не ведаю, як вам дзякаваць. Яшчэ і штраф за мяне заплацілі...

— Як і падабае джэнтльмену!

— Ёй было добра тое, што ён не спакуваў, не шкадаваў яе, а жартаваў. Пра што тут магла ісці гаворка?

— Давайце, я лепей правяду вас адгэтуль, з гэтага суднага месца... Правяду туды, дзе ў вас, магчыма, засталіся іншыя ўражанні і ўспаміны...

— Ён узяў яе пад руку, правёў цераз трамвайную лінію, і заснежанай алейі накіраваліся яны ў бок недалёкага скверу.

— Дайце хоць разгледзець вас добра, якая вы ёсць, — раптам прыпыніў ён хаду і спыніўся, смяшліва ўзіраючыся ў твар.

— Божа мой, лепш не глядзіце на мяне! Я да гэтага часу не магу ніяк апамятацца.

— Нічога. Вы яшчэ нічога нават і

такая, — з прысутнай, відаць, яму манерай жартаваць у крытычныя моманты, супакоіў ён яе.

— Яна і, праўда, была яшчэ нічога. Не дваццаць гадоў, вядома... Але зграбная, прыемная з твару і інтэлігентная. Гэта было відно па ўсім: як яна трымалася, як гаварыла, а больш за ўсё, як прасіла прабачэння ў трамвайнае кантралёркі...

— А цяпер давайце ўсё ж пазнаёмімся, Віктар Ігнатавіч Пагодзіч.

— А я Ніна Аляксееўна Палавая. Працую ў музеі. Дарэчы, ён адсюль недалёка. Можна, мы з вамі падышлі б, і я забегла б узяла грошы?

— Якія грошы? Навошта?

— А штраф? Доўг вам.

— Дык вы што ж, думаеце, васьм гэтак просценька і адробіцеся ад мяне? Я працэнты запатрабую!

— З ім проста немагчыма было гаварыць сур'езна.

— Ну, вядома... Але мне няёмка...

— Вы ведаеце, мне таксама няёмка... кідаць вас вось так тут адну. І я ўсё роўна вымушаны зрабіць гэта. Я не маю права спазніцца ў той вунь высокі дом, — паказаў ён цераз вуліцу.

— Я разумею. Дык хутчэй жа ідзіце!

— Наперад папрашу працэнты...

Назавіце мне, калі ў вас на гэта ёсць права, свой тэлефон.

— Калі ласка... Толькі ў мяне такі бязладны нумар. Я сама не магла яго гады два запомніць.

— Я запомню. У мяне такая памяць. На тэлефоны, — ён смешна паўёў угору падбародкам. — Я вам заўтра пазваню. Калі не выеду ў камандзіроўку.

— І пазваніў. Недзе толькі месяцы праз два.

— Яна спачатку чакала яго званка. Чакала з нейкай радаснай трывогай. Потым усё з большым і большым недаверам... Нашто яна яму? У яго ж, напэўна, ёсць сям'я. Жонка і дзеці. А калі і няма сям'і, жонкі, то не чакаў жа ён яе дагэтуль... А потым і недавер адышоў — змяніўся на аб'якавацць: госпадзі, выпадковы, як любы стрэчны на вуліцы ці ў трамваі, чалавек... Ды не — не зусім выпадковы, калі ўспомніць той жа трамвай. Але ж ён сам, сам папрасіў у яе тэлефон...

— Яна жыла адна. У яе нікога не было — свайго сям'і: дзяцей і мужа. Была далёка радня і блізкія суседзі. Былі сяброўкі і супрацоўнікі. Але ў жыцці ўсё роўна не хапала надзейнае сяньны, на якую можна абалець, за якую можна засланіцца ў непагадзь.

— Ён пазваніў ёй, калі ўжо добра бра-

лася на прадвесне: днём на сонцы звінелі калякі і цурчалі ў снезе тоненькія ручайкі, а ўначы зноў усё ледзянела, і раніцой можна было коўзацца па лужынах.

— Гэта я, Ніна Аляксееўна. З вясною вас!

— Дзе вы столькі прападалі?

— Я ж вам казаў. Учора вярнуўся з камандзіроўкі.

— Далёка ездзілі?

— Далёка... Хачу вас убачыць.

— І я хачу.

— Давайце стрэнемся, як у добрых старых раманах, у тым скверы, дзе мы развіталіся з вамі два месяцы назад! — не, ён не ўмеў інакш, не ўмеў на іншай хвалі. Ну, і што ж. Затое і ён не трэба было выцягвацца, каб здавацца нейкай іншай, чым яна ёсць, разумнейшай ці яшчэ якой.

— Давайце!

— Значыць, сёння. У сем трыццаць. Мне ж трэба паспець даехаць. Ён стрэў яе з кветкамі на тым самым месцы, дзе яны развіталіся два месяцы назад.

— Божа, як даўно мяне ніхто не страчаў з кветкамі... Якія цудоўныя цюльпані!

— Цяпер я буду заўсёды страчаць вас з кветкамі.

— Праўда?!

(Заканчэнне на стар. 12).

ТВОРЧЫ ВЕЧАР ПАЭТА-ЎРАЧА

Нядаўна паэту-ўрачу Аляксандру Мельнікаву споўнілася 50. З гэтай нагоды ў Магілёўскай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Карла Маркса адбыўся літаратурны вечар-справаздача юбіляра. Аб яго жыцці і творчасці расказаў кандыдат філалагічных навук М. Лудфераў. Сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў І. Аношкін уручыў юбіляру прывітальны адрас Саюза пісьменнікаў БССР, зачытаў віншавальную тэлеграму рэдакцыі часопіса «Огонек», аўтарам якога з'яўляецца наш паэт. Работнік абласнога аддзела аховы здароўя, кандыдат медыцынскіх навук А. Мяснінны расказаў аб медыцынскай дзейнасці А. Мельнікава.

Цёплыя словы юбіляру выказалі таксама адназны сакратар Магілёўскай гарадской арганізацыі таварыства ініцыятыў Л. Каратневіч, работніца абласной санэпідемстанцыі, зямлячка паэта А. Люціцава, пісьменнікі П. Шасцерышоў і М. Шумаў, бібліятэкар А. Гаўрушкін і іншыя ўдзельнікі сустрэчы.

Аляксандр Мельнікаў расказаў пра сваю творчую працу, прачытаў вершы.

Л. АНОШКІНА.

СУМЕСНЫМІ НАМАГАННЯМІ

Мацнеючы дзелавыя кантакты работнікаў кнігагандлю Слонімскага райспажыўсаюза і таварыства аматараў кнігі. Дзякуючы актыўнаму супрацоўніцтву, за пяцігодку рэалізавана кніг на 301 тысячу рублёў пры планавым заданні 279 тысяч. З гэтай папулярнага палітычнай і галіновай літаратуры наладжваюцца Дні культуры ў вёсках, кніжныя кірмашы, праводзіцца рэалізацыя кніг на прадпрыемствах.

Паспяхова прадаюцца кнігі ў народным кіёску на кардонна-папяровым заводзе, у філіяле магазіна № 2 «Кнігі» на камвольна-прадзільнай фабрыцы. Многія актывісты пярвічных арганізацый ініцыятыў маюць пастаянныя кантакты з кнігарнямі, дзе бяруць кнігі і паспяхова рэалізуюць у сваіх калектывах. Лепш за ўсіх ідуць справы ў калектыве гарадской СШ № 6, якім кіруе бібліятэкар С. Анішчанка — тут летась прададзена кніг на некалькі сот рублёў. Добра прапагандае кнігі П. Крупнік (Жыровіцкі саўгас-тэхніум) і інш.

Ужо 15 гадоў займаецца гэтай ганаровай работай старшыня пярвічнай арганізацыі ініцыятыў медвучылішча В. Гераська. На яе рахунок — тысячныя сумы ад рэалізацыі літаратуры. Дарэчы, тут пачалася актыўная работа па перадачы часткі кніг з асабістых бібліятэк педагогаў-медыкаў у грамадскае карыстанне.

Сумеснымі задачам па прапагандае і распаўсюджванні літаратуры ў 1986 годзе было прысвечана пасяджэнне клуба аматараў кнігі «Слонімскае крыніцы».

Д. ЗІНГЕР.

З ТВОРЧАЙ СПРАВАЗДАЧАЙ

Цікавай была сустрэчка працоўных індустрыяльнага Барысава з паэтам У. Карызыным, кампазітарам Э. Зарычкім і спеваком Я. Еўданімавым. Госці выступілі перад рабочымі, служачымі, навучанцамі моладдзю з творчай справаздачай.

П. БАРОДКА.

БУКЕТ ПРЫНЁМАНСКИХ КРАСАК

«Габрынька і Габрусь» — так назвала сваю новую кніжку для дзяцей Данута Бічэль-Загнетава.

Габрынька і Габрусь... Паглядзеў на тварыкі хлопчыка і дзяўчынкі, якія намаляваны на вокладцы, і адразу падумалася: дзякуючы шчырасці, сярдэчнасці галоўных герояў зборніка, маленькі чытач абавязкова ўбачыць у Габрыньцы і Габрусь сярэбу, якія дапамогуць яму знайсці адказы на шматлікія цікавыя пытанні, завядуць у прыгожы прынёманскі край.

У аўтаркі, на мой погляд, арыгінальная задума: праз малюнкі хлопчыка і дзяўчынкі паказаць своеасаблівы дзіцячы свет, іх вобразны ўяўленні, густы і пацучы, іх стаўленне да прыроды, яе прыгажосці і чароўнасці, выявіць, чаму іменна і за што малыя Габрынька і

Габрусь любяць свой край. Тым больш, калі гэтыя паэтычныя радкі дапаўняюцца малюнкамі мастака. Бо, як заўважыў К. Чукоўскі, дашкольнікам «уласціва абсалютная вобразнасць». Таму «ў кожнай страфе, а часам і ў кожным двухрадковай павінен быць матэрыял для мастака. Тыя вершы, з якіх мастаку няма чаго рабіць, зусім непрыгодныя для дзяцей».

Безумоўна, да кожнай страфы мастак не будзе рабіць малюнак, бо змясціць іх усе на старонках невялікай кніжкі немагчыма. Дый самыя вершы, змешчаныя ў зборніку, сваёй слоўнай вобразнасцю ствараюць пэўныя канкрэтныя ўяўленні. Таму задача мастака ў такіх выпадках — проста дапоўніць у гэтых уяўленнях тыя ці іншыя дэталі. А гэта вельмі важна, калі твор для дзяцей адкрывае неведзанае, ставіць новыя пытанні. Да ліку такіх патрэбна аднесці вершы «Страх»,

Д. Бічэль-Загнетава. Габрынька і Габрусь. Вершы. Для дзяцей дашкольнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1985.

БІЛЕТ У КРАІНУ ДЗЯЦІНСТВА

Неўпрыкмет перагорнута апошняя старонка кнігі, а яшчэ доўга будзь успамінацца ўражлівыя хлопчык-гарэза Петрык, якога бабуля Насця ўсё ж нездарма ахрысціла Петрыкам-ветрыкам, і ягоныя сябры — пранірыліва Волька Ляскотка, цельпукаваты Вадзік Лыч, іх прыгоды апошнім летам перад школай...

Новая аповесць Клаўдзіі Каліны «Бабуля Насця, дзед Адам, Петрык і каза Рагуля» пазначана добрым веданнем дзіцячай псіхалогіі. Відаць, пісьменніца дапамог уласны жыццёвы вопыт — успаміны свайго вясковага дзяцінства, педагогічнай працы ў школах рэспублікі. К. Каліна не проста расказвае нам пра сірату Петрыка, які жыў з бабуляй і татам, пра яго сяброўства з вясковымі

дзецьмі і дзедам Адамам. Мастацкае асэнсаванне надае аповесці рамантычна-ўзнёслы характар, сюжэтная-кампазіцыйную завершанасць, прымушае нас, чытачоў, сачыць за разгортваннем падзей, перажываць і радавацца разам з яе галоўным героем Петрыкам.

Аповесць падзелена на асобныя навалы, але ўсе яны сюжэтная скампанаваны і кампазіцыйна завершаны, прасякнуты думкай пра неабходнасць і магчымасць добрых адносін да навакольнага асяроддзя, пра іх прастыя чалавечыя ўзаемаадносіны.

Знешняе асяроддзе раскрываецца ў кантакце з духоўным светам хлопчыка. Прырода ў аповесці — не проста фон, на якім разгортваюцца падзеі, а своеасаблівая эмацыянальная падсветка, якая дазваляе глыбей і дакладней зразумець паводзіны герояў твора, іх сувязі са знешнім светам. Чытаеш старонку за старонкай і адчуваеш, як сталае наіўны і ўражлівы хлопчык.

К. Каліна. Бабуля Насця, дзед Адам, Петрык і каза Рагуля. Аповесць. Для дзяцей сярэдняй школьнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1985.

«Кот», «Дзічка», «Мой брацік», «Цялушка», «Звяркі і сонейка», «Цемра», «Кацяня і верабейка» і шэраг іншых.

У гэтых творах — знаёмства з жывымі і захапляючымі старонкамі беларускага пейзажу, з неведзымі дасюль таямніцамі прыроды, загадкавымі паводзінамі яе насельнікаў:

Па нябёсах угалоп
вараныя коні,
Дожджык буйны, як боб,
Сыпануў на гоні.
(«Навальніца»).

Блакітніцы ў ляску
сабралі ў чародку,
аблюбаваў нуст
і селі пасяродку.
(«Блакітніцы»).

Конік,
выцягні гармонік,
заіграй на ўсе лады —
хай расце вышэй сасоннік!
Хай знікаюць халады!
(«Музына»).

Своеасаблівасць вобразнай структуры кнігі Д. Бічэль-Загнетавай, відаць, у тым, што ў паэтыцы сваё яркае бачанне свету. Адметнай рысай яго з'яўляецца не проста ўменне ў звычайным убачыць незвычайнае, а ўменне яшчэ і выдзеліць у гэтым незвычайным тое, што лягчай для дзіцячага светаўспрымання.

Большасць вершаў кнігі «Габрынька і Габрусь» пацвярджаюць тое, што аўтар для паўнацэннага ўздзеяння сваіх вобразаў на чытача ці слухача вы-

карыстоўвае тыя прыёмы і сродкі, якія маюць найбольшую важкасць у дзіцячай паэзіі. У прыватнасці, гэта — абавязкова ўстойлівасць рытму і вяртанне сугучнасць рыфмы. Прычым, рыфмуецца часцей за ўсё тыя словы, якія нясуць у сабе найбольшую сэнсавую нагрузку, што прымушае міжволі акцэнтаваць на іх увагу. Праўда, часам пагоня за дакладнай рыфмай прыводзіць Д. Бічэль-Загнетава да недакладнасці словаўжывання, да выдуманай вобразнасці. Таму некаторыя радкі, на мой погляд, і аказаліся пераказанымі і непаэтычнымі: «на спіцы яблыкаў колы ад хвосціка да галавы», «цвіў парасон на чардзейны сон», «вочы навывост» і інш.

Сустрэлася ў кнізе «Габрынька і Габрусь» і некалькі вершаў, якія не пазначаны свежым паэтычным адкрыццём. На маю думку, да іх можна аднесці «Адкуль ты», «Сон», «Сом на пляшце», «Статкі»...

Але адгортваеш новую старонку — і ўсе гэтыя недагледжаны і недакладнасці знікаюць з поля ўвагі, бо зноў апыньваецца між прынёманскіх красак, якія зачароўваюць сваім зямным характарам, запрашаюць пагайдацца на хвалючым «неабдымнага сивога Нёмана».

Мікола МІНЗЕР.

най бабу Клямкі, мілай доктаркі і фанабэрыстай прадаўшчыцы Лёдзі, скнарлівых Лычоў і чуйных да ўсяго жывога дзед Адама і дзед Фасця. Такія, здавалася б, нязначныя па сваім гучанні чалавечыя калізіі ўпісваюцца ў шырокае кола маральна-этычных праблем і, безумоўна, аказваюць выхаваўчае ўздзеянне на юнага чытача.

Есць у аповесці і выдаткі. Часам пісьменніца залішне надзяляе Петрыка дарослым вопытам, і тады неапраўдана сінтэзуецца псіхалогія дзіцяці і дарослага. У выніку — штучныя выказванні хлопчыка, залішне «дарослыя» вывады, жарты і г. д. Гаворка бабуі Насці перасылена народнымі выказваннямі, песнямі, жартамі, казкамі, але дужа часам здраджвае пісьменніцы пацучы меры. Залішне расцягнутай атрымалася казка бабулі пра сонейка. Такія «адступленні» адцягваюць увагу чытача ад галоўных герояў твора, перашкаджаюць сачыць за разгортваннем падзей аповесці. Але падобныя пралікі не псууюць увугле добрага ўражання ад працтанага, дзе цесна перапляліся паміж сабой традыцыйныя тэмы вясковай дзіцячай прозы — тэма дзяцінства, прыроды, маральнага станаўлення чалавека.

Святлана ХОРСУН.

ЗАПРАШАЮЦЬ «МАСКОЎСКИЯ ЗОРКІ»

Да «Беларускай музычнай восені», «Мінскай вясны» дабуляецца яшчэ адно свята — музычны фестываль «Маскоўскія зоркі».

У першы вечар адбудзецца канцэрт вакальнай музыкі з удзелам салісткі Дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра імя К. Станіслаўскага і У. Неміровича-Данчанкі, лаўрэата ўсесаюзнага і міжнароднага конкурсу Л. Казарноўскай.

Дзяржаўны камерны аркестр «Віртуозы Масквы» Міністэрства культуры СССР, мастацкім кіраўніком і дырыжорам якога з'яўляецца лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола, заслужаны артыст РСФСР У. Співакоў, калектыў параўнальна малодзых — яму толькі чатыры гады, але п. праву лічыцца адным з лепшых камерных аркестраў свету.

Адбудзецца самастойнае выступленне «Віртуозаў Масквы», у якім прагучаць творы Баха, Гендэля, Д. Шастаковіча. Пройдзе сумесны канцэрт з Маскоўскім камерным хорам (мастацкі кіраўнік лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, народны артыст РСФСР, прафесар У. Мінін. У сумеснай праграме прымуць удзел лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола, народная артыстка СССР Т. Сіняўская і народная артыстка РСФСР Н. Герасімава.

У канцэрце фартэп'янальнай музыкі на фестывалі выступіць лаўрэат міжнародных конкурсаў, заслужаны артыст РСФСР, прафесар М. Васірасенвіч.

К. ЛІПНІВІЧ.

Іграў купідон на скрыпачцы

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—11).

— Праўда. Буду, — вельмі сур'ёзна адказаў ён і пацалаваў ёй руку.

...Яны былі разам ужо гады тры, хоць і жылі паасобку. Адночы яна папрасіла, і ён прынёс і паказаў ёй фотаздымкі сваіх дзяцей — сына і дачушкі. Яна доўга трымала фотаздымкі ў сваіх руках.

— Як бы я хацела, каб у мяне быў такі хлопчык ці дзяўчынка! — прыклілася яна тварам да яго рукава.

Гладзіць яе валасы, ён паволі вызваліў сваю руку і доўгім позіркам паглядзеў у яе заплананыя вочы.

— Гэта б было вельмі складана, Ніноч. Для нас абоіх.

— Для мяне — ніколучкі! Я цябе... Я — жанчына і мне недастаткова... Я хачу, каб у мяне было дзіця. Быў клопат...

— Усё гэта куды складаней, чым табе здаецца, Ніна.

Яна толькі пакруціла галавой.

— Не, не і не!.. І не трэба больш пра гэта. Не трэба. І сапраўды больш пра гэта яны ніколі не гаварылі. Можна, таму, што страцацца пачалі радзей...

Мінула яшчэ вельмі нямаля вельмі розных дзён у іх адносінах. Адночы, калі ён, ідучы ад яе, як заўсёды, развітаўся з ёю ў яе дома, яна затрымала яго руку, напружана ўсміхаючыся.

— Я павінна табе сказаць, Віктар... Відаць, я цябе не ўзрадую...

Яго рука ў яе руцэ імгненна як зледзянела ўсё роўна. Ён рэзка выхпаў гэту зледзянелую руку і адступіў назад.

— Гэта што — тэатр?! Толькі, калі ласка, не трэба выступленняў.

— Не, Віктар, выступленняў не будзе. Не бойся, — дзіўна спакойна паабяцала яна.

— Д-да-а... — пасля доўгай пакутлівай паўзы працягнуў ён.

Яна адчыніла дзверы ў суседні пакой, спынілася ў парозе.

— Вось і ўсё. А цяпер — ідзі.

— Нават так? — з запалам азваўся ён.

— Ідзі, мілы, — ціха паўтарыла яна.

Ён не ведаў, як яму трымаць сябе з ёю, што сказаць, развітацца ці пайсці так, ці паспрабаваць высветліць... Яна бачыла і добра разумела гэту яго «барацьбу матываў».

— Не трэба сапраўды тэатра, — усміхнулася яна і рашуча зачыніла за сабою дзверы.

Каб аблегчыць яму адступленне.

Ён пастаяў яшчэ нейкі момант пасярод пакоя і накіраваўся да выхаду.

І таксама зачыніў дзверы за сабою.

●
І вось мінула сем гадоў, і да яго дадому, на блакітны навагодні агеньчык, з'явіўся раптам кучаравы Купідон са сваёй скрыпачкай.

На выстаўках мастацкай фатаграфіі жаночыя работы сустрачаюцца часта. Хоць, як сведчыць статыстыка, колькасць вольнага часу пастаянна павялічваецца, ды часіны сапраўды вольнай — ад працы, ад хатніх клопатаў — у прадаўніц «прыгожай палавіны» і сёння няшмат. А менавіта часу вы-

Як гэта звычайна бывае, фотаапарат з'явіўся ў яе сям'і з нараджэннем дзіцяці. М. Трэніна працягвала спасцігаць таямніцы «светлапісу», і цяпер яе аўтарская калекцыя налічвае шэраг адметных работ — партрэтаў вядомых беларускіх мастакоў, лірычных пейзажаў і нацюрмортаў, жанравых і рэпар-

СВЕТ ВА ЧЫМА ЖАНЧЫН

магаюць сур'ёзныя заняткі фатаграфіяй.

Але вось што цікава — на выстаўках любога рангу здымкі, зробленыя жанчынамі, вабяць заўсёды. І нельга сказаць, каб вылучаліся яны надзвычайнымі тэхнічнымі прыёмамі, небанальнасцю сюжэтаў, эфектнай падачай альбо нязвычайнымі кампазіцыйнымі рашэннямі. Яны каштоўныя іншым, маюць тое, чаго няма і не можа быць на фотаздымках мужчын. У іх занатаваны, уважлівыя погляды Маці, Сястры, Каханай...

Сёння мы прапануем увазе чытачоў «ЛіМа» работы ўдзельніц народнага фотаклуба «Мінск».

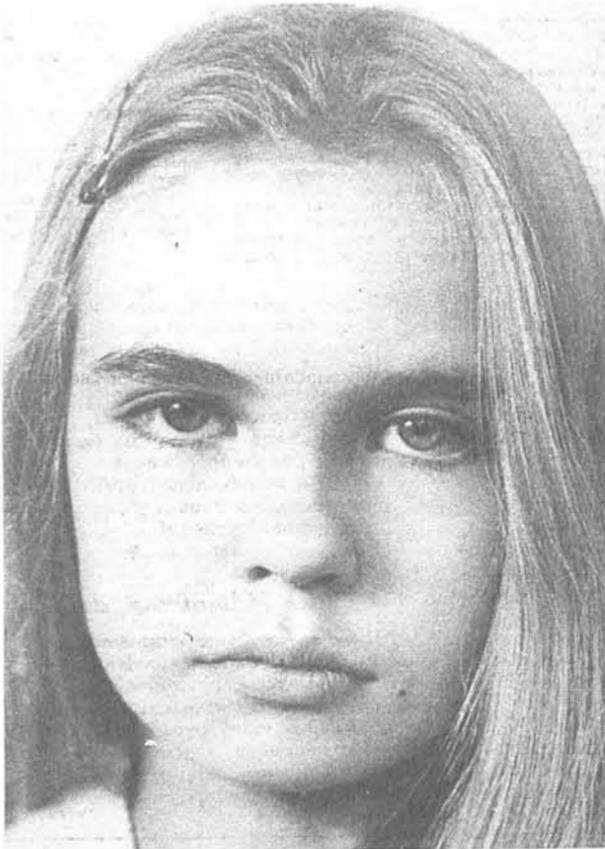
Маргарыта Трэніна працуе на Мінскім мастацкім камбінаце.

тажных здымкаў.

Наталля Вапнярская ўсяго толькі год з'яўляецца членам нашага фотаклуба. Цікава спрабуе свае сілы ў рэпартажным жанры, здымае таксама людзей тэатра. Па прафесіі яна архітэктар.

Галіна Кухарава, студэнтка пятага курса БПІ, — выпускніца вучэбнай студыі фотаклуба. Здымае яна партрэты, «знойдзеныя» нацюрморты, але праўдзівыя адбіткі рэчаіснасці імінеца ажывіць уласнымі адносінамі да натуры.

Сярод удзельнікаў народнага фотаклуба «Мінск» сёння, апроч названых аўтараў, — Святлана Балашова, Марыя Жылінская і Наталля Мацюк. Юрый БУЙНІЧ.

Галіна КУХАРАВА. Позірк.

Маргарыта ТРЭНІНА. Рыта.

Наталля ВАПНЯРСКАЯ. Партрэт народнай артысткі БССР Грыны Фларыянаўны Ждановіч.

Маргарыта ТРЭНІНА. «Ах, вы мае козлікі!»

ПЕРШЫ ВЫПУСК «ВЕТРАЗЯ»

Упершыню прыйшоў да чытача штогоднік дзіцячай літаратуры «Ветразь», які пачало выпускаць выдавецтва «Юнацтва». Народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін, звяртаючыся ў прадмове да чытачоў, зазначае: «Перагарнуўшы старонкі «Ветразя», вы сустранецеся з вядомымі вам імёнамі пісьменнікаў і яшчэ невядомымі, якія ў сваіх творах уключаюць наш сённяшні дзень, сцвярджаюць героіну працы, раскажваюць пра ваша шчаслівае дзяцінства.

Сваімі творамі пісьменнікі заклікаюць мацаваць дружбу народаў, аднацца усіх людзей добрай волі ў барацьбе за мір на планеце — каб ваша дзяцінства было шчаслівым, каб яго ніколі не апаліла полымя вайны, каб над вамі заўсёды было

мірнае неба».

У раздзеле «Братэрства» прадстаўлены творы літаратараў Расіі, Украіны, Азербайджана, Літвы, Латвіі, Туркменіі, У другім — «Садружнасць» — змешчаны пераклады з балгарскай, нямецкай, польскай, чэшскай, сербскахарвацкай моў.

Перакладчыкамі выступілі: В. Лукша, М. Калачынскі, А. Вольскі, В. Аколава, С. Панізнік, У. Карызна, В. Сёмуха, Н. Янсене, П. Масальскі, Э. Казанкевіч, К. Цвірка, У. Анісковіч, В. Маслоўска, М. Навіцкі, А. Траляноўскі, М. Кеняна, А. Мажэйка, Я. Шпак, І. Чарота.

А. АСТРАВЕЦКАЯ.

СУСТРЭЧА З БУДАТРАДАЎЦАМІ

Шчыра віталі супрацоўнікаў і аўтараў часопіса «Маладосць» ўдзельнікі Рэспубліканскай нарады кіраўнікоў спецыяльных, зводных штабоў студэнцкіх атрдаў. На сустрэчу з будатрадаўцамі прыйшлі пісьменнікі Г. Далідовіч, Л. Дайнека, М. Мятліцкі, Л. Паўлікава, польскі вучоны і паэт, загадчык кафедры беларускай літаратуры Варшаўскага ўніверсітэта А. Барскі.

З аглядам сучаснай беларускай прозы выступіў Г. Далі-

довіч. Аб рабоце над гістарычным раманам «Меч князя Вячкі» і сваіх творчых планах раскажаў Л. Дайнека.

Л. Паўлікава і М. Мятліцкі прадставілі маладуу беларускую паэзію. Цёпла сустраў студэнты выступленне А. Барскага, які падзяліўся ўражаннямі ад паездкаў па нашай краіне, ЗША, раскажаў аб становішчы ў Польшчы, пачытаў свае вершы на беларускай мове.

Л. ПРАНЧАК.

ЛАЎРЭАТ «МОЛОДОЙ ГВАРДИИ»

Рэдакцыя часопіса ЦК ВЛКСМ «Молодая гвардия» адзначыла прэміяй шэраг лепшых матэрыялаў, надрукаваных на яго старонках летась. Сярод лаўрэатаў — беларускі

журналіст В. Жук. Прэміяй адзначаны яго нарыс «Пабудуем — будзем жыць», змешчаны ў сёмым нумары.

Г. РОСЛІК.

ЧАСОПІСЫ Ў САКАВІКУ «ПОЛЫМЯ» «БЕЛАРУСЬ»

З вершамі выступаюць Я. Янішчыц, В. Аколава, Р. Баравікова, З. Дудзюк, Т. Мельчанка, Н. Радзівончык, Г. Пашкоў, П. Макаль.

Друкуюцца заканчэнні рамана І. Новікава «Ачышчэнне», аповядаў І. Капыловіча, Н. Маеўскай, І. Жарнасек.

У раздзеле «Публіцыстыка» — артыкул М. Ільшэнікі «Быць гаспадаром!», «Нарысы» — заканчэнне нарыса І. Дуброўскага «На новыя рэйкі».

Пад рубрыкай «Успаміны. Дзённікі. Документы» прапануюцца выступленні Р. Булацкага «Баі ў аблаках», У. Мазура «Восем гадоў у доме Якуба Коласа».

90-годдзю К. Крапівы прысвечаны артыкулы С. Лаўшукі «Смех і гнеў сатырыка», Г. Бураўніна «Жывая легенда», М. Ароцкі «Веліч таленту», А. Вярцінскага «Не надта так даўно, не так далёка...».

«Сутокі слоў» — артыкул А. Каўруса змешчаны ў раздзеле «Культура мовы». Рэцэнзуюцца новыя кнігі, ёсць чарговы выпуск «Нашага календара».

«МАЛАДОСЦЬ»

Паэзія прадстаўлена вершамі В. Аколавай, Л. Філімонавай, С. Гаўрусёва, С. Шах, С. Каробінай.

«Аповесць чужога жыцця» — такі падзагаловак мае новы празаічны твор Т. Бондар «Дзённік жанчыны». Змешчаны таксама аповядаў І. А. Асташонка і заканчэнне аповесці У. Драздо «Балада пра Сласціна» (пераклад з украінскай Я. Леціі).

Надзённыя праблемы закранаюцца ў выступленні намесніка міністра ўнутраных спраў БССР К. Платонава «Кожны многое можа...».

Агляд маладой прозы 1985 года робіць А. Сідарэвіч — «Трывогі і спадзяванні».

«З народамі» — слова А. Дударова пра творчасць К. Крапівы.

Сярод іншых матэрыялаў — нарыс В. Ягоравай «Чырвоныя хусцінкі», фотанарыс В. Ждановіча «Зорачкі», артыкулы Я. Грыгаровіча «Выхаванне прыгажосцю» і Ж. Лашкевіч «Наш таленавіты глядач».

«Горкі твой хлеб, гісторыя!» — думкі А. Клышкі пра першы паэтычны зборнік А. Мінікіна «Сурма». З рэцэнзіямі выступаюць таксама А. Лозна і А. Цітавец, Л. Мароз, разглядаючы зборнік «Беларуская народная творчасць» і кнігу У. Скарыніна «Пасадачны агні».

«З імем Леніна ў сэрцы» — паведамленне пра XXX з'езд Кампартыі Беларусі. Пад рубрыкай «Змены ў жыцці — змены ў літаратуры» выступаюць В. Карамазоў — «Сялец, думаючы пра жыво», Р. Баравікова — «Як падказвае талент, сумленне», У. Ліпскі — «Радасць і трывога».

Аб ролі партыі ў жыцці грамадства, адказнасці камуніста разважае ў артыкуле «Быць камуністам...» доктар гістарычных навук У. Бабкоў.

Пад рубрыкай «Пісьменнікі і жыццё» змешчана выступленне Г. Каржанеўскай «Не хлебам адзіным...».

Пра справы калектыву Жлобінскага металургічнага завода раскажа А. Капусцін — «Пасадзілі ружы сталевары».

Друкуюцца вершы Э. Агняцвек, Г. Булыкі, а таксама верш Д. Бічэль-Загнетавай «Паўстанец 1863 года» (да 145-годдзя з дня нараджэння Ф. Багушэвіча), урывак з рамана В. Казьно «Сад», працяг нататкаў А. Вярцінскага «Мы, народы Аб'яднаных нацый...».

Пра кнігу Я. Брыля «Сёння і памяць» уражаннямі дзельца Г. Шупеняка — «Пра наша агульнае».

Слова пра творчасць К. Крапівы з нагоды 90-годдзя пісьменніка гаворыць У. Гнілабэдаў — «Працаўнік».

Рэпартаж В. Вялескі і В. Ганчарэнікі «З надзеяй — у будучыню» працягвае рубрыку «Літаратурны пост «Беларусі» ў падшэфным кліпсе».

«НЕМАН»

Вершы Г. Каржанеўскай пераклалі А. Флешын і С. Пайна. Паэзія прадстаўлена таксама творами з новай кнігі І. Бурсава.

Друкуюцца заканчэнне сямейнай хронікі У. Глушакова «Цвіценне каліны», аповядаў І. М. Сердзюкова.

Пад рубрыкай «Транія» ў гасцях у «Немана» прапануюцца творы балгарскіх пісьменнікаў.

Да 90-годдзя К. Крапівы прымеркавана публікацыя артыкулаў М. Матукоўскага «Уроні майстарства», С. Саладоўнікава «Дабрыня і Макрапулас», выказванні самога майстра «На вышыні сваёй задачы».

З артыкулам «Мадонны» выступае Г. Адамовіч. Новыя кнігі рэцэнзуюць М. Мікуліч, М. Тычына, Т. Міхайлава, Л. Турбіна.

Вольга ФОКІНА

3 НІЗКІ «ЗАПАВЕТНАЕ СЛОВА»

Калі зноў збірае ў мамы
Родны дах вясною нас,
Параю за самаварам
Затуманьваем мы час,
Што прабег ад той хвіліны
Незабытнае, калі
З роднай хаты беспрычынна
Ці прычынна мы ўцяклі.
Не трагедыя, канечне, —
Колькі ўсюды гэтых хат:
З нас святло ў свеце грэшным
Лёс зрабіў не так і шмат.
Тут жа знойдзем апраўдэнні,
Збой не станем заўважаць:
Міг кароткага спаткання
Хіба можна засмучаць?
На пачатку дзень субота,
На стала і хлеб, і чай,
П'ем-ямо... а каб ахвота
Да гаворкі — выбачай!
Пра адно пачнем, другое —
Злёгка так, бы незнарок,
Пра галоўнае ж, святае,
Як зарокшыся — маўчок.
...Я ж бы ўсмак пагаварыла!

Голас паэтэсы Вольгі Фокінай — адметны, самабытны — не збытаеш з іншымі галасамі ў хоры сучасных рускіх паэтаў. Яе паэтычная споведзь надзвычай даверлівая і шчырая — шчырая да пранізлівасці, да сардэчнага болю. У гэтай сваёй споведзі В. Фокіна не прыкідаецца, не становіцца на катуны, не іграе ролю (што чамусьці сёння спанушае многіх паэтаў) — яна дае волю сваёй сялянскай (паходжаннем і сутнасцю) душы, якая жыве ўсімі турботамі і трывогамі нашага нялёгкага, складанага часу. Музіць, менавіта таму споведзь гэтая лёгка знаходзіць дарогу да чытацкага сэрца і адгукаецца ў ім такім жа шчырым пачуццём. У дада-

так вершы прывабліваюць і мовай — натуральнай, маляўнічай, сапраўды рускай, з прыкметнай акрасай роднай паэтэсе архангельска-валагодскай гаворкі.
Даўно люблю паэзію Вольгі Фокінай. Кожная сустрэча з ёю хвалюе, не пакідае аб'янавым. Вось і на гэты раз. Чытаў у першай сёлетняй кніжцы «Нашаго сучаснага» нізку яе новых вершаў пад назваў «Запаветнае слова» і... раптам узнікла неадольнае жаданне, душэўная патрэба пераназачь іх па-беларуску. Чаму? Здаецца, я ўжо гаварыў пра гэта...

Мікола ГІЛЬ.

Толькі дзе, браты, вы дзе,
Вы, якіх не растварыла
Доля ў быццё, ў мітульзе?
Дзе духоўныя папасы,
Мары нашы дзе, скажы? —
Ці не на чырвонай пласе,
Ля жалобнай што мяжы?
Іных дакараць — не радасць,
Кожны — сам суддзя сабе, —
Усё звальваць на занятасць
Хіба льга, браты мае?
Мала толку ў п'яным тосце.
Пасля тостаў лодыр спіць.
Прыязджаць дамоў, бы ў госці,
Не магу — душа баліць.
Дома — мама, дома — сцены,
Бацька іх складаў вянком.
Я прыеду — іх адзену
У шпалеры са шляком,
Вокны вымыю і лавы,
І падлогу — ў тры вады, —
Як у нашай хаце слаўна!
...Ды шкада — вятры-гады

Бацькаў дом не ашчаджалі,
Састарэў — куды ні кінь:
Сцены так і не прыждалі,
Каб памог ім цвік і клін.
Скасабочылася хата
І асела наша печ...
Вас чацвёра — брат да брата,
Восем рук і восем плеч!
Дык мо хопіць піць і есць?
Час застоллю даць адбой!
І з сякерамі узлезці
Кожнаму на вугал свой?

Ручны млыночак наш

Шкада мне было жорначак,
Хоць з польмя выхоплівай! —
...А ты дурэў, прытупаў,
Грэў рукі над агнём,
У прысак кідаў бульбіны;
Пад песеньку транзістара
Мяне плячом паштурхваў —
Хацеў развесяліць.

Гарэлі нашы жорначкі —
Гарэлі самаробчкі —
Латак, абечак рэшатны —
Цурбан на цурбане.
Чыгуннымі асколкамі
Набіты бацькам шчытнёнка, —
Для моцы і для ценжару,
Каб дробны быў памол.

Гарэў ручны млыночак наш,
Удзельнік, спадарожнік тых,
Ужо крыху адсунутых
Назад — ваенных дзён,
Што нам малоў сірочыя
Зярняткі недаспелыя —
Прыхопленыя сіверам, —
Малоў іх на муку.

Гарэлі нашы жорначкі:
Дымілася, крывілася
Ля цурбана ля верхняга
Дзяржанне — гладкі кіл,

Усё нашымі — дзіцячымі —
Далонькамі глядзеныя
(Ты быў малы парою той
І жорнаў не круціў).

...Шкада было мне жорначак —
Хоць з польмя выхоплівай!
І, да грудзей прыціснуўшы,
Ад вогнішча — нясі!
Але ж, браток, шкада было
І ўсмешку твою спуджаць,
Слязамі перасольваць
Бульбяны наш кулеш.

Згарэлі нашы жорначкі,
Рассыпаліся прысакам,
Адно драбкі чыгунныя
У попеле ляжаць.
І ты сябе апраўдваў:
Мне мамай было сказана
Іх, сёння непатрэбныя,
Прынесці і спаліць.

Я слёз сваіх не выдала,
З папрокам — устрымалася...
З надзеяй супакоіцца
Пайшла на вышкі ў хлеў.
Але адтуль, дзе вогнішча,
Дзьмуў ветрык золкі, восенскі,
І ён, пах дыму горкага,
Пах сена — заглушыў...

Езджу сярод артыстаў,
Сярод прыхільнікаў твісту,
Сярод абаронцаў рока

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

АКЦЕР на сцэне не фіксуе статычна адзін нейкі стан. Гэта справа жывапісу, скульптуры. Значыць, тут патрабуецца яшчэ большае веданне анатоміі. Бо, зразумела, з мноства псіхалагічнага дакладных мышачных рухаў, адпаведных, напрыклад, гневу ці пагардлівасці Дантона я, ствараючы яго статуі, павінен буду выбраць толькі адно адзінае імгненне!

Цікава, што цяпер, спрабуючы абагульніць свае назіранні і сабраць паасобныя выказванні розных людзей, нават спасылаючыся на хрэстаматычныя прыклады, я быццам упершыню для сябе адкрываю тэарэтычную значнасць анатоміі для мастацтва ўвогуле. Магчыма, так яно і павінна быць, бо гады жыцця настрайваюць нас на роздм.

У тыя часы, калі мы сустракаліся з Д. Арловым у маёй маскоўскай майстэрні, зрэдку зазіраў да мяне і Мікалай Хмялёў. Гэты выдатны чалавек, якому кіраўніцтва МХАТам перадаваў сам У. Неміровіч-Данчанка, неяк ахвотна, зацікаўлена, шчодро наладжваў кантакты з мастакамі, гісторыкамі, публіцыстамі. Помню, як ён, агледзеўшы маю майстэрню, пастаяўшы каля партрэта партызанскага ваяка Бацькі Міная і абышоўшы скульптуру вакол, загаварыў засяроджана:

— Мізансцэна цела ўражае не меней, чым твар... Гэта так важна! Відовішчыма мастацтва не абыходзіцца без распрацоўкі «мізансцэны цела». Я гэты інтуітыўна зразумеў яшчэ ў «Гарачым сэрцы». І потым — у «Днях Турбіных», прызначна, пільна сачыў за тым, як, напрыклад, будзе ўспрымацца профіль майго Аляксея з гледзельнай залы... «Мізансцэна цела», аказваецца, гэта яшчэ і ланцуг пластычна чаканых станаў героя...

МХАТ, як вядома, убіраў у мастацтва тэатра дасягненні і адкрываў сумежныя відаў. Да статкова перачытаць працы і пісьмы К. Станіслаўскага і У. Неміровіча-Данчанкі, каб пераканацца ў гэтым. Адзін з элементаў культуры сцэнічнага відовішча ў яго класічнай форме рэалізму — «мізансцэна цела». Прызнаюся, я не параўнаў тады пачутае ад Д. Арлова з развагамі М. Хмялёва. Раблю гэта цяпер, праз шмат гадоў. «Мізансцэну цела» абумоўлівае, вядома, псіхалагічны стан героя і яго партнёра на падмоствах. Калі я глядзеў, напрыклад, «Дні Турбіных» на сцэне МХАТ, у адным эпізодзе ўсё адбывалася пры святле

свечак. Цені на сценах набывалі нейкія неверагодныя памеры, і гэта было пільна прадумана. Кожны персанаж пластыкай падкрэсліваў свой псіхалагічны стан і як бы «падаваў сябе» буйным «пластычным сілуэтам» — ценем на сцэне. Каб і гэта выглядала пераканальна, — ведай анатомію цела, прадумай і ўдакладні псіхалогію пластыкі!

Мабыць, пра гэта і разважаў М. Хмялёў, прыглядаючыся да скульптурных партрэтаў у майстэрні.

Выраз твару, пластыка ру-

арала», думаю, ужо дастаткова красамоўны прыклад да тэмы сённяшняй маёй гутаркі з чытачом. Так, гэта работа вялікага мастака і тонкага знаўцы законаў анатоміі і прапорцы. Я ганаруся тым, што Яўгеній Віктаравіч падараваў мне сваю шчырую дружбу.

Прыязджаючы ў Ленінград, я ў Эрмітажы падоўгу стаю каля дзівоснай статуі «Адпачываючы сацір» Праксіцеля. Чацвёртае стагоддзе да нашай эры. Якая выразная і красамоўная тут «мізансцэна цела!» Лясны дэман са світы Дыёніса, гэты

віч і М. Хмялёў. Стэрэаметрычныя аб'ёмы іх класічных твораў не выклікаюць сумнення, гэтаксама, як і псіхалагічная глыбіня жыцця такіх акцёраў на сцэне ў вобразе, прапанаваным драматургам і трактаваным рэжысурай.

МАЕ НАТАТКІ на гэтую тэму — не толькі спроба давесці плённасць, як цяпер гавораць, комплекснага спасціжэння сістэмы ўздзеяння на глядача (тут у мяне, відаць, і апанентаў будзе не надта шмат); я раблю «зарубкі» і для ўласнай памяці — пра некаторыя, ня-

вялікага гасудара, але мне зразумела, чаму ў яго менавіта такая поза, чаму такі паварот галавы... Не толькі разумею, веру: так і толькі так усё і мае быць, бо дыктуецца натуральным станам чалавечай істоты ў дадзеным псіхалагічным настроі. Такую пластыку і такую мізансцэну цела прадугледжвае анатомія.

Часам у мяне ўзнікае пачуццё зайздасці да драматычнага акцёра, да артыста балета або пантамімы: ім дадзена распрадацца сваім целам. Вывучыць жа яго можна вельмі

Заір АЗГУР,
народны мастак СССР, Герой Сацыялістычнай Працы

ЯЕ ВЯЛІКАСЦЬ- АНАТОМІЯ

хаў і пастаў, мізансцэна цела... Здавалася б, для драматычнага тэатра, дзе ўладарыць слова, гэта ўсё — дадатковыя сродкі ўвасаблення вобраза. Дык чаму ж тады так патрабавальна і настойліва, так захоплена займаліся гэтымі элементамі майстэрства і К. Станіслаўскі з У. Неміровічам-Данчанкам і Д. Арлоў, і І. Крыловіч з Г. Грыгонісам, і М. Хмялёў? Значыць, і слова грунтуецца на анатоміі і пластыцы! Значыць, магчыма і бясплённае раскрыццё духоўных перажыванняў героя.

На мой погляд, вельмі трапнай «мізансцэнай цела» надаў моцную выразнасць, сваёй вядомай кампазіцыі «Перакуём мячы на арала» Яўгеній Вучэціч. Фігура нядаўняга воіна, сённяшняга кавалера, які робіць з мяча плугавы лямеш, — анатамічна дасканалая. Мускулатура цела ў кожным намаганні — дакладная. Мышы твару — абсалютна натуральныя. І якая ўражлівая вобразная праўда! Праўда часу... У гэтай сімвалічнай на гучанні фігуры — пафас лепшых памкненняў чалавецтва, якое падпалычыкі вайны ўсё яшчэ вымушаюць трывожыцца за непарушнасць мірнага ўкладу жыцця.

Велічныя помнікі ўзведзены Я. Вучэцічам у Валгарградзе і ў Берліне, ды «Мячы — на

юнак з флейтай у руцэ так летуценна і нязмушана абапёрся на сук дрэва; яго прыжмураныя вочы і хітраватая ўсмешка такія натуральныя, і ты амаль адразу здагадваешся: неўтаймоўны дух прыроды толькі адпачывае. А прагучыць прызыўны голас — і сілы непакорлівай маладосці ўвальюцца ў стыхію страці, і адгукнецца наваколле мілагучнай флейтай...

У Ленінградзе — толькі копія работы Праксіцеля, а такое ўзрушальнае ўражанне! Зрэшты, і праслаўленую Афрэдзіту Кнідскую таго ж Праксіцеля мы ведаем па копіях, а нас зачароўвае гэты погляд самой жаночасці, таямнічыя вочы багіні каханья і прыгажосці.

Праксіпель многае ведаў і разумев у сваім мастацтве. Я па копіях адгадаваў гарманічнае, фізіялагічна правільнае размяшчэнне мышаў твару, мускулаў рук і жывата, напружанне хрыстоў і жыл у еуставах. Не гэта не люстраны адбітак жывых натуршчыкаў, не механічнае ўзнаўленне натур! Перад намі — тварэнне мастака, пэўныя вобразы людзей. Іх акрыленая вобразнасць і чароўнае ўздзеянне на нас грунтуецца на тым жа, на чым грунтавалі пошукі сваіх сцэнічных персанажаў У. Крыло-

хай і прызнаныя азбучнымі, але вечныя ісіны ў мастацтве.

Як жа так, — спытае хто-небудзь з чытачоў, — ісіны вечныя, а З. Азгур піша пра іх, быццам сам робіць адкрыццё ў сярэдзіне 80-ых гадоў? Дык у тым і сакрэт: апрыёрны ўяўленні не адразу і, на жаль, не заўсёды на пачатку творчага шляху ўваходзяць у нашу свядомасць. Мы іх рацыянальна прымаем, не спрачаемся з імі, а працуем часта дбаючы, каб выканаць заказ або ажыццявіць задуманае як бы адразу «з другой прыступкі» майстэрства. А першая — анатомія. Яе Вялікасць Анатомя!

Упэўнены, гэта яна — першааснова той магічнай сілы ўплыву на глядача, якую мае кожны сапраўды мастацкі вобраз.

Калі я ўспамінаю названья мноў ў гэтых нататках творы Праксіцеля або Рэмбранта, то мне перш за ўсё бачацца абліччы людзей. Жывыя абліччы. Так, гэта творы мастацтва, і мяне ўражае вобразная праўда пра чалавека і пра свет — у тым жа «Бруце», у «Адпачываючым саціры» і ў Афрэдзіце Кнідскай, у партрэтаў Рэмбранта... Гэтакаса і ў постаці Івана Грознага — статуі работы М. Антакольскага, шчыра кажучы, перш за ўсё паўстае перада мной вобраз

добра і ведаць дасканала. Тады сцэнічныя вобразы і ўражваюць нас, прыносяць эстэтычную асалоду. Нават адмоўнае, нават непрыемнае нам персанажы артыст можа паказаць так па-мастацку, што мы дзякуем яму за ператварэнне жыццёвага назірання ў тэатральны вобраз. Пра магучае ўздзеянне на глядача марым і мы, мастакі выяўленчага мастацтва. Права на такую мару, думаю, маюць тыя, хто свядома або інтуітыўна, аднак дасканала спазнаў анатомію чалавека.

Самое дакладнае партрэтнае падабенства, калі раптам заўважаецца парушэнне анатамічных норм і правіл, губляе давер глядача. Той і сам, бывае, здагадваецца, чаму аб'якавы да таго або іншага палатна, той або гэтай статуі. Быццам і кампазіцыя ўдалая, і праўдападобнае ёсць, і фарбы сакавітыя, і атмосфера створана... Ды глядач ухаліў: «так не ўсміхаюцца», «так не сядзець, калі раззлуешся», «так не вымавіш запаветнае слова» — вась і ўсё марна! У мастацтве няма «маленькіх» няпраўдаў, бо і яны здатныя парушыць уражанне.

У нас, мастакоў, не спыняюцца, можна смела сцвярджаць, спрэчкі пра творчыя пошукі, напрыклад, Пікасо. Як

Езду які ўжо дзень.
Акцэнтна п'яюць салісты,
І «біс» зрываюць артысты,
А ў мяне ўсё больш змрочны
Цень на душы, цень.

Яны ж захлапаюцца шчасцем
І громка крычаць пра
мастацтва,

Песню ж народную хвацкую
Між тым завуць «старызнай».
Кажу сабе: хай іх трасца!
А ў сэрцы такія страсці,
Быццам яго працілі
Атручаным вастрыём.

З усмешкай застылай з
экранаў —
І басам яны, і сапрапа,
І, слепнучы ў промнях лазера,
Бы ў вочы вам — паглядзяць!
Пасля, пад тлум рэстаранны:
«Народ — гэта статак баранні,
А мы — іх месці-лазары», —
Клянуся! — могуць сказаць.

Мы — госці. Чакаюць нас,
просяць.
Прывозяць, назад адвозяць.
Наладжаюць нам прыёмы.
Білеты на нас бяруць,
Канчаюць касці, як косяць,
І кветкі штораў падносяць,
З гародчыка, што ля дома,
Якія воль тут растуць,

Дзяўчынкі мае ў вяснушках
З банцікамі на макушках,
Завязанымі з прычыны
Гасцей такіх дарагіх!
Вам трэба ведаць, што госці
Букецікі вашы проста
Выкінуць праз хвіліну
І «смеццем» ахрысцяць іх...

Просьба

Дарагія суседзі,
Мае родныя браці,
Вы мяне на бяседзе
Не ва ўсім вінаваце:
І самой мне не проста
У жыцці разабрацца:
Кашавару — без проса,
На рабоце — без працы.
Мая гэтка доля:
Ёсць і рукі, і ногі,
А — не жнейка я ў полі,
Лугу — я не падмога.
Толькі ж ведаць павінны —
Для каго гэта тайна? —
На тым лузе — машыны!
На тым полі — камбайны!
Узаруць і засеюць,
І сажнуць, і змалоцяць!
Я ж тым часам паспею
Крыл-каня падахвоціць,
Хай ён бегае жвава,
Хай па рыфмах капыціць,
А каб людзі — спявалі!
А каб песнямі іх — жыці!

А яшчэ вы з папрокам —
Не сказаным, — я знаю:
Што жыў я — далёка,
Маці ж — тут пакідаю.
Пакідаю на востры,
На зіму пакідаю.
Што сама сюды госцяй
Толькі зрэздз наяздаю.
А спытайце вы ў мамы —
Сярод дня, сярод ночы —
І не скажа яна вам,
Што куды-небудзь хоча,
Акрам лесу ды рэчкі,
Блізкіх, любых ёй зроду,
Акрам хаты і печкі —
Не чужых — сваіх, родных!
...Калі доля — саломе,
Дык з нас кожны — іголка:
Нам далёка ад дому
Загубіцца так лёгка!
Прач усе крыватолкі!
Дарагія, паверце:
Не знікае «іголка»
З намагнічаным сэрцам.
Дапускаю разлуку,
Не баюся згубіцца,
Пакуль мамыны рукі
Грэюць нас і ў сталіцах.
На турботы і беды
Адгукнуся без клічу,
Я паеду — прыеду,
Мой ад'езд — намагнічан!
Я кажу сабе моўчкі,
Я крычу грамчэй грому:
— Ты жыві, мама, доўга!
— Ты жыві, мама, дома!

пошукі, яго работы выклікаюць цікавасць і павагу. Узводзіць жа цыклы, напрыклад, прысвечаныя мінатаўру, карыдзе, або вядомы партрэт А. Валара ў «ранг» неспрэчных мастацкіх каштоўнасцей, на мой погляд, памылкова. Напластанне плоскасці — у адным выпадку; мудрагелістыя спалучэнні куткоў і спіралей, якія рассякаюць твар, — у другім; змучаныя не гэтак пачуццём, што іх ахапіла, як хваравітым станам непрапарцыянальнага цела, героі «Вандруўных камедыянтаў» — у трэцім... Нават адпэт Пікасо не будзе даводзіць, што ў гэтых работах раскрываюцца няхай і крайнія перажыванні, але здаровых людзей, падобных да нас з вамі. Штосьці перашкаджае прызнаць у іх нашых нармальна сучаснікаў. Яны — аднекуль са свету ўяўленняў мастака, накітавалі ілюстрацыі да яго роздумаў і разгубленага духу.

Шукаючы прычыну маіх адносінаў да такіх работ (паўтараю, яны маюць сваіх прыхільнікаў), я зноў жа вяртаюся да анатоміі. Бяру на сябе смеласць заявіць, што не разумею прыгажосці тых твораў, бо не веру ў праўду адлюстраваных у іх чалавечых рухаў, перажыванняў, пачуццяў. Калі з-за грывінага століка ўзняўся, накіроўваючыся на сцену, добра знаёмы мне У. Крыловіч, праўда яго пераўвасабленні ў Каліноўскага ўразіла мяне. Гэты жэст рукою, як адмаўленне нейкіх пагадненняў з праціўнікам; гэты дапытлівы позірк гарачых вачэй; гэтая безбаронная ўсмешка ў кутках вачэй, нечакана добрых і пшчотных... Кастусь Каліноўскі! А воль вандруўныя камедыянты — пара нездаровых целаў людзей, і ты лёгка называеш іх хоць кім: «Выпадкавая знаёмыя», «Спрэчка паміж мужам і жонкай», «Візіцеры без грошай у бістро»... Ну, і «Вандруўныя»...

Мне дарага прызнаць Уладзіміра Ільіча Леніна, якое прыводзіць К. Цэткін: ён браў на сябе смеласць прызнавацца ва ўласным так званым «варварстве», бо быў не ў стане лічыць вышэйшай прайвай мастацкага генія творы экспрэсіянізму, футурызму, кубізму і іншых «ізмаў». Помніце, ён гаварыў: «Я іх не разумею. Я не адчуваю ад іх ніякай радасці».

Як гэта тонка сказана: разуменне мастацтва тым глыбейшае, чым больш яго прыносіць радасці глядачу!
Не ўвесяляе, не пацяшае, не дражніць і не закальвае, а менавіта радуе. Класічны рэ-

лізм — воль вяршыня такога мастацтва. Некаторыя «наватары» гатовы ў адказ на такую думку заталдычыць штосьці аб натуралізме, але ж класічны рэалізм на самой справе нічога агульнага з ім не мае. Не, нішто з нас, перакананых у відавочным значэнні праўды і праўдападобнасці, не будзе рабіць шчыліны ў жывапісных палотнах Крамскага, каб устаўляць у іх насы жывых людзей, каб палотны былі яшчэ больш «рэальнымі». Але ў тых творах, якія напісаны Крамскім, мы бачым высокія эстэтычныя вартасці рэалізму і шаную мастака за вернасць яго пэндзлю — натуры. Ужо хто, а Крамской і яго папелчнікі анатомію ведалі!

Творы скульптуры ўласцівы рытм, абрысы, чаргаванне выпукласцей і ўвагнутасцей, аб'ёмаў і плоскасці. Што ж вызначае тут прапорцыі і суадносінны? Зноў-такі правільна зразумета аўтарам твора анатомія натуры. Узбуджанае потым, трансфармаванае, падкрэсленае, стылізаванае — якая хочаце, але спярша правільна, нават дакладна зразумета. Нішто не бывае памылковым, калі правільна зразумета пластычная сутнасць і фізіялагічная структура чалавечай істоты. І далучэнне глядача да «поля прыцягнення» скульптурнага адлюстравання, калі хочаце, пачынаецца не з маштабаў, не з фігурацыі, не з «падобнасці», а з адпаведнасці партрэта арыгіналу. Нават казанаму, нават фантастычнаму. Тут я мог бы даць доўгі спіс, адкрыўшы яго, напрыклад, «Гермесам з Дыёнісам» Праксіцеля і «Адпачываючым Гермесам» Лісіпа... І пералік шэдэўраў пацвердзіць мудрую формулу эстэтычнага ідэала, якая належыць Перыклу: «Мы любім чудаўнае, з'яднаанае з прастаю, і мудрасць без выстэванасці».

ПОМНІЦА, Д. Арлоў, расказваючы пра сваю работу над пазмай «Васілій Цёркін», спасылаўся на прыгажосць натуральнасці. Прыводзіў такі прыклад: араты за плугам заняты цяжкай працай, працай знясільваючай, але паглядзім на яго — як натуральна яго рукі сціскаюць дзяржанне, сам ён схіляецца да лемеа, а конь цягне плуг, памкнуўшыся наперад, і ўсё гэта выглядае натуральна, іначай — і не ўявіць. І хлапчукі глядзяць услед аратаму, любуючыся цяжкай працай, успрымаючы нязмушаную гармонію нават самага напружанага малюнка «конь — плуг — чалавек»...

Нязмушанасць — увагуле самая, можа быць, прывабная

гіла ў нашых дзеяннях. І ў нашых творах мастацтва таксама. Чалавек, які ўсведамляе сваю сілу, прывык і ўмее не расходваць лішніх намаганняў для дасягнення мэты. Рух, няхай гэта будзе рух балерыны ў спектаклі або спартсмена на корце, дырыжора за пультам або жанглера на арэне — тым больш радуе і ўражае нас, чым меней мы ўгадваем за ім прымушовасць і напружанне. Я ўпэўнены, што ў нашым мастацтве адчуванне нязмушанасці, натуральнасці, гарманічнай аднасці і мэтазгоднасці надаецца скульптуры ўжо на тым этапе творчасці, калі мы спасцігаем анатамічную сутнасць натуры. Як кажуць бацькі дзеці: лічыць трэба не пераз пятае на дзесятае, а пачынаючы з адзінкі. Адзін, два, тры... Як жа засмучае мяне твор, які быў пачаты мастаком не з «аднаго», а з «пяці» або нават з «дзевяці»!

Грамадскія патрабаванні да мастацтва ў сацыялістычнай краіне фармулююцца досыць акрэслена: яно заклікана выхоўваць у чалавеку лепшыя якасці, даваць уяўленне пра ідэал, уплываць на грамадзянскую актыўнасць. Гэта магчыма тады, калі твор уражае, г. зн. уздзейнічае, цікавіць глядача (чытача, слухача), прымушаючы верыць у праўду вобразнага адлюстравання свету. Які сэнс у маіх намаганнях і працы, калі чалавек не чуе таго, што я намерваўся выказаць скульптурнай кампазіцыяй, помнікам, партрэтам?! Прымушыць яго затрымацца каля твайго твора і ўспрыняць твае імпульсы, якія ён выпраменьвае, задумача... Як гэтага дасягнуць?

Адказ на такое пытанне можа ператварыцца ў разгорнуты трактат пра мастацтва. Я ж выказаў сваё перакананне, якое лічу самым неабходным, якое набыў на ўласным вопыце і ў выніку роздому пра сваё рамяство: мы павінны быць верныя праўдзе жыцця ў самых дзёрзкіх сваіх задумах на першым жа этапе работы.

Наўтольнае імкненне мастака да дасканаласці. Вечная незадаволенасць зробленым. Гэта — натуральны стан і для мяне. Я і рабіў гэтыя нататкі, каб потым зноў і зноў спысваць у майстэрню і ўжо на практыцы ўвасабляць вынікі ўрокаў-меркаванняў.

Да сказанага вышэй хачу дадаць: тэрмін «гармонія» робіцца зразумелым толькі тады, калі творца ведае, што такое анатомія і што такое прапорцыя. І свет характава набывае бачныя рысы, становіцца рэальнасцю.

ПОЗІРК У МІНУЛАЕ

Сёння сёй-той з зацятых прыхільнікаў Бахуса, спрабуючы хоць нечым апраўдаць сваё захапленне чаркай, дарэмна і беспадстаўна апелюе да нашай мінуўшчыны. Дакументы, на якіх ляжыць пыл стагоддзяў, пераконваюць: ніколі, нават у невыносна цяжкія моманты, не было на Беларусі сярод простага люду добраахвотнага павальнага п'янства. Больш таго: здавін да пітуноў ставіліся ў нас заўсёды пагардліва, рэзка адмоўна.

Асабліва пратэст супраць спойвання народа эксплуатацыйным класам спее ў другой палове XIX стагоддзя. Выдаўцы «Колокола» ў 76 лісце за 1860 г. адзначалі: «Ідзі цвярозасці пранімаюць у снежні 1858 г. у Віленскую, а потым у Гродзенскую губерні». У Беларусі з таго часу ствараюцца таварыствы (брацтвы) цвярозасці — добраахвотныя аб'яднанні людзей (найчасцей сялян), якія давалі абяцанне не ўжываць алкаголь.

Байкот бутэльцы з атрутным зеллем прымаў розныя формы.

кае, што рух быў намнога шырэйшы, чым гэта адлюстравалася ў касцельных кнігах.

Барацьба сялянства за цвярозасць прымала ў губерні рознастайныя формы. З Брэсцкага павета, напрыклад, даносілі губернатара, што закрылася 700 шыноў, памешчыцкія бровары не працуюць, а кобырскі паліцэйскі спраўнік пісаў, што паўсюдна продаж гарэлкі спыніўся і «нават самыя шыноўні знесены».

На Міншчыне, паводле дакументаў, рух ахапіў Барысаўскі, Мінскі, Ігуменскі і Наваградскі паветы, дзе звыш 80 тысяч чалавек — чвэрць сялянства і пята частка ўсіх жыхароў адварнуліся ад пратэстага шыноў. Водныя перасталі даваць даходы іх уладальнікам — справа нябачная; закрываліся бровары, вецер гуляў, у шыноў, «Губернскія ведомасці» пачалі друкаваць незвычайныя аб'явы: на адкупныя аўкцыёны, якія раней браліся штурмам, зараз ніхто не жадаў нават прыходзіць.

КАРАЊ ДОБРАЙ СПРАВЫ

Гэта маглі быць пісьмовыя або вусныя абавязальствы адмаўляцца ад гарэлкі з арганізацыяй таварыстваў цвярозасці, у іншых выпадках сяляне проста, але рашуча і ўпарта абміналі шыноў. Дакладна ўсветлена, што на Віленшчыне і Гродзеншчыне мясцовае насельніцтва арганізацыяна афармляе членства ў таварыствах цвярозасці наступным чынам. Заводзілі спецыяльныя кнігі, першым арушам якіх служыў тэкст на рускай і польскай мовах з абяцаннем не ўжываць гарэлкі. Жадаючыя ўступіць у таварыства ўносілі свае прозвішчы (ці прасілі іх запісаць) пасля тэксту клятвы. Арыгінал тэксту захаваўся ў Цэнтральным гістарычным архіве Літоўскай ССР у Вільнюсе.

Паводле слоў М. А. Дабралюба («Современник», 1859, № 9), у маі 1859 г. у таварыствах цвярозасці Віленскай губерні было ўжо тры чвэрці насельніцтва, прычым рух ахапіў не толькі вёскі, але гарады і мястэчкі Віленшчыны. У якасці прыкладу вялікі рускі рэвалюцыянер-дэмакрат прыводзіць Ашмянны. дзе з 1725 жыхароў 900 увайшлі ў таварыства цвярозасці. Дарэчы, удзел працоўнага люду мястэчак і лясных гарадоў у руху цвярозасці быў адной з асаблівасцей барацьбы народных мас Беларусі з віннымі водкамі. На падставе архіўных звестак сёння падлічана, што ў Гродзенскай губерні, напрыклад, ён ахапіў звыш 20 тысяч жыхароў Брэста, Кобына, Слоніма і Пружан.

У артыкуле «Трезвость в Виленской губернии», надрукаваным у «Паматной кнізе на 1860 г.», прыводзіцца факты аб колькасці ўдзельнікаў руху цвярозасці па паветах. Але нават паводле гэтых, далёка не поўных дадзеных, у чатырох беларускіх паветах губерні 140 тысяч чалавек — амаль палова сялянства і наля трэці ўсяго насельніцтва — асінкай заламалі на крывую сцэнку да шыноў. Перад корчмамі арандатараў, каб заманіць людзей, спрабавалі выстаўляць дармовую выпіўку. Відовішча дастаткова красамоўнае!

Першыя сігналы аб руху цвярозасці на Гродзеншчыне адносяцца да мая 1858 г. А менш чым праз год у адным з сакратных данясенняў шэфа жандармаў Аляксандру II падкрэслена, што ў таварыствах — больш як палова жыхароў губерні. Па дакладных архіўных крыніцах падлічана: у таварыствах цвярозасці тут было звыш 220 тысяч чалавек — жонныя другі сялянскі. З параўнання знойдзеных дакументаў выні-

2 настрычніка 1859 г. служачы віцебскага адкупшчыка падаў губернатара прапанне, дзе, у прыватнасці, паведамлялася: «У Віцебскай губерні з лютага месяца 1859 г. стала панаваць таварыства цвярозасці, якое распаўсюдзілася па Дынабургскім, Рэжыцкім, Люцынскім, Дрысенскім, Лепельскім і Полацкім паветах, ...ад гэтага пітныя установы... не маюць збыту віна». У пачатку наступнага года ў губерні афіцыйна былі зарэгістраваны 70 тысяч сялян, якія ўпарта працягвалі байкатаваць шыноў.

На Беларусі сялянства здавін ваража ставілася да шыноў, бо справядліва бачыла ў іх сваіх прыгняталінікаў. Напрыклад тэ скасавання прыгоны, калі тут разгарнуўся магучы рух за цвярозасць, выпадкі наладаў сялян на шыноў, расправа вясцоўцаў з ненаеднымі крыўсамома-шыноўкамі, падпалы пітных устаноў і бровараў пачасціліся. Так, напрыклад, у 1858 г. дзве сялянскія дзюльчыны з вёскі Меднае Брэсцкага павета памешчыцы графіні Красінскай наўмысна спалілі бровар у маёнтку Камянец, 1 студзеня 1855 г. гурт узрушаных сялян памешчыцы Шыноўскай напад на «шыноўны дом» у Мсціславе, 8 ліпеня 1858 г. забіты арандатар аднаго з шыноў у Слуцшчыне, 12 верасня 1858 г. у маёнтку Енацпрындорф Полацкага павета забіты сваякі шыноўка.

Паводле далёка няпоўных, але не выклікаючых сумненняў архіўных звестак, у 1859 г. на сучаснай тэрыторыі БССР каля паўміліяна чалавек (амаль 40 працэнтаў сялянства і каля трэці ўсяго насельніцтва рэгіёна) прынялі актыўны ўдзел у барацьбе за цвярозасць. Не вярнула сялян у шыноў нават абвясчэнне рэформы 19 лютага 1861 г., якая скасавала прыгон. Аб гэтым у Пецярбург з немым здзіўленнем даносілі губернатараў беларускіх губерняў, масавы рух цвярозасці на Беларусі знашоў адлюстраванне і ў штогадовых справаздачах міністраў унутраных спраў і свядчаннях сучаснікаў. Напрыклад, прафесар-гісторык Пецярбургскай духоўнай акадэміі М. В. Калыціч, беларус па паходжанні, адзначаў на старонках славянафілскай газеты «День» пасля сваёй паездкі на радзіму: «Брацтвы цвярозасці ў 1860 годзе, як я дакладна ведаю, можна лічыць завярнулі ўвесь беларускі народ».

Як бачым, трывалы і моцны карані добрай справы — барацьбы за цвярозае жыццё — ідуць на Беларусі з даўніны.

С. КОСІЧ.

УРОКІ МАЙСТРА

Манаграфічнае даследаванне Сцяпана Лаўшкі «Кандрат Крапіва і беларуская драматургія» пабачыла свет у выдавецтве «Навука і тэхніка». Аўтар, які ў апошнія гады плённа аналізуе развіццё нацыянальнай драматургіі, на гэты раз звяртаецца да тых урокаў, што мае яна дзякуючы творчасці К. Крапіва.

Прасочваючы станаўленне мастакоўскай індывідуальнасці майстра, С. Лаўшук адначасова звяртаецца і да п'ес іншых аўтараў, пераканана паказваючы, як, з аднаго боку, у творчасці

сваёй К. Крапіва адлюстравана сам час, а з другога — больш плённа, чым іншыя, заглябляюцца ў сутнасць жыццёвых з'яў, спасцігаючы агульныя тэндэнцыі і заканамернасці развіцця грамадства.

У кнізе разглядаюцца таксама пытанні станаўлення жанравых традыцый у нацыянальнай драматургіі і, найперш, традыцый сатырычных, развіццё якіх, як вядома, плённа пайшло з таго часу, як у літаратуры з'явілася імя К. Крапіва.

І. ВЕРАБ'ЕУ.

Павінен я пачаць з таго, што заглавак гэты сфармуляваны не выпадкова. Жонка (у сям'і) толькі адна, эмансипацыя (пакуль што) таксама адна, а мы... Гэта «мы» калісьці, у іншым грамадстве, было ва ўжытку каранаваных асоб, але тады з яго і пачынаўся гэты выраз. А цяпер натуральна і лагічна слова гэтае стаіць у канцы, а сваім множным лікам выключае якую б там ні было магчымасць індывідуалізацыі колішняй з'явы «мужчына». Таму пе-

губляе і той мінімум розуму, які мае.
Не верыце? Ну дык схадзіце ў запарк і хутка ў тым пераканаецеся. Паўлін распускае малюнічы хвост і натхнёна апявае свой род перад глядачамі, пакуль шэра і безаблічная пава дзяўбе падкінутае ім зерне. Леў патрасае сваёй магутнай грываю і паляхае рыкам дзяцей, а львіца ў гэты час паядае самы лепшы кавалак ад прызначанага ім мяса. Гібон (прабацька нашчага чалавечага роду) гор-

Больш таго — у сваёй дэманстрацыі знешнасці (гл. гібон у адным з папярэдніх абзацаў) яна забылася, што была прадназначана зачароўваць другі пол, і ператварыла гэта ў саперніцтва з на сябе падобнымі, прычым муж быў увогуле забыты. Насуперак усяму гэтаму жанчына, хоць і ў падуладным становішчы, пачала засвойваць былыя паляўнічыя інстынкты мужа, якія ён даўно страціў у адаптацыі да новага ўкладу жыцця і прымяняў іх толькі

трыманне чысціні ў доме, кухня і ўся духоўная атмасфера ў сям'і. Эмансипацыя прывяла да некалькіх варыянтаў перамен, якія рэдка сустракаюцца ў чыстым выглядзе, але, увогуле, успрымаюцца як стыль паводзін.
Варыянт № 1 — гэта ма-ра кожнай сучаснай жанчыны. Паводле яго, муж, як мацнейшы і больш выносливы, бярэ на сябе большую частку хатніх клопатаў: ён мые, прыбірае, гатуе, глядзіць дзяцей, правярае іх, робіць ім урокі, выконвае заданні па ўроках працы і г. д. Жонцы застаецца толькі агульны кантроль з нацягваннем лейдаў метадам бурчання і выказвання незадаволенасці якасцю работы. Так, да былых прыгняталінікаў трэба быць бялітаснымі. Усё было б выдатна, але муж пачынае супраціўляцца. І паколькі ён не смее рабіць гэта адкрыта, то прыбірае да тактыкі вучня, які не выканаў дамаўняе заданне — уякае з урока, нягледзячы на рызыку быць пакараным, ухляецца ад абавязкаў, пачынае заўважана, што пакуль уласна яго ўладарка глядзіць на яго з пагардай, многія з прадстаўніц яе полу выказваюць недыхсэнсознае захапленне яго асобай.

Венка ЕРАФІМАЎ,
непрызнаны доктар феміналагічных навук

ЖАХУУЖА, ЭМАНСІПАЦЫЯ і... МЫ

тыцыя гэта напісана ад імя зняслаўленай і зацюканай часткі чалавецтва, і псіхічныя комплексы, што вынікаюць з гэтага факта, не выключаюць і вядомага суб'ектывізму. Стараючыся пазбегнуць яго, паспрабую даследаваць працэсы гістарычна.

Сапраўды, па гэтых пытаннях у нас у наяўнасці сур'ёзныя навуковыя распрацоўкі — калі пачаць з Дарвіна і закончыць «Падходжаннем сям'і, прыватнай уласнасці і дзяржавы» Фрыдрыха Энгельса. Але свет развіваецца, назіраюцца новы грамадскі вопыт, і гэта патрабуе даследаваць вядомае новымі гіпотэзамі. Разгледзім адну з іх.

Вядома, што першая форма грамадскага існавання — гэта матрыярхат. Дагэтуль навука тлумачыла феномен адзіным — размеркаваннем працы і сямейных функцый на пэўным этапе развіцця. Але выпускаўся з-пад увагі суб'ектывічны фактар — узровень інтэлігентнасці. Яна звычайна адваротна прапарцыянальная фізічнай сіле індывідуума. І чалавек, і жывёліна прыбягаюць да розуму тады, калі моц лапы яго саступае партнёру-антаганісту. Гэтак мы можам растлумачыць, як чалавек прыручыў каня, быка, нават слана і ператварыў іх у паслухмяных свайскіх жывёл. Але не будзем спыняцца на ўзроўні чалавек-жывёла. Унутрыідаваы адносіны таксама раскрываюць інтэлектуальны перавагі жаночага індывіда. І прычына побач з розніцай у фізічнай сіле, ва ўсеабдымнай непрыкрытай і ашаламляльнай сумбурнасці самца, пры якой ён

да выступае на публіку самай чырвоныя часткі свайго цела, у той час як гібоніха... Ці варта прадаўжаць?..

Дык вось і ў часы тае самай нізкай стадыі чалавечага роду, калі крывадушша і кааарства былі яшчэ невядомыя, жонка натуральна займела ўладу ў сям'і, а мужу пакінула вяршыць «чорную работу» — паляванне, ахова дома і г. д., што ён і рабіў, хоць часам і казырыўся. Аднак, адчувалі сваю залежнасць, ён лёгка спасціг філасофію прыслугі — навучыўся ўнікаць адказнасці, а па сваёй рассяянасці пачаў насіць здабычу ў другія пачоры, другім жанчынам. Тады жонка прыбегнула да хітрасці. Яна пераклала фармальную ўладу на сваё менш развітае падабенства, каб, такім чынам прывязаць яго, выхавалі у яго пачуццё ўласнасці і калектыўнай годнасці. І пачалася эпоха патрыярхату, якая паспяхова праіснавала ва ўсіх эксплуатацыйскіх грамадствах. Але і яна выявіла свае нязручнасці.

Найперш муж да такой ступені ўжыўся ў сваю ролю, што пачаў прэтэндаваць і на рэальную ўладу. І не толькі часам авалодваў ёй, але і выпрацоўваў такі грамадскі парадак, які забяспечваў яму гэтыя правы. І з таго моманту ён пачаў разумець (праўда, не зусім, але дастаткова, каб абараняць свае інтарэсы) і перакінуў патрошку на сваю партнёрку вялікую частку няўдзячных клопатаў. Са свайго боку і жонка пачала губляць сёе-тое са сваіх інтэлектуальных пераваг, таму што брала прыклад з мужа-гаспадара і нават у сім-тым пераўзышла яго.

ў адносінах да другой палавіны чалавечага роду.

Такім чынам, ужо ў мінулым стагоддзі жанчына распачала арганізацыю грамадскага руху з мэтай адабраць уладу ў мужчыны. Але рух гэты быў спарадычны, таму што ў той справе большая частка жанчын бачыла непрыябнасць ідэалу — быць падобнай на мужчыну. А самыя разумныя дапярлі, што іх барацьбу трэба спалучыць з другой барацьбой, якую самі мужчыны вялі паміж сабой. Калі на значнай частцы планеты гэтая барацьба з поспехам ажыццявіла ідэю грамадства без эксплуатацыі, без прыгнечання і бяспраўя, тады і ідэя эмансипацыі знайшла сваю рэалізацыю.

Ва ўсякім разе так павінна быць. Але грамадскія перадумовы не аўтаматычна мяняюць грамадскую, а тым больш — індывідуальную свядомасць. І вось надыходзіць час прыгледзецца да нашай сучаснасці, і ў сваім даследаванні я пераходжу ад гістарычнага да эмпірычнага, выпрабаванага ўласным гарбом, матэрыялу.

І так, у пазахатніх грамадскіх адносінах, найбольш у працоўнай дзейнасці, эмансипацыя ўжо дзесяцігоддзі з'яўляецца фактам. Праўда, ёсць невялікія адхіленні, яны нетыповыя і пра іх не варта гаварыць. Жанчына засвоіла «мужчынскія прафесіі», выконвае «мужчынскія функцыі» ў вытворчасці. Але што робіцца ў доме?

Паводле патрыярхальных уяўленняў, догляд дзяцей — ад іх нараджэння — «справа жаночая». «Жаночыя справы» таксама — пад-

трыманне чысціні ў доме, кухня і ўся духоўная атмасфера ў сям'і. Эмансипацыя прывяла да некалькіх варыянтаў перамен, якія рэдка сустракаюцца ў чыстым выглядзе, але, увогуле, успрымаюцца як стыль паводзін.
Варыянт № 1 — гэта ма-ра кожнай сучаснай жанчыны. Паводле яго, муж, як мацнейшы і больш выносливы, бярэ на сябе большую частку хатніх клопатаў: ён мые, прыбірае, гатуе, глядзіць дзяцей, правярае іх, робіць ім урокі, выконвае заданні па ўроках працы і г. д. Жонцы застаецца толькі агульны кантроль з нацягваннем лейдаў метадам бурчання і выказвання незадаволенасці якасцю работы. Так, да былых прыгняталінікаў трэба быць бялітаснымі. Усё было б выдатна, але муж пачынае супраціўляцца. І паколькі ён не смее рабіць гэта адкрыта, то прыбірае да тактыкі вучня, які не выканаў дамаўняе заданне — уякае з урока, нягледзячы на рызыку быць пакараным, ухляецца ад абавязкаў, пачынае заўважана, што пакуль уласна яго ўладарка глядзіць на яго з пагардай, многія з прадстаўніц яе полу выказваюць недыхсэнсознае захапленне яго асобай.

Другі варыянт па сутнасці — перажытак. Пры ім муж не разумее, што настала эмансипацыя, і жыве па-старому. Лішне будзе напамінаць, што і тут ён забывае пра «паляўнічыя каманды», якія кружаць наўкола і чакаюць ахвяру ў асобе пакрыўджанай, спакутанай і незразуметай жонкі. Г. зн. другі варыянт першага варыянта.

Трэці — гэта гармонія ў сям'і. Пры ім абодва не прыдзіраюцца моцна адзін да аднаго. Калі муж дрэнна падмеў, жонка не адзначае крыкам гэтай супярэчнасці з высокай якасцю работы. Калі ж жонка забыла звярнуць абед, муж дастае з халадзільніка каўбасу, і настрой захаваны. Што да выхавання дзяцей — дык ці ж гэта не клопат грамадства?
Я казаў ужо, што варыянты не сустракаюцца ў чыстым выглядзе, але першы ўсё-такі пераважае. Прывяду прыклад з уласнай сям'і. Мне паставілі задачу — чыста «мужчынскі занятка»: забіць у сцяну цвік. Вынік атрымаўся нечаканы, насуперак законам фізікі — цвік скрываўся на 180 градусаў. Строгі голас мне напамніў пра нашага суседа, які ідэальна забівае цвікі. Я хацеў адказаць правакацыйна, што яна можа пайсці да яго, але перадумаў — шмат разоў я выкарыстоўваў гэта беспаспяхова. Але не толькі гэта прычына таго, што я змоўчаў. Бо не ведаю такога нармальнага мужа, які перагаварыў бы жонку. У гэтай справе яна нашмат мацнейшая. Дык які ж ідыёт выдумаў, што жанчына — слабы пол? Дык што ж тады? (Гл. варыянт № 1.)

Вось чаму, скарыстаўшы нагоду павіншаваць маіх (пардон — нашых) жанчын з іх святам, я перафразіраваў мудрую тыповую мужчынскую зававедзь і пасылаю гэты сціплы заклік: «Жонкі, ашчаджайце мужоў! Яны па ўсіх бачмых прыметах падобныя на людзей і амаль што людзі».

А будучым пакаленням завяшчаю ідэю эмансипацыі мужчын.
Сафія, ...сакавіка 198... года
З балгарскай пераклала Вера МАСЛОУСКАЯ.

- з 10 па 16 сакавіка
- 10 сакавіка, 20.15
КАНЦЭРТ ХОРУ МІНСКАГА МУЗЫЧНАГА ВУЧЫЛІШЧА ІМЯ ГЛІНкі.
Прагучаць творы Шуберта, Фаліка, Ушкоравы, Карызы, Зарыня. Мастацкі кіраўнік — Л. Яфімава.
- 11 сакавіка, 18.10
«СПАДЧЫНА»
Перадача знаёміць з Дзятлаўскім музеем народнай славы.
- 12 сакавіка, 19.50
«РОДНАЕ СЛОВА»
Я. Карскага называюць заснавальнікам беларускага мовазнаўства. У яго фундаментальных працах, асабліва ў шматтомным выданні «Беларуска» глыбока вывучаны асновы законы беларускай мовы. Пра жыццёвы і навуковы шлях Карскага першая старонка тэлечасопіса.
Затым будзе расказана пра выданне ў рэспубліцы іншамоўна-беларускіх і беларуска-іншамоўных слоўнікаў. У перадачы прымае таксама ўдзел загадчык рэдакцыі перакладаў выдавецтва «Мастацкая літаратура» пісьменнік В. Сёмуха, які расказа пра перспектыву перакладаў з моў народаў свету на беларускую.
Вядзе перадачу нандыт філалагічных навук П. Садоўскі.
- 14 сакавіка, 20.20
Спявае заслужаная артыстка БССР В. Шутава.
У праграме песні савецкіх кампазітараў.
- 15 сакавіка, 12.10
«СЛОВА — ПАЭЗІЯ»
Свае новыя вершы чытае Р. Гармола.
- 15 сакавіка, 13.05
«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ»
Перадача расказвае пра творчасць мастака А. Мазалёва.
- 15 сакавіка, 15.00
Іграе піяніст С. Даранскі.
У праграме творы Ф. Шапэна.
- 15 сакавіка, 18.25
«МНЕ ДАВЕРАНА ПЕСНЯ»
Тэлевізійны конкурс выканаўцаў савецкай песні — удзельніцаў мастацкай самадзейнасці рэспублікі.
У гэтай праграме прымаюць удзел самадзейныя артысты Мінска, Гомеля, Гродна.
- 15 сакавіка, 19.55
ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ВЕРНІСАЖ. «ІМГНЕННІ МУЗЕЙНІ ЦІШЫНІ».
Прэм'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання.
У пастычнай форме расказваецца, як стваралася пасля вайны калекцыя Беларускага мастацкага музея.
Аўтар сцэнарыя — Н. Цімафеева. Рэжысёр — У. Бокун.
- 15 сакавіка, 20.15
«СІМФАНІЧНЫЯ МІНІАЦЫОРЫ»
Выконвае сімфанічны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё. У праграме творы Мдзівані, Мусаргскага, Глебава, Войцкіна. Дыржор — заслужаны артыст БССР Б. Райскі.
- 15 сакавіка, 23.15
«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦАЦІ»
Музычная праграма з удзелам маладзёжнага спевача І. Суручану.
- 16 сакавіка, 13.05
«ВІНШУЕМ ВАС!»
Музычная праграма для Дня работнікаў жыллёва-камунальнай гаспадаркі і бытавога абслугоўвання насельніцтва. У ёй выступяць І. Кабзон, А. Пугачова, Н. Брэзгадзе, Л. Гурчанка, Ю. Антонаў, Б. Штокалаў, духавы аркестр БВА, ансамбль цымбалістаў, вакальна-інструментальны ансамбль «Сбры».

У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

- Г. БУРАУКІН. Гняздо для птушкі радасці. Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 30 к.
- Ю. ГАУРУК. Ступень адказнасці. Літаратурна-крытычныя артыкулы, эсэ. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 85 к.
- Л. ДАЙНЕНА. Футбол на замянёным полі. Раман. Пераклад з беларускай. М., «Советский писатель», 1986. — 1 р. 30 к.
- У. ЖЫЛКА. Пожні. Вершы, пераклады, крытычныя артыкулы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 70 к.
- П. ПРЫХОДЗЬКА. Апаленныя вёрсты. Вершы, баллады, паэмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 45 к.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05599 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, наместніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўдзінаныя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар **Алесь ЖУК.**

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (наместнік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕЎ.

Адказны сакратар **Пятро СУШКО.**